magazin istoric

ANUL X Nr. 4 (109) APRILIE 1976

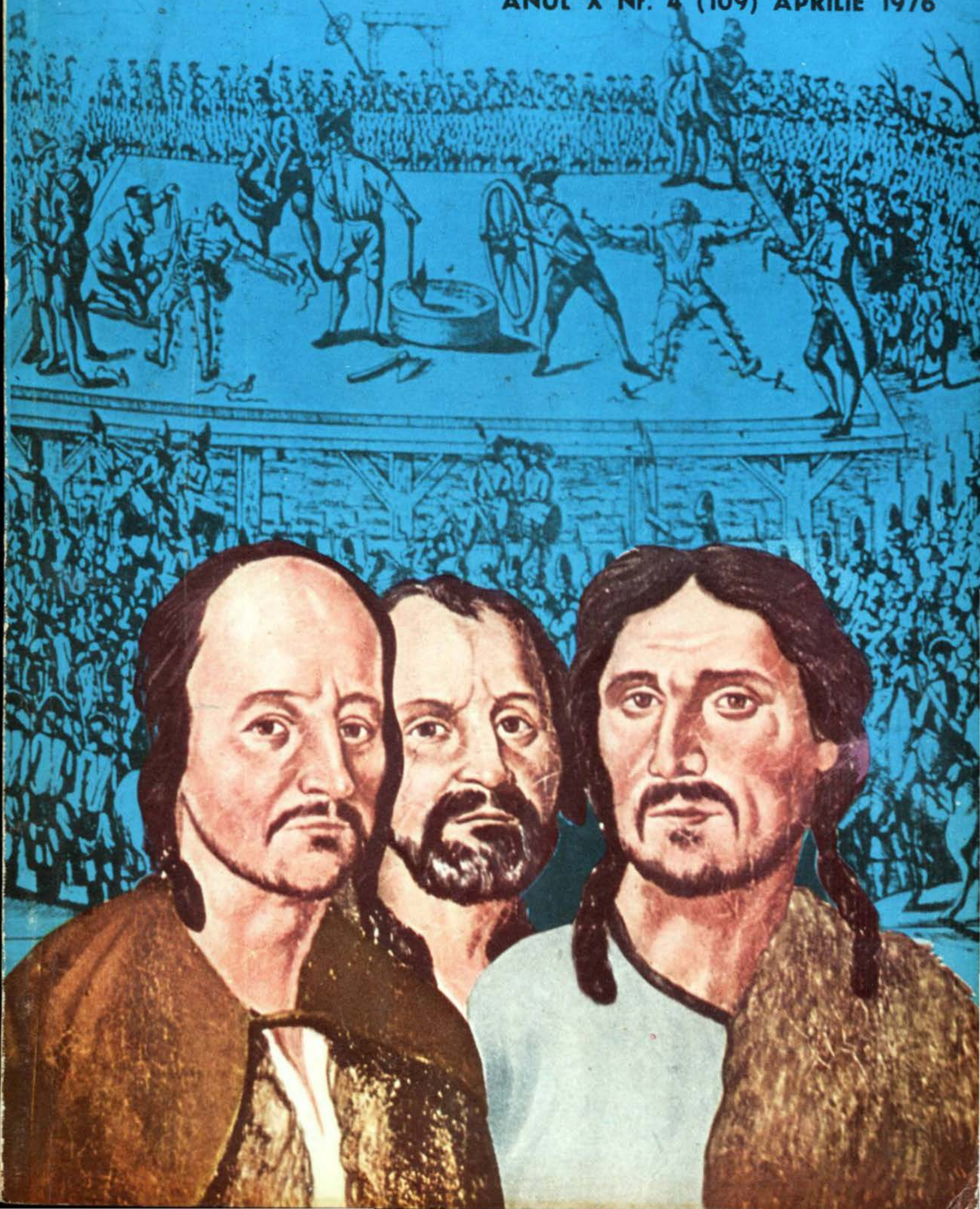

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul X - Nr. 4 (109)
aprilie 1976

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ④ ② ③

① 28 februarie 1785: crunta reprimare a răscoalei ţăranilor transilvăneni culminează cu martiriul a doi dintre conducătorii lor. În prim plan — Horea, Cloşca şi Crişan. Gravură şi portrete de epocă

④ Tîrg din Transilvania la începutul secolului XVIII. Detaliu dintr-o litografie de Lanzedelly **(Cea mai puternică răscoală din Imperiul habsburgic,** p. 20**)**

② **Revoluţia** (detaliu). Pictură de David Alfaro Siqueiros **(Mexicul în revoluţie,** p. 39**)**

③ Cruciaţii la porţile Ierusalimului. Miniatură veneţiană din secolul XIII. Printre ordinele militaro-călugăreşti create în timpul cruciadelor s-a aflat şi cel al ioaniţilor, cărora, în 1247, regele maghiar Bela IV le-a acordat cunoscuta diplomă ce atestă importante date ale continuităţii istoriei noastre **(Litovoi — un voievod între cnezi,** p. 2**)**

SUMAR

Litovoi — un voievod între cnezi: RADU POPA 2
Itinerar istoric. Case şi locuri memorabile: MIHAI DOGARU, TEODOR PINTEAN 7
În România, Gherea a devenit marxist: ION FELEA ● **O scrisoare inedită a lui C. Dobrogeanu-Gherea:** M. TĂLĂNGESCU, I. TOACĂ 10
România — un nume de la Traian împăratul: N. COPOIU 12
Dicţionar istoric. Neamuri şi triburi tracice — Bistonii, Biefii, Costobocii, Laii: AL. BARNEA, GH. BICHIR, AL. SUCEVEANU 15
Tezaurul de la Băiceni: M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA, MARIN DINU 18
1784-1785. Cea mai puternică răscoală din Imperiul habsburgic: PAUL A. SHAPIRO 20
Milenarele contururi Nazca: LOREN MC INTYRE 25
Ernst Thälmann — o viaţă de erou: EMILIA BĂLĂNICĂ ● **Primejdia pîndea la tot pasul:** WALTER TRAUTZSCH 28
În vizită la Accademia dei Lincei: CRISTIAN POPIŞTEANU ● **...la Başbakanlîk Arşiv şi Topkapî Sarai:** NICOLAE MINEI 33
Palatul de la Cotroceni: GEORGE POTRA 37
1910-1917. Mexicul în revoluţie: GHEORGHE UNC 39
Memorial de război 42
Veşti care înmărmuresc Londra: WINSTON CHURCHILL 46
Pacea din Westfalia: CONSTANTIN ANTIP 51
Austria. Sîngeroasa zi de 15 iulie 1927: GEORGE E. R. GEDYE 56
● **Concursul** Magazin istoric, **ediţia 1975... 38** ● **Cărţi sosite la redacţie... 61**
● **Poşta** Magazin istoric... **62**

1247: Diploma cavalerilor ioaniți

LITOVOI
un voievod între cnezi

RADU POPA

Puține documente, dintre cele ce ni s-au păstrat, referitoare la istoria medievală a poporului român pot fi comparate, ca importanță și valoare a știrilor pe care le cuprind, cu celebra diplomă prin care la 2 iunie 1247 regele maghiar Bela IV făcea importante danii Ordinului cruciat al cavalerilor ioaniți. Textul diplomei, redactat în limba latină, s-a păstrat sub forma unei transcrieri în registrele Vaticanului, din anul 1250, avînd deci chiar confirmarea autorității papale, exercitate pe atunci de Inocențiu IV. Documentul a fost publicat încă de acum două secole și apoi, deseori, republicat. Dar înainte de a ne opri mai pe larg asupra numărului, caracterului și diversității informațiilor din această diplomă, informații atît de importante pentru cunoașterea societății românești de la sud de Carpați, din teritoriile pe care avea să se închege, cîteva decenii mai tîrziu, statul feudal de sine stătător al Țării Românești, să aruncăm o scurtă privire asupra acelor cavaleri ioaniți, atît de generos dăruiți de regele maghiar și a legăturii dintre ei și documentul menționat.

Dintre[1] numeroasele ordine călugărești-militare întemeiate în timpul cruciadelor[2], cel al „Ospitalierilor Sfîntului Ioan din Ierusalim" ocupă un loc de frunte. Creat ca instituție laică, imediat după prima cruciadă, probabil în 1099, ordinul a căpătat caracter militar în 1137 și religios-călugăresc în 1151. Încă din 1113, ioaniții dispuneau de numeroase „case" în mai toate orașele mari din apusul Europei, de unde porneau expediții și grupuri de pelerini înspre „locurile sfinte" recucerite de la musulmani. Avînd, inițial, drept scop ajutorarea și ocrotirea acestor călători, Ordinul ioaniților s-a transformat, în scurtă vreme, la fel ca și celelalte ordine cruciate, într-un organism preponderent ostășesc.

Se știe că în acea vreme, aceste ordine au avut caracterul unor trupe permanente, specializate, care, dispunînd de o ridicată valoare militară, au constituit nucleul tuturor oștirilor creștine ce au acționat în Orientul cruciadelor. O asemenea caracteristică au avut și ioaniții. Paralel cu rolul pe care l-au jucat în Răsărit, ei și-au cîștigat, cu încetul, poziții foarte puternice în mai toate statele catolice din Europa, beneficiind de danii întinse, pri-

---

[1] Inițialele din acest articol, inspirate din cronicile de epocă, reprezintă detalii din pecetea regelui Bela IV (primele două) și un cavaler ioanit.

[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1971.

mite în schimbul serviciilor militare pe care le-au prestat suveranilor sau Scaunului papal. Pentru prestarea unor asemenea servicii i-a chemat în ajutor și regele Bela IV.

Faptul că originalul diplomei nu este cunoscut, ca și împrejurarea că nu avem nici o altă știre scrisă care să aibă legături cu urmările daniei, au făcut să se formuleze și ipoteza că documentul nu ar fi fost emis de Cancelaria regală, ci de cea a Ordinului ioanit, pentru a servi intereselor sale. Or — pentru valoarea ce o reprezintă diploma ca izvor al istoriei românilor — o astfel de ipoteză nu are implicații. În cadrul temei care ne interesează, autoritatea care a emis documentul este de o importanță secundară. Indiferent dacă regele Bela IV a emis un astfel de document și a plănuit să-i instaleze pe cavaleri la granițele sud-estice ale stăpînirilor sale și indiferent de transpunerea în viață a intențiilor regelui, este în afara oricăror îndoieli faptul că textul diplomei oglindește realitățile dintre Carpați și Dunăre dinainte de mijlocul sec. XIII. Chiar în cazul întocmirii de către ioaniți a documentului — fapt petrecut nu mai tîrziu însă de anul 1250, cînd textul a fost inserat în registrele Vaticanului — autorul lui a trebuit să fie foarte bine informat asupra situației reale de la sud de Carpați și să o înfățișeze veridic, deoarece numai astfel dania — și, implicit, pretențiile ioaniților — aveau șansa de a deveni realitate.

O seamă de condiții istorice speciale existente la 1247 pledează însă pentru redactarea documentului în Cancelaria regelui Bela IV. Iureșul tătăresc trecuse cu cîțiva ani înainte (1241-1242) peste întreaga Europă răsăriteană, secătuind puterile statelor de aici și golind de conținut real pretențiile de autoritate ale suveranilor asupra unor întinse teritorii. Alte invazii pustiitoare ale tătarilor erau de așteptat și de temut — după cum o precizează însuși textul diplomei. De aceea, pentru a apăra hotarele împotriva atacurilor viitoare, dar și pentru sporirea numărului supușilor și a veniturilor Coroanei, pentru recîștigarea teritoriilor ieșite în mod practic de sub autoritatea sa, regele maghiar a hotărît să cedeze cavalerilor ioaniți o mare parte a drepturilor pe care socotea că le are asupra teritoriilor dintre Dunăre și Carpați.

Făcînd această danie, Bela IV a repetat acțiunea întreprinsă cu 36 ani în urmă de către tatăl său, Andrei II, care, la 1211, îi instalase pe cavalerii teutoni în colțul de sud-est al Transilvaniei, dăruindu-le Țara Bîrsei și deschizîndu-le drumul pentru noi cuceriri la miazăzi și la răsărit de Carpați. În ambele cazuri, însă, și în 1211 cînd fusese invocat pericolul cuman, și în 1247 cînd era vorba de primejdia tătară, daniile prevăzute în diplomele respective conțineau un element comun, ce privea în chip nemijlocit istoria românească: ambele vizau **teritorii locuite și stăpînite efectiv de români,** în cadrul unor forme de organizare social-politică de tip prestatal, teritorii pe care brațul înarmat al călugărilor-cavaleri trebuia să le aducă sub ascultarea și controlul Coroanei maghiare.

Diploma este alcătuită sub forma unui contract solemn, cu drepturi și obligații reciproce, încheiat, pe de o parte, între Bela IV și sfatul fruntașilor și baronilor regatului, iar, pe de altă parte, Ordinul ioaniților, reprezentat de Rembaldus, marele preceptor al „caselor din teritoriile de dincoace de mare" (adică din Europa). În schimbul obligației pe care și-o asumau ioaniții de a lupta pentru ajutorarea regatului și pentru răspîndirea credinței creștine (în speță catolice), regele le dăruia teritorii și drepturi ce pot fi rezumate astfel: toată Țara Severinului, împreună cu munții ei și cu toate celelalte locuri ce țin de ea, cnezatele lui Ioan și Farcaș, pînă la rîul Olt, dar în afară de „Țara voievodului Litovoi" (numită în altă parte a textului și „Țara Lytua" sau „Țara cnezatului lui Litovoi voievodul"), care rămînea în continuare românilor, după cum fusese stăpînită de aceștia și pînă atunci; toată „Cumania", de la rîul Olt și munții Transilvaniei [spre răsărit — **n.a.**], dar în afară de „Țara lui Seneslau", voievodul românilor, care rămînea acestora să o stăpînească după cum o avuseseră și pînă la acea dată; „un pămînt de patru sute de pluguri" în Transilvania, la o trecere spre Severin sau spre „Cumania", unde le va fi mai cu folos ioaniților, o cetate (Scardona) în Dalmația (pentru a avea un port de legătură cu sediile din Orient ale ordinului), precum și dreptul de a scoate sare dintr-o ocnă din Transilvania cu care să îndestuleze teritoriile primite, dar și „părțile dinspre Bulgaria, Grecia și Cumania".

Pe lîngă aceste elemente principale ale daniei, diploma conținea și o serie de detalii, care, chiar dacă nu sînt totdeauna suficient de clare, dau, totuși, consistență și substanță documentului. Se specifica, în esență, că jumătate din veniturile, foloasele de orice fel și din slujbele cuvenite Coroanei din țările și din cnezatele dăruite prin diplomă va continua să revină regelui, și numai cealaltă jumătate ioaniților, cu excepția primilor 25 ani de la așezarea cavalerilor în teritoriile de la răsărit de Olt, perioadă în care ei vor lua de acolo toate veniturile; episcopii de care țin sub raport bisericesc teritoriile dă-

ruite se vor bucura în continuare de veniturile bisericilor existente, ca și de ale acelora care se vor construi acolo; ioaniții se vor bucura în întregime de veniturile morilor și ale pescăriilor existente sau pe care le vor crea, ca și de fînețe și pășuni. Nu erau cuprinse în această ultimă prevedere veniturile morilor din „Țara voievodului Litovoi", precum și veniturile pescăriilor de la Dunăre și Celei, care trebuiau să fie împărțite între ioaniți și vistieria regală. În diplomă se menționa, de asemenea, că ioaniții vor beneficia și de jumătate din veniturile regale plătite de românii din „țările" voievozilor Litovoi și Seneslau — deci din teritorii care nu făceau obiect al daniei — cealaltă jumătate rămînînd regelui. Excepție de la această prevedere făceau veniturile cuvenite regelui din Țara Hațegului și din regiunile ce țineau de această țară, venituri care rămîneau în întregime pe seama Coroanei; regele acorda ioaniților dreptul de a întocmi rînduieli și de a judeca în ținuturile dăruite lor, atît oameni de rînd, cît și nobili, aflați acolo sau veniți din alte părți. Veniturile obișnuite ale regelui, rezultate din judecăți rămîneau însă Coroanei. Se menționa, totodată, că, în cazul că se va pronunța o sentință pentru vărsare de sînge împotriva unuia dintre mai marii țării, acesta din urmă putea face apel la judecata regească.

O categorie importantă a prevederilor era rezervată îndatoririlor militare. Astfel, românii erau îndatorați să-i ajute cu oaste pe cavalerii ioaniți, obligație pe care ioaniții, la rîndul lor, trebuiau să o îndeplinească în împrejurări asemănătoare față de români. În ceea ce privește îndatoririle militare față de regatul maghiar, ioaniții din ținuturile pomenite de diplomă erau datori să se alăture — în caz de război — oastei regale cu a cincea parte a efectivelor lor (această parte sporea la o treime, dacă regele intenționa să întreprindă o expediție în părțile dinspre Bulgaria, Grecia sau „Cumania"); în virtutea diplomei, armata ioaniților trebuia să se compună din 100 de „frați-ostași" încercați și cu caii bine echipați. Împotriva tătarilor ei trebuiau să participe cu 60 luptători, iar împotriva oștilor creștine care ar ataca regatul doar cu 50, aceștia fiind folosiți pentru paza cetăților și întreținuți de către rege atît timp cît vor fi în serviciul acestuia; în schimb, cheltuielile pentru paza cetăților și a întăriturilor trebuiau să fie suportate pe din două de către rege și de către ioaniți, regele obligîndu-se să-i ajute pe cavaleri la zidirea de cetăți în „Țara Cumaniei", precum și la apărarea acesteia.

După cum se poate observa, știrile privind istoria românească sînt de categorii diferite și au pondere diferită. Cele mai importante privesc istoria politică, îndeosebi existența la sud de Carpați a unor organisme social-politice românești de tip prestatal. În legătură cu aceste realități trebuie menționat că rămîn întru totul valabile observațiile făcute cu aproape 100 ani în urmă de către Dimitre Onciul, care, analizînd diploma din punctul de vedere al relațiilor dintre români și Coroana maghiară, sublinia pe bună dreptate, că dania din 1247 dovedea o stăpînire nesigură și o suzeranitate șubredă a regelui maghiar în teritoriile respective. Acordarea unei danii de asemenea importanță și întindere — echivalentă cu suprafața unei țări mijlocii din Europa acelor vremi — trădează caracterul mai mult teoretic al suzeranității regale asupra lucrului dăruit. Este, de altfel, semnificativ faptul că în diplomă se vorbește atît de dăruirea „Cumaniei", dar și de un eventual război împotriva aceleiași „Cumanii".

Mai plauzibil — după opinia lui Dimitre Onciul — este faptul că doar Banatul Severinului (deci numai ținutul situat în sudul Banatului și în colțul de apus al Olteniei) a fost luat pentru scurtă vreme în stăpînire de cavaleri, în timp ce restul donației era pur fictiv, urmînd să devină realitate doar pe măsura cuceririi de către ioaniți a teritoriilor respective. De altminteri, o scrisoare din 1254 a aceluiași Bela IV către papă, în care regele mărturisea că întreaga „Cumanie" era supusă tătarilor, este elocventă în acest sens.

Există, însă, o deosebire de regim (pe care textul diplomei o și face) între teritoriile de la apus și cele de la răsărit de Olt. Pe temeiul acesteia se poate accepta ideea exercitării, pe la 1247-1250, a unor anumite forme de suzeranitate de către regele maghiar asupra teritoriului situat la dreapta Oltului. Această situație ar explica mai bine bogatele informații

ale autorului textului privind realităţile politico-economice din Oltenia. O altă importantă constatare, exprimată chiar de text, este aceea că situaţia descrisă în diplomă era mai veche, anterioară desigur invaziei tătarilor, produsă cu şase ani în urmă. De altfel, în acest sens, avem şi o confirmare arheologică furnizată de cercetările de la Curtea de Argeş[1], unde sub ruinele curţii domneşti a Basarabilor din sec. XIV şi în interiorul bisericii domneşti au fost descoperite resturile unei curţi şi ale unei biserici datînd de la începutul sec. XIII, ce pot fi atribuite vremii lui „Seneslau voievodul românilor".

Cum s-a arătat, diploma menţionează mai multe formaţiuni politice — cnezate şi voievodate — fără a le localiza însă cu claritate. Dar faptul că ţara voievodului Litovoi este pomenită în legătură cu Ţara Haţegului a făcut ca ea să fie localizată în bazinul Jiului, adică în acea parte centrală a Olteniei unită peste munte, prin pasul Vîlcanului, cu meleagurile haţegane. De asemenea, deoarece numele cneazului Farcaş nu reprezintă decît traducerea — procedeu frecvent folosit de documentele vremii — a numelui de Vîlcu-Lupu, aceasta a determinat pe cercetători să plaseze cnezatul său în nord-estul Olteniei, între Olt şi Olteţ, deci în Vîlcea. În privinţa cneazatului lui Ioan se profilează două ipoteze. Dacă expresia „şi cu cnezatele lui Ioan şi Farcaş, pînă la rîul Olt" semnifică vecinătatea cu Oltul a celor două cnezate, atunci teritoriul stăpînit de Ioan, se afla, probabil, în sud-estul Olteniei. În cazul în care formularea adoptată de redactorul diplomei avea în vedere doar desemnarea spaţiului dintre Ţara Severinului şi Olt, atunci acest cnezat ar putea fi localizat şi în altă parte, în nordul Olteniei.

O formulare mai puţin obişnuită, dar foarte interesantă, este aceea ce desemnează „Ţara Lytua", numită în alt loc „Ţara cneazatului lui Litovoi voievodul" **(Terra kenazatis Lituoy woiavode).** Formularea ne obligă să zăbovim puţin asupra semnificaţiei sale. Socotim că înţelesul nu poate fi decît acela că „Ţara Lytua" era şi ea un cnezat, avîndu-l în frunte, în calitate de cneaz, pe Litovoi, dar că acesta din urmă cumula şi demnitatea de voievod. El era, prin urmare, căpetenia politică şi militară a mai multor cnezate din Oltenia, reunite sub autoritatea sa pe parcursul unui proces de unificare petrecut în timp, iar situaţia privilegiată pe care o rezerva diploma, cnezatului său, se explică tocmai prin poziţia proeminentă a cneazului, ales voievod de către ceilalţi cnezi.

Dar în acest caz, înseamnă că, spre mijlocul sec. XIII, în loc de mai multe formaţiuni politice româneşti — cnezate şi voievodate — aflate la dreapta Oltului, avem de-a face cu un singur voievodat al Olteniei, care includea cel puţin trei cnezate aflate la sud de Carpaţi (al lui Litovoi, al lui Ioan şi al lui Farcaş) precum şi Ţara Haţegului, cu ţinuturile aparţinătoare de ea. Acest tablou istoric, care reflectă un stadiu avansat de cristalizare statală, nu poate fi decît rezultatul unui proces evolutiv îndelungat. Dacă în cadrul acestuia a intervenit, la un moment dat, transferul unui nucleu de organizare politică românească din interiorul arcului carpatic — în cazul dat din sud-vestul Transilvaniei — în zona situată la sud de Carpaţi, adică dacă a avut loc o „descălecare", cîndva înainte de 1247, aceasta este una dintre întrebările încă nerezolvate.

Acest mod de a descifra realităţile politice româneşti pune, totodată, şi problema existenţei, la răsărit de Olt, în ţinuturile general denumite de textul diplomei „Cumania", a altor formaţiuni politice româneşti de caracter prestatal, de tipul cnezatelor, asupra cărora s-ar fi exercitat autoritatea voievodului Seneslau. Alături de centrul politic de la Curtea de Argeş, despre care ştim acum că îşi are începuturile, cel mai tîrziu, în primele două-trei decenii ale veacului XIII, au existat desigur centre similare, eventual încă mai vechi, la Cîmpulung, probabil în părţile Tîrgovişte, pe valea Prahovei şi foarte probabil şi în părţile Buzăului.

Diploma cavalerilor ioaniţi oferă unele premise şi în privinţa reconstituirii modului în care s-a produs unificarea politică a formaţiunilor româneşti de la sud de Carpaţi pînă în momentul creării statului feudal Ţara Românească. În acest sens trebuie amintite alte două documente de la sfîrşitul sec. XIII ce relatează o acţiune a unui voievod din Oltenia numit tot Litovoi, care, prin anii 1272-1275, a ocupat, împotriva voinţei regelui maghiar, teritorii de pe versantul sudic al Carpaţilor şi care, atacat în 1276 sau 1277 de o oaste maghiară, a fost înfrînt şi ucis în luptă. Rămîne sub semnul întrebării dacă acest Litovoi era una şi aceeaşi persoană cu voievodul de la 1247. Numele apare în sec. XIV şi la românii din Ţara

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 4/1970.

Haţegului[1]. Distanţa de 30 ani care separă evenimentele ne conduce la presupunerea că la 1275 era vorba de fiul, dacă nu chiar nepotul voievodului[2] de la 1247, ştiut fiind obiceiul din familiile feudale româneşti de a da primului născut numele bunicului. În mod evident, însă, episodul oglindeşte o primă încercare de unificare a voievodatelor de la sud de Carpaţi, pornită din Oltenia. După eşuarea ei şi după trecerea cîtorva decenii, o altă încercare de unificare, pornită de această dată din stînga Oltului, a fost încununată de succes.

n loc important — prin prisma prevederilor ei — îl rezervă diploma aspectelor economice şi sociale, lucru firesc, deoarece tocmai aceste aspecte au determinat şi explică nivelul de organizare politică a societăţii româneşti din acea vreme. Din aceste puncte de vedere trebuie reţinut faptul că încă înainte de mijlocul sec. XIII şi în pofida pustiirilor cauzate de invazia tătarilor, în ţinuturile româneşti dintre Carpaţi şi Dunăre existau, printre altele, mori şi pescării, unele iazuri fiind amenajate de mîna omului. Acestea produceau venituri importante pentru vistieria regală de vreme ce regele se îngrijea de păstrarea, pe seama Coroanei, a unei părţi a lor. Se desfăşura, în aceleaşi ţinuturi, o circulaţie monetară destul de intensă, de pe urma căreia se puteau realiza cîştiguri atît de însemnate încît soarta lor şi partea cuvenită regelui erau consemnate în actul de danie, constituind, totodată, indicii ale unei vieţi economice diversificate şi înfloritoare.

Pe de altă parte, structurarea de natură feudală a societăţii româneşti de la sud de Carpaţi ajunsese, chiar înainte de acordarea diplomei, să cuprindă o categorie de stăpîni ai pămîntului, de „mai mari ai ţării" desemnaţi cu titlul de **maiores terrae,** care nu erau altceva decît premergătorii boierimii statale de mai tîrziu. Le constatăm existenţa documentară, pentru aceeaşi vreme, şi în sudul Moldovei, unde erau pomeniţi ca „puternicii acelor părţi". Şi nu este lipsit de semnificaţie faptul că, odată cu consemnarea prezenţei lor, diploma le asigura un regim juridic preferenţial, deci le recunoştea calitatea de clasă socială dominantă.

Este de relevat apoi acea parte a textului diplomei în care se vorbeşte despre oastea pe care o puteau ridica formaţiunile politice româneşti de la sud de Carpaţi, oaste ce urma să fie de ajutor ioaniţilor în cazul unui atac străin şi pe care călugării trebuiau să o sprijine în cazuri asemănătoare. Referitor la importanţa ajutorului militar se impune o precizare. Cei 50, 60 sau 100 „fraţi-luptători", menţionaţi în stipulaţiile diplomei, nu însemnau, numeric, doar tot atîţia oşteni. Fiecare „frate-luptător" avea o suită compusă din scutieri şi slujitori, astfel încît, de la bun început, cifra creştea de zece ori şi chiar mai mult. Se ajungea astfel la forţe armate care pentru epoca aceea erau importante, element la care se adăugau excepţionalele calităţi ostăşeşti ale acestor cavaleri. În sfîrşit, nu trebuie trecută cu vederea calitatea armamentului, îndeosebi a armurilor, al căror preţ se ridica la sume extrem de mari. De aceea se şi preciza în textul diplomei ca „fraţii-luptători" să fie „încercaţi şi cu caii bine echipaţi". Dacă am încerca o comparaţie cu epoca noastră, am putea vorbi despre aceşti cavaleri ca despre nişte „tancuri" ale sec. XI-XIV, fiecare cu echipajul său bine antrenat, cărora, în cîmp deschis, nu le putea face faţă nici o oaste obişnuită. Abia mai tîrziu au apărut unităţi militare capabile să contracareze forţa de şoc a cavaleriei în armură.

★

Cercetările arheologice vor putea aduce, fără nici o îndoială, noi mărturii despre realităţile pomenite în Diploma cavalerilor ioaniţi. În această privinţă, trebuie spus că, reşedinţele cnezilor şi voievozilor români la care se referă acest document, urmele materiale din epoca în care „Ţara voievodului Litovoi" şi Ţara Haţegului formau o singură unitate politică românească, urmele curţilor, ale întăriturilor şi ale bisericilor înălţate de acei „mai mari ai ţării" şi, în spatele tuturor acestora, urmele sutelor şi sutelor de sate româneşti cu vetrele şi cu cimitirele lor, aşteaptă să fie descoperite şi cercetate.

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 9/1975.
[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 11/1971.

Itinerar istoric

CASE ȘI LOCURI MEMORABILE

MIHAI DOGARU, TEODOR PINTEAN

În numărul său din 10 martie 1921, Socialismul **— organul central de presă al Partidului Socialist din România (P.S.R.) — a publicat următorul comunicat al Consiliului General al partidului:**

„Tovarăși!

Fixarea Congresului este stabilită definitiv pentru ziua de 8 mai 1921 în Capitală.

Invităm toate secțiunile a discuta ordinea de zi și a trimite delegații respectivi la Congresul care va dura cel puțin 6 zile.

Secretarii și casierii secțiunilor sînt stăruitor obligați a trimite dări de seamă de mersul organizațiilor și de tot ce au suferit în timpul grevei generale".

Adevărată tribună de luptă pentru transformarea Partidului Socialist în partid comunist, Socialismul **a oglindit pe larg satisfacția și interesul cu care muncitorii din Capitală și din celelalte centre muncitorești din țară (metalurgiști, mineri, petroliști, ceferiști, muncitori portuari, forestieri) au întîmpinat Congresul. În paginile ziarului și-au exprimat opiniile în legătură cu viitorul mișcării muncitorești un mare număr de membri ai partidului. Referindu-se la procesul de transformări și clarificări care se desfășura atunci în sînul partidului, într-un articol publicat în** Socialismul, **din 24 februarie 1921, se spunea: „Ne dăm seama că marile transformări prin care trebuie să treacă partidele socialiste pentru a ajunge comuniste, adică apte să prezideze revoluția, se desfășoară în forma unor răscoliri adînci, a unor lupte acerbe [...]. Nu trebuie să îngăduim ca partidul nostru să recadă întru vechile maluri. Noi trebuie să-l mînăm înainte și să-l ajutăm să reziste obstacolelor ce le va întîlni în cale, frămîntărilor prin care va trece".**

La rîndul său, o altă publicație a socialiștilor români care apărea în limba maghiară — Fáklya **— scria în numărul său din 26 aprilie 1921: „8 mai trebuie să constituie zorile eliberării noastre. La 8 mai vijelia voinței voastre trebuie să sfîșie norii întunecați ce acoperă soarele roșu, arzător. La 8 mai trebuie să vă spuneți unul altuia că sînteți uniți în dorința eliberării voastre! Lozinca este: a birui sau a muri! Trebuie să învingem și vrem să învingem!"**

În întîmpinarea Congresului, în întreaga țară s-a desfășurat o amplă activitate pregătitoare. În fiecare secțiune au avut loc dezbateri pe marginea ordinei de zi — care fusese dată publicității încă din 6 martie 1921 — și au fost desemnați delegații la Congres[1]. Memorabile evenimente s-au desfășurat în clădiriie în care funcționau sediile secțiunilor locale ale P.S.R., „case ale poporului" construite prin contribuția muncitorilor, ori alte localuri închiriate special pentru nevoile mișcării muncitorești și socialiste. Multe din aceste clădiri, existente în mai toate orașele și centrele muncitorești mai importante, nu s-au mai păstrat, despre ele amintindu-ne astăzi obeliscurile sau plăcile comemorative puse în anii noștri, ori imagini fotografice, din care reproducem cîteva:

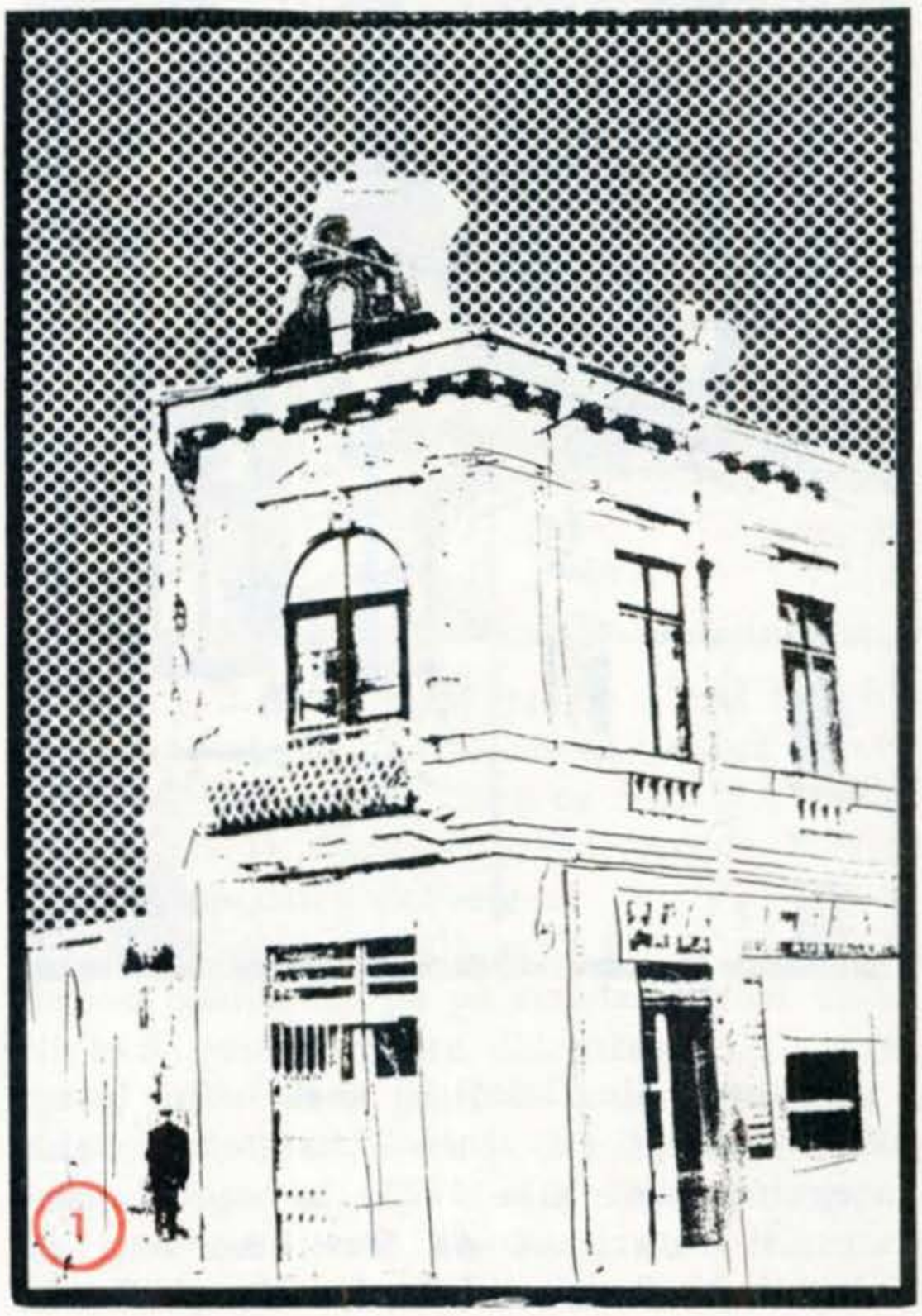

[1] În legătură cu sistemul de reprezentare la Congres, vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1971.

În București, de pildă, secțiunea locală a P.S.R. și subsecțiunile ei își desfășurau activitatea în mai multe săli, cunoscute sub numele: „Centru", „Griviţa", „Ovidiu", „Măgurele", „13 Septembrie", „Rădulescu", „Dudești", „Piscului", „Arsenal". Importante acțiuni de pregătire a Congresului s-au desfășurat în clădirile din str. Academiei, nr. 35-37 (unde funcționa redacția ziarului **Socialismul**), în cele din Calea Griviței, nr. 333-335 (colț cu Podul Grand) și nr. 80 (cunoscută sub numele de sala „Marna") sau în aceea din str. Dudești, nr. 11 (colț cu Intrarea Făurari; foto 1) ș.a. În adunările care s-au desfășurat în aceste sedii au fost aleși delegații la Congres, între care Dumitru Grofu, Gh. Niculescu-Mizil, Gh. Sava, C. Nițulescu, Niță Dumitrescu, Eufrosina Cotor, Gh. Stoica, Aron Cahane, Ion Mihăilescu, Nicolae Popescu ș.a.[1]

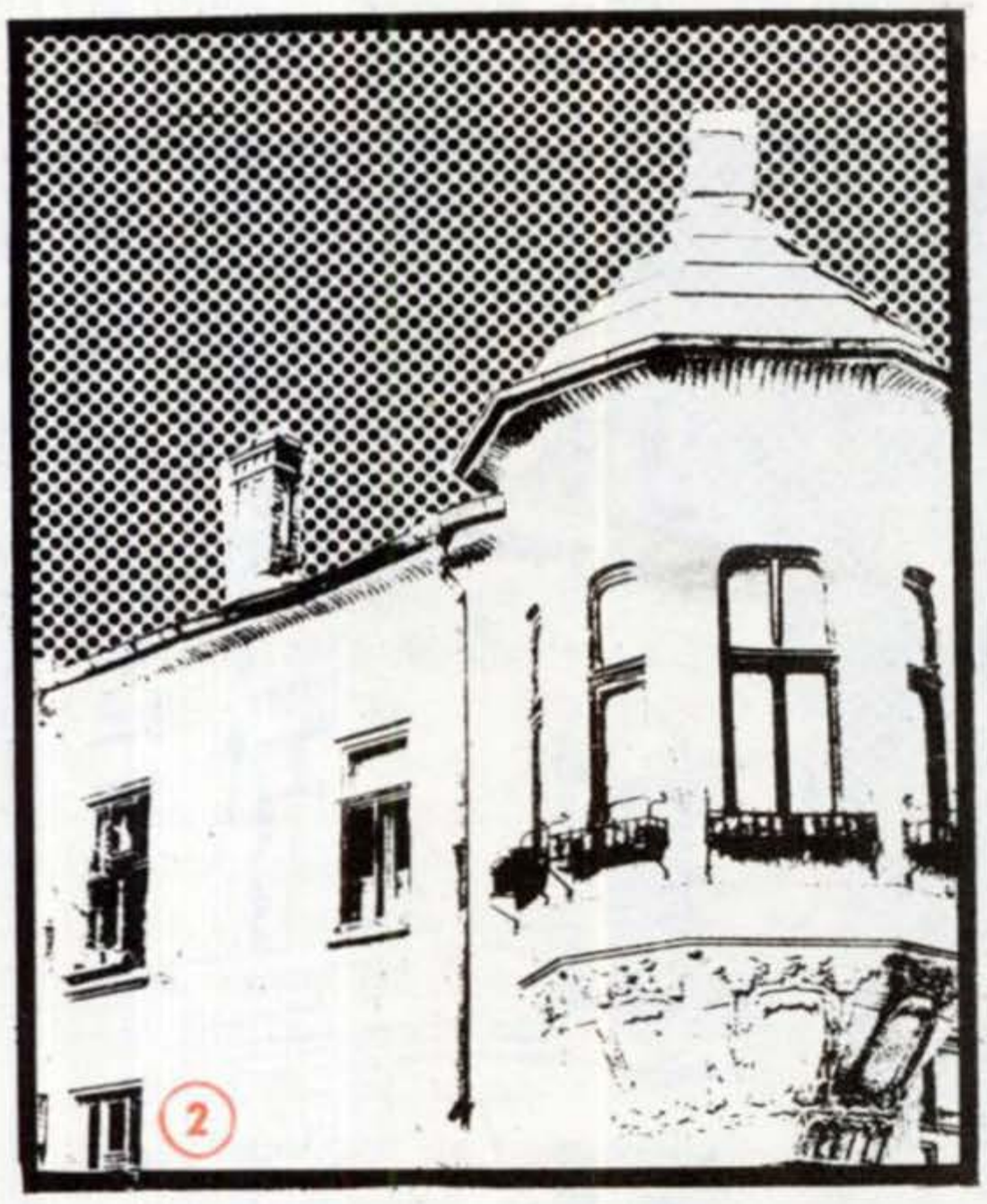

Secțiunea din Galați își avea sediul într-o clădire de pe str. Instrucției (foto 2). La începutul lunii mai 1921, în cadrul unei întruniri entuziaste, au fost desemnați ca delegați la Congres I.E. Vasiliu și Sandu Costică, fiind împuterniciți cu mandatul de a vota transformarea partidului în partid comunist.

[1] Conform instrucțiunilor, membrii Comitetului Executiv al P.S.R., Comisiei Generale a Sindicatelor și ai Comisiei Centrale de Control participau din oficiu la Congres fără a mai fi desemnați ca delegați de o secțiune anume — **n.a.**

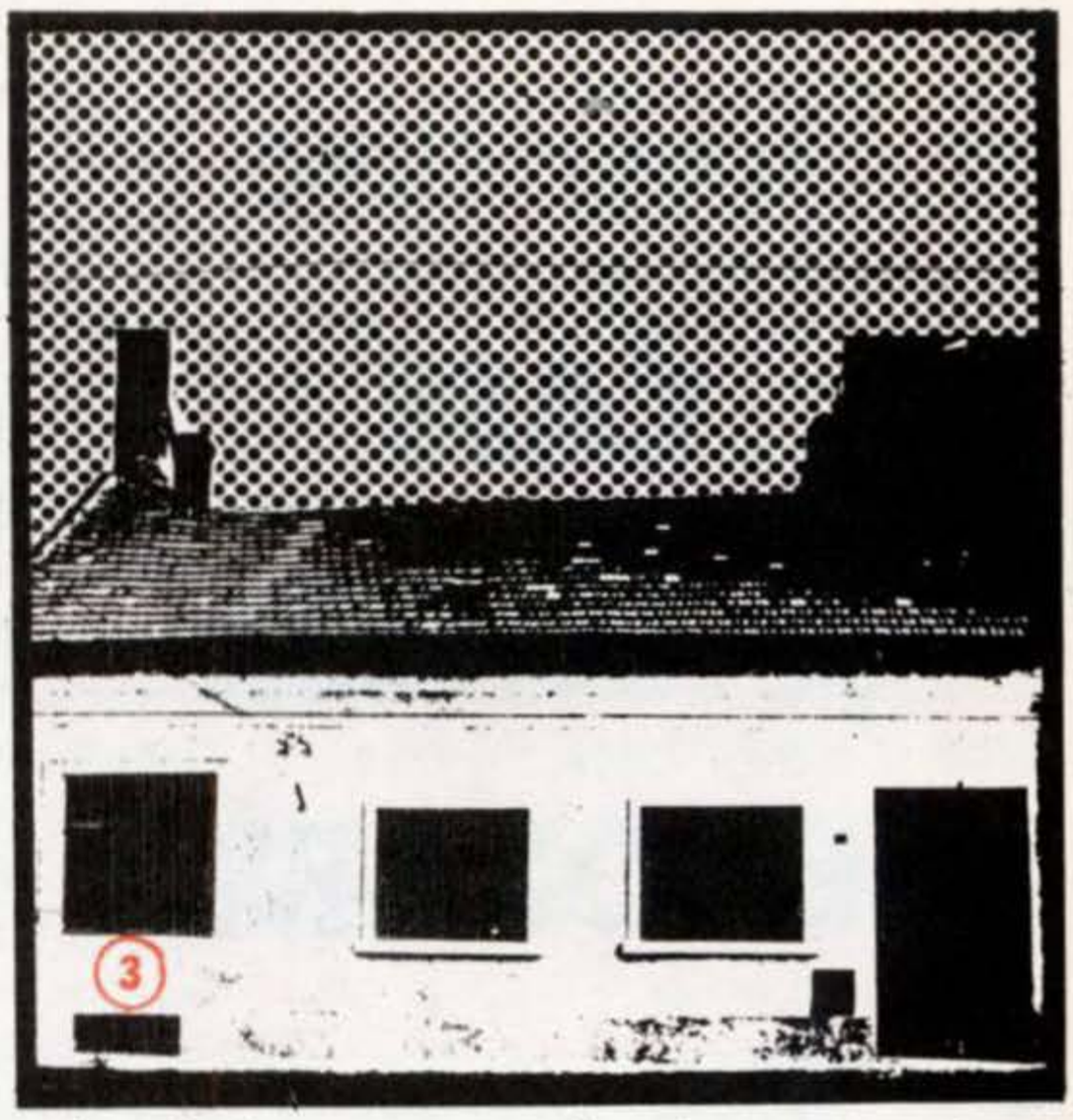

La Craiova au avut loc în acea perioadă numeroase ședințe și întruniri. Ele s-au desfășurat în cele două încăperi ale unei modeste clădiri din str. Copertari (azi 6 Martie, nr. 3), unde funcționa sediul secțiunii locale a P.S.R. Membrii secțiunii au desemnat ca delegați la Congres pe Mihail Cruceanu și Constantin Nicolcescu (ultimul a fost arestat pe drum și n-a putut lua parte la lucrările Congresului).

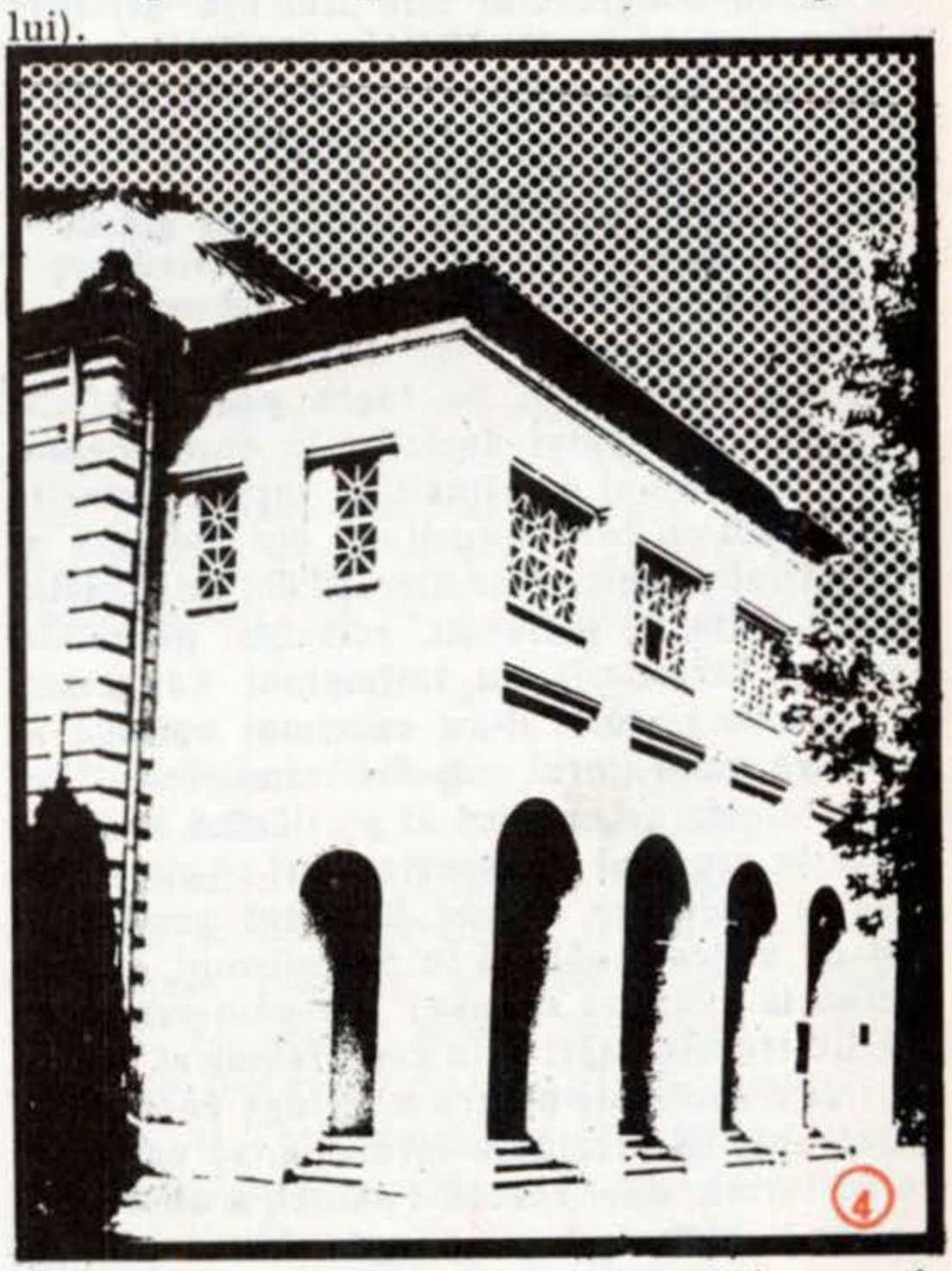

La Cluj — oraș cu o veche tradiție muncitorească — sediul secțiunii locale a P.S.R. a funcționat într-o clădire din str. Karl Marx, nr. 1 (foto 3). Aici a avut loc, în primele zile ale

lunii mai 1921, ședința în care au fost aleși delegații la istoricul Congres, printre ei aflîndu-se Eugen Rozvan, Gheorghe Russ, Alfred Rusch, Elek Köblös, Lazăr Ulici ș.a.

O clădire de pe str. Brădet, nr. 1 din Pitești a servit multă vreme ca sediu al organizațiilor muncitorești și socialiste din localitate. Nu odată, de la tribuna improvizată într-o sală a acestei clădiri au răsunat cuvintele înflăcărate, mobilizatoare ale lui I.C. Frimu, Dimitrie Marinescu, Gheorghe Cristescu ș.a. În primăvara anului 1921, în acest sediu, ca și în altele din acest oraș, au avut loc ample dezbateri pe marginea ordinei de zi a primului Congres al partidului. A fost desemnat ca delegat, fruntașul mișcării socialiste locale Radu Vochin.

Un alt puternic și activ detașament muncitoresc se afla la Turnu Severin. „Casa poporului" din str. Traian, nr. 69, a cunoscut și ea în acele zile de început de mai 1921, atmosfera obișnuită marilor evenimente. În cadrul mai multor întruniri ținute aici, secțiunea locală a P.S.R. a pus în dezbaterea membrilor săi ordinea de zi a Congresului și le-a cerut să-și aleagă delegații. Printre cei desemnați s-au aflat Mihai Macavei, Ioan Elena și Gheorghe Luca.

Între cele 27 secțiuni reprezentate la Congres s-a aflat și cea din Satu Mare. Sediul acesteia funcționa într-o clădire din str. Rozelor, nr. 2, colț cu str. Ștefan cel Mare. Adunările organizate aici în luna mai 1921 de secțiunea P.S.R. — pentru a dezbate ordinea de zi a Congresului și a-și desemna delegații — au exprimat adeziunea muncitorilor sătmăreni pentru transformarea partidului în partid comunist. Ei au ales ca delegat la Congres pe Carol Szabad, încredințîndu-i mandatul de a vota pentru crearea Partidului Comunist Român.

Alba Iulia — oraș cu profunde rezonanțe în lupta poporului nostru pentru Unire, la înfăptuirea căreia, în epoca modernă, mișcarea socialistă și-a adus o contribuție esențială. La cîteva zile după Marea adunare națională de la 1 Decembrie 1918, socialiștii români declarau cu satisfacție: „Și noi care am luptat pînă acum și am jertfit muncă fără preget pentru dezrobirea atît națională cît și socială a neamului românesc nu ne putem uita de trecut și nu ne puteam împotrivi atunci cînd a fost vorba de realizarea dezrobirii naționale. Dar am făcut-o aceasta și pentru ca mai tîrziu, cu atît mai ușor să putem lupta pentru nimicirea oricărei stăpîniri de clasă și pentru înfăptuirea societății socialiste".

Credincioși acestui țel, în primăvara anului 1921, socialiștii din Alba Iulia au răspuns din nou prezent. În sediul secțiunii locale, ce funcționa într-o clădire din strada Ardealului, nr. 2 (foto 4), în ziua de 1 mai 1921 s-a ținut ședința în cadrul căreia au fost desemnați ca delegați la Congres vechi militanți socialiști: D. Ciumbrundean, Anton Banciu și Nicolae Gh. Cricoveanu.

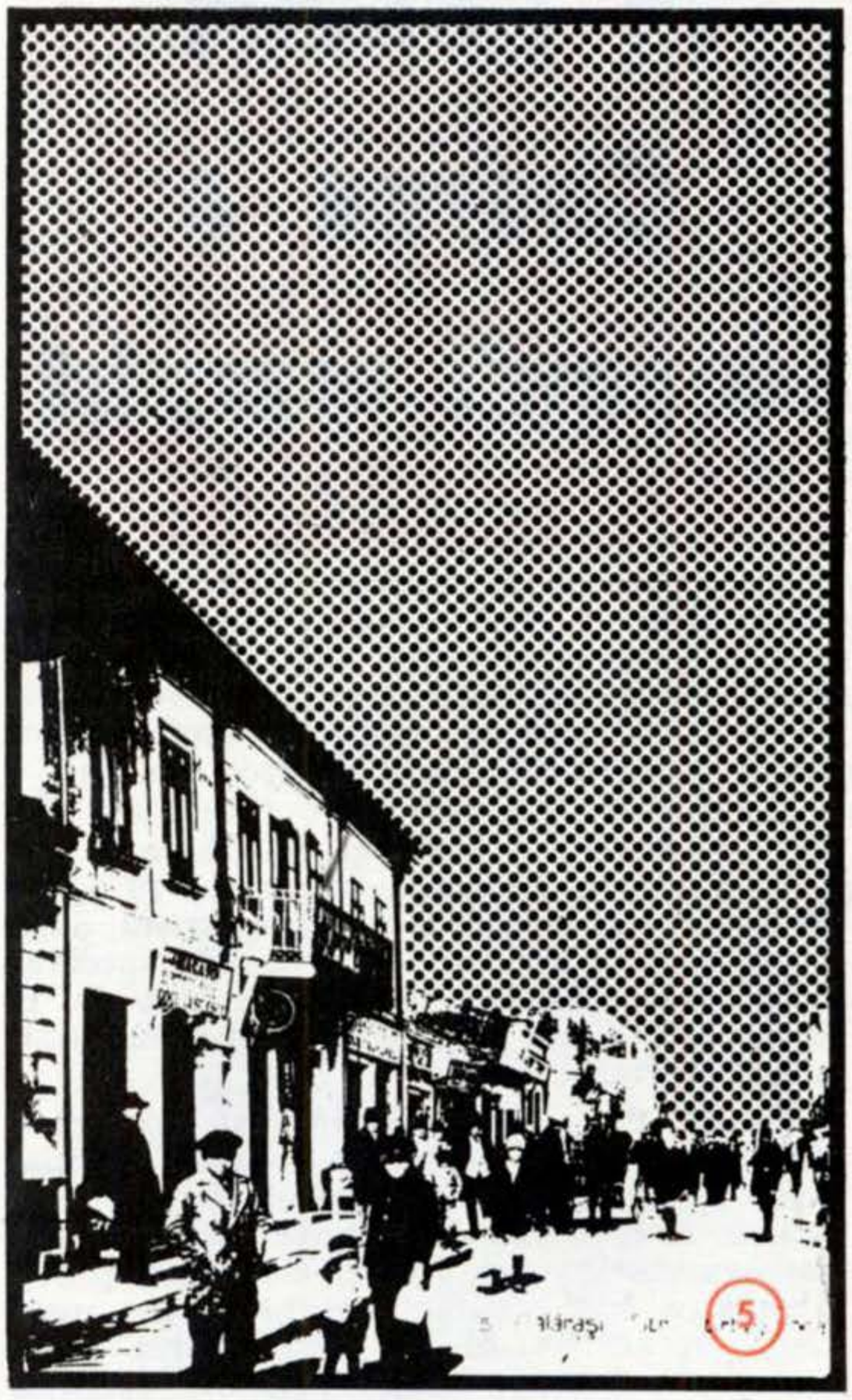

Sediul secțiunii Călărași a P.S.R. funcționa într-o clădire de pe pe strada Știrbei Vodă. (foto 5, prima clădire din stînga). În acest oraș, activitatea politică a muncitorimii a luat o mare dezvoltare și ca urmare a intensei munci organizatorice desfășurate de cunoscutul militant Gh. M. Vasilescu. Ca o recunoaștere a meritelor sale, acesta a fost ales ca delegat al secțiunii Călărași la primul Congres al P.C.R.

Acțiuni de pregătire a Congresului din mai 1921 au avut loc în toate centrele importante din țară. Cu acest prilej, muncitorimea și-a exprimat entuziast opțiunea sa politică majoră: crearea Partidului Comunist Român.

În România, Gherea a devenit marxist

ION FELEA

Constantin Dobrogeanu-Gherea[1] a venit în România în martie 1875, ca refugiat politic din Rusia țaristă, unde fusese implicat în procesul intentat unui număr de 193 narodnici. Încă de la vîrsta de 17 ani intrase în grupul narodnicilor din Harkov.

Înainte de a se stabili în țara noastră a făcut o călătorie de cîteva luni în Elveția, unde a fost trimis de revoluționarii ruși pentru a organiza transportul materialului propagandistic spre Rusia. Cu acest prilej, Gherea a luat contact cu literatura marxistă, în activitatea lui s-au produs unele mutații, dar maturizarea politică, evoluția spre marxism a realizat-o în România[2]. Cristian Racovski arăta, într-un articol publicat în **Lupta zilnică,** din 10 mai 1915: „Călătoria lui [Gherea — **n.a.**] în Elveția, în 1875, șederea în străinătate după ce a fugit din Mezen, unde era exilat, citirile lui l-au împins spre cealaltă latură a narodnicilor care au evoluat spre marxism".

În România, Gherea a găsit condițiile necesare maturizării și afirmării sale de pe poziții marxiste. Evoluția sa spre marxism se vădește limpede în revista **România viitoare** (număr unic), apărută în decembrie 1880, în urma primei conferințe ținută în 1879 de Cercurile revoluționare din România, în cadrul cărora a avut loc o accentuare a procesului de clarificare ideologică a mișcării socialiste. Revista, redactată de Gherea și avînd ca secretar de redacție pe Constantin Bacalbașa, a publicat unele articole inspirate din ideile socialismului științific, din lucrările lui K. Marx și Fr. Engels. În articolul intitulat **Naționalizarea solului în Englitera,** se preciza: „Extragem din cartea lui Karl Marx, **Das Kapital,** aceste cîteva bucăți care tratează despre viața acestui popor biruitor-industrial al lumii actuale". În lucrări ulterioare, precum **Scrisoare deschisă** (către Ion Brătianu, primul ministru), publicată în 1883, în **Emanciparea,** și mai ales în studiul **Ce vor socialiștii români?,** apărut în 1884 la Iași, în **Revista socială,** Gherea făcea cunoscute publicului românesc unele din ideile fundamentale ale lui Engels cuprinse în lucrarea **Originea familiei, a proprietății private și a statului.**

Deși a făcut dovada unei rapide însușiri a ideilor marxiste, Gherea s-a desprins destul de greu de influența narodnică. În lucrarea sa **Neoiobăgia,** el însuși arăta că narodnicismul „a influențat începuturile mișcării socialiste de acum un sfert de veac" și că acesta „ocupă încă un loc destul de important în prima lucrare socialistă marxistă română **Ce vor socialiștii români?** și anume în partea care tratează problema agrară".

Cînd s-a creat întîiul partid marxist al muncitorilor din România (1893), Gherea se afla în plin proces de elaborare a lucrărilor sale marxiste. Prietenia strînsă cu intelectuali români care se întorceau cu învățătură marxistă din Occident, corespondența pe care a întreținut-o cu fruntașii marxiști din străinătate, l-au stimulat în aprofundarea teoriei socialismului științific.

În vara anului 1893, la sfîrșitul lui iunie, cu prilejul unei călătorii la Londra, C. Dobrogeanu-Gherea s-a întîlnit cu Fr. Engels. Întrevederea a avut ca subiect dezvoltarea mișcării nuncitorești din România pe baza socialismului științific, Engels formulînd o serie de sugestii în legătură cu teoria și tactica mișcării socialiste. Cu acel prilej, Gherea i-a dăruit lui Engels un exemplar din lucrarea sa în două volume **Studii critice,** apărute în 1890. Pe primul volum era scrisă următoarea dedicație: „Maestrului Fr. Engels, ca semn de admirație și recunoștință", iar pe cel de-al doilea: „Maestrului Fr. Engels, ca semn de profundă admirație din partea autorului".

La rîndul său, Engels l-a apreciat mult pe Gherea, considerîndu-l drept cel mai de seamă reprezentant al socialismului științific din România acelor ani.

---

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 2/1968, 10/1970, 7/1973 și 4/1974.

[2] Activității lui C. Dobrogeanu-Gherea i-au fost consacrate numeroase studii și articole, lucrările sale au cunoscut o largă răspîndire. Cu cîtva timp în urmă, în Editura Politică a apărut un amplu volum: **Constantin Dobrogeanu-Gherea. Studiu social-politic,** datorat lui Damian Hurezeanu, iar și mai recent, **Constantin Dobrogeanu-Gherea. Corespondență,** cu un studiu introductiv și note de Ion Ardeleanu și Nicolae Sorin — **n.r.**

O scrisoare inedită

„Tare mi-e dor de voi toți"

M. TĂLĂNGESCU, I. TOACĂ

Între anii 1916 și 1919, Constantin Dobrogeanu-Gherea s-a stabilit la Zürich, pentru a-și îngriji sănătatea. În acest oraș mai fusese în repetate rînduri, ca delegat al mișcării socialiste din România la diferite congrese și conferințe socialiste internaționale; aici se întîlnise cu reprezentanți de frunte ai mișcării revoluționare din diferite țări, printre care și cu V. I. Lenin.

În cei trei ani petrecuți în Elveția, el a trimis soției, fiicei, ginerelui și fiilor săi numeroase scrisori în care afecțiunea și grija pentru cei de acasă se împleteau permanent cu dorul de patrie, cu grija față de viitorul ei, cu interesul față de evoluția mișcării muncitorești din România, de principalele evenimente politice din țară. Într-una din primele scrisori, datată 28 noiembrie 1916, de exemplu, el scria: „Eu sînt bine, dar mă doboară grija voastră și grija țării".

În scrisoarea din 17 martie 1919, probabil ultima expediată de Gherea din Zürich, el o ruga insistent pe soția sa să se deplaseze cît mai urgent la Zürich, pentru a-l ajuta să revină în țară:

„Dragii mei, am primit de la voi și copii pîn-acuma două scrisori din Sinaia — arăta el în această misivă, rămasă pînă astăzi necunoscută. Am primit asemenea scrisoarea Donei și lui Cochi, trimeasă din Poltava. M-am bucurat mult, din nenorocire sînt așa de rare scrisorile aceste! De două ori pe săptămînă trece expressul orient prin Sinaia, de fiecare dată puteți să-mi transmiteți o scrisoare prin românii care trec cu trenul acesta. Oricine se însărcinează cu comisionul, nu trebuie să fie numaidecît un cunoscut, iar eu ies în întîmpinarea fiecărui tren. Șeful stației și Micu pot să vă ajute în transmiterea aceasta. Eu trimit mamei scrisori de două ori pe săptămînă și mai toate scrisorile mele au fost primite. Puteți, asemenea, să rugați pe vr-unul din pasagerii români ca, trecînd granița elvețiană, să arunce scrisoarea în cutia poștei de la **Buchs** pe adresa: C. Dobrogeanu-Gherea, Asylstrasse 40, Zürich. Cum vedeți, eu n-am venit acasă cu trenul românesc, n-am putut, că nu sînt bine și sînt în căutarea doctorilor de aice. Mama v-a comunicat una din bolile mele, destul de plicticoasă și care nu mă lasă să plec singur pe drum; de aceea aștept pe mama aice și, după ce va veni, în două sau cel mult trei luni, vom veni împreună acasă. Dacă s-ar întîmpla ca mama să nu reușească să obție permisiunea acuma de plecare, să n-o lăsați să se descurajeze, ci s-o ajutați în stăruințele ei prin d. Nanu și alții, că avem doar cunoscuți destui, ca să vie mai tîrziu; pentru mine e extrem de greu să viu singur pe un drum așa de lung. Tare mi-e dor de voi toți și tare mi-e greu aice singur".

Scrisoarea se încheia cu rîndurile următoare: „Trăiesc acuma cu speranța că în curînd, peste două-trei luni, ne vom vedea cu toți și îmi voi stinge setea nebună de a vă vedea și de a vă îmbrățișa, al vostru din toată inima și din tot suflet[ul]".

Într-un post scriptum, nerăbdător să afle cît mai multe vești din țară, el îi ruga pe membrii familiei să-i scrie cît mai des, trimițîndu-i scrisorile de două ori pe săptămînă, prin intermediul persoanelor ce plecau în Elveția cu Orient-expresul.

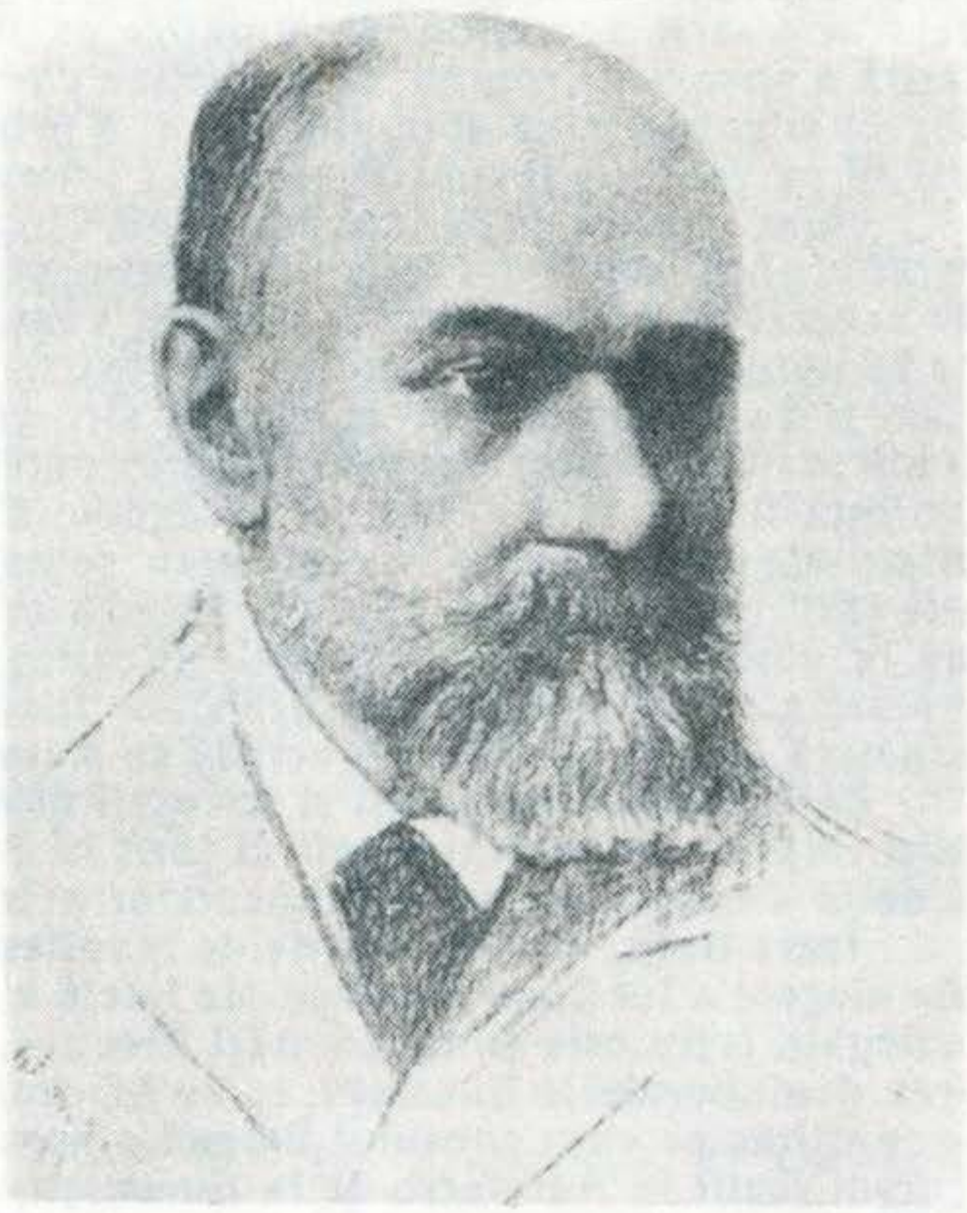

Constantin Dobrogeanu-Gherea. Imagine din ultima perioadă a vieții

Nu după mult timp, Gherea a reușit să se reîntoarcă în țară, unde a fost primit cu deosebită căldură de membrii familiei și prietenii săi apropiați. Din nefericire, boala de care suferea a evoluat cu repeziciune, încît, cu toate îngrijirile acordate, la 7 mai 1920, a încetat din viață.

ROMÂNIA
un nume de la Traian împăratul

Alegerea unui singur **domnitor în** ambele Principate **a creat, în raport cu prevederile Convenției semnată de cele șapte puteri garante în august 1858, o situație nouă, neprevăzută, deoarece Convenția lua în considerare alegerea a doi domnitori, pentru fiecare Principat cîte unul. Iată pentru ce noua etapă a procesului Unirii, care s-a desfășurat de la 24 ianuarie 1859 pînă la 24 ianuarie 1862, s-a caracterizat prin eforturile deosebite ale forțelor progresiste românești în vederea obținerii** recunoașterii **dublei alegeri de către puterile garante și apoi pentru realizarea unui nou pas spre Unirea completă a celor două țări: unificarea guvernelor și adunărilor de la Iași și București. S-au întreprins o serie de acțiuni diplomatice pe plan intern și extern care au pus în evidență atît voința hotărîtă a poporului român de a susține cauza Unirii peste prevederile limitative ale Convenției din 1858, cît și capacitatea domnitorului și a principalilor săi colaboratori de a folosi metodele cele mai potrivite în vederea realizării scopului propus.**

Chiar în ziua de 24 ianuarie 1859, Cuza a adresat o scrisoare împăratului Franței, Napoleon III, suveranul țării celei mai favorabile principiului unirii Principatelor Române, comunicîndu-i că „este necesar ca protecțiunea Maiestății Voastre să continue a se întinde peste țara noastră". A doua zi, la 25 ianuarie, mesaje identice au fost trimise și celorlalte șase puteri garante, în care, cu modestie, dar și cu fermitate, li se comunica alegerea unui unic domnitor în fruntea celor două țări „surori prin atîtea titluri și mai ales prin simțirea patriotismului". Domnitorul arăta că „persistența românilor în dorința unirei este o dovadă netăgăduită că satisfacția adevăratelor trebuințe și a aspirațiilor legitime ale țării consistă în realizarea completă a acelei dorințe". Precizînd că „nedorind alta decît binele țării", Cuza declara că va fi gata să se retragă oricînd „la viața privată", „dacă marile puteri, luînd în băgare de seamă dorințele legitime ale unei nații [...], ar consfinți, prin a lor hotărîre, o combinație ce, pentru această nație, ar îndeplini toate speranțele ei". Era, evident, o referire la alternativa „prințului străin"[1], cerută de Adunările ad-hoc.

Colaboratorii apropiați și devotați domnitorului, Vasile Alecsandri și Costache Negri, au fost trimiși imediat ca reprezentanți ai țării la Paris și, respectiv, la Constantinopol, pentru a lămuri în cele două Capitale sensul evenimentelor petrecute în Principate.

Între timp, în țară, o serie de manifestări oficiale și neoficiale au întărit și mai mult ideea că dubla alegere a lui Cuza era expresia fidelă a unui sentiment profund popular. Au avut loc schimburi de delegații între cele două Adunări Elective, în timpul cărora s-au rostit vibrante discursuri, iar sosirea domnitorului la București, la 20 februarie 1859, a fost marcată de o entuziastă primire făcută de o mulțime pe care consulul Belgiei o aprecia la o sută de mii de oameni. Mihail Kogălniceanu, în discursul rostit în Adunarea de la București, sublinia că „unirea nu este o chestie de entuziasm, ci o chestie de judecată și de logică". La rîndul său, tînărul deputat muntean V. Boerescu releva că „românii, chiar în timpii cei mai obscuri, se considerau fii ai aceleiași mame", că „geniuri superioare, ca acelea ale lui Mihai și Ștefan, erau pătrunse și mai tare de această solidaritate ce natura pusese între toți românii".

O idee care s-a născut în timpul acestor schimburi de delegații a fost aceea a întrunirii comune a celor două Adunări la Focșani, pentru a transpune principiul unirii și în activitatea legislativă. Dar, în timp ce la București se rosteau în public asemenea cuvinte și idei, telegramele diplomatice venite chiar din partea Franței îl sfătuiau pe domnitor „să păstreze o atitudine expectantă", „deoarece orice altă purtare din partea sa ar tinde a împiedica realizarea dispozițiunilor ce-i sînt favorabile".

Recomandarea acestei atitudini de „expectativă" era determinată de convocarea, în capitala Franței, a unei conferințe a reprezentanților puterilor garante. Conferința, desfășurată între 26 martie și 7 aprilie 1859, nu a putut adopta decît cu greu o hotărîre definitivă, deoarece în timp ce cinci

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1975.

puteri erau de acord să recunoască „faptul împlinit“ în Principate, Austria şi mai ales Turcia se opuneau. Austria, înfrîntă în războiul pe care tocmai îl purtase împotriva Franţei şi Sardiniei, a cedat în cele din urmă. Turcia, însă, îşi manifesta intenţia să intervină cu forţele armate în Principate. Cuza şi colaboratorii săi au luat o atitudine hotărîtă faţă de poziţia Angliei şi Turciei. „Trebuie să vă atrag atenţia — a declarat domnitorul consulului englez Colquhoun în februarie 1859 — că dacă Turcia îşi pierde vremea să vină cu o forţă armată în Muntenia pentru a ne împiedica să ne manifestăm, nu ezit a vă spune că mă voi plasa în fruntea poporului meu şi dacă va trebui să cădem, eu voi fi primul care îmi voi oferi pieptul...“ După spusele consulului, Cuza a repetat această declaraţie de trei ori în cursul convorbirii. Poziţia fermă a şefului statului român, afirmată, de altfel, în mod sistematic, a influenţat, fără îndoială, lucrările Conferinţei de la Paris a reprezentanţilor puterilor garante, unde s-a exercitat o presiune moderatoare asupra Turciei. După multe ezitări, aceasta a fost nevoită şi ea să recunoască, în septembrie 1859, dubla alegere a lui Cuza.

Între timp, în practica guvernării ambelor ţări de către domnitor se ridicau piedici determinate de existenţa a două guverne, a două adunări, a două capitale, între care Cuza trebuia neîncetat să „vehiculeze“ în sensul propriu al cuvîntului. Din cauza întîrzierii cu care Turcia a recunoscut dubla alegere, nu s-a putut smulge adeziunea celorlalte puteri în direcţia unificării instituţiilor de guvernămînt din Ţara Românească şi Moldova. Cererea în acest sens a fost făcută de Cuza în iunie 1860, iar vizita lui la Istanbul, în septembrie acelaşi an, ce a avut un desăvîrşit succes, părea să favorizeze o acceptare a cererilor formulate de domnitor către cele şapte puteri.

Împrejurările neprevăzute — moartea sultanului turc Abdul Medgid, care îl primise binevoitor pe domnitorul român, presiunile Austriei de a se recunoaşte Unirea numai pe timpul domniei lui Cuza — au dus la tergiversarea convocării unei noi conferinţe a reprezentanţilor celor şapte puteri, pînă în septembrie 1861. În acest timp, în Principate, reprezentanţi de frunte ai cercurilor politice, dînd curs dorinţei maselor populare, cereau tot mai insistent domnitorului să proclame Unirea fără a mai aştepta hotărîrile conferinţei celor şapte. În asemenea condiţii, Conferinţa întrunită la Istanbul în zilele de 13 septembrie-4 decembrie 1861 a hotărît să accepte noile cerinţe ale românilor, cu clauzele limitative reclamate de Austria. Pentru aceasta, însă, ca şi pentru Turcia, acest fapt a reprezentat numai o consolare fără valoare practică, deoarece, în România, cursul evenimentelor în direcţia consolidării Unirii era ireversibil.

În baza hotărîrii conferinţei, Turcia, ca putere „suzerană“, a notificat recunoaşterea unificării celor două guverne şi a celor două Adunări Elective. Comisia centrală de la Focşani, care îşi începuse lucrările în mai 1859, avînd rolul să unifice măsurile adoptate separat de cele două Adunări, a fost desfiinţată. Capitala noului stat a devenit oraşul Bucureşti.

Firmanul Porţii din 4 decembrie 1861, care recunoştea unirea administrativă şi politică a Principatelor conţinea însă o notă restrictivă, în spiritul cererii formulate de Austria, ca unirea să înceteze la sfîrşitul domniei lui Al. I. Cuza. Departe de a fi descurajate de acest fapt, forţele patriotice şi-au intensificat eforturile pentru consolidarea Unirii. Propunerile unui grup de deputaţi, pe care le reproducem în cadrul grupajului de documente, ilustrează cursul pe care îl urmau forţele cele mai înaintate ale societăţii româneşti în acel moment.

Pornind de la realităţile existente, acest grup de deputaţi, în frunte cu M. Kogălniceanu, I. C. Brătianu, C. A. Rosetti şi alţii, subliniau, pe temeiul argumentelor istorice, necesitatea ca Principatele Române „astăzi întrunite într-un singur stat“ să se numească „statul Român, statul României...“

Publicăm în numărul de faţă documente fundamentale din perioada decembrie 1861-ianuarie 1862, care marchează unirea instituţională a Principatelor. Ele sînt reproduse după Supliment la Monitorul, nr.17; Adunarea Legislativă a Ţării Româneşti, şedinţa IV, de la 11 decembrie 1861, pp. 3-5; Urmarea Suplimentului la Monitorul, nr. 19; Adunarea Legislativă a Ţării Româneşti, şedinţa I, de la 24 ianuarie 1862, pp. 2-4; Supliment la Monitorul, nr. 72; Adunarea Generală a României, şedinţa XXV, de la 19 martie 1862, pp. 4-8.

N. COPOIU

D. Principe D. Ghica, preşedintele Consiliului, dă citire următorului mesaj al domnitorului:

Domnilor deputaţi,

La ocaziunea deschiderii sesiunii actuale a Adunării v-am zis că Unirea este în fine dobîndită pentru noi.

Astăzi cînd a sosit actul prin care se constată recunoaşterea Unirii de către Înalta Poartă şi Marile Puteri Garante, şi înscrierea ei în dreptul european, pe deoparte proclam Unirea înaintea ţării, iar pe de alta, vă convoc, domnilor, a vă întruni la Bucureşti împreună cu Adunarea ţării surori, în ziua de 24 ianuarie viitor.

Pînă atunci, dar, în privirea că finitul anului se apropie, vă recomand, domnilor, a regula împreună cu guvernul meu asigurarea diferitelor servicii publice.

Vă anunţ totodată că am primit demisia dată de ministerul [guvernul] meu, avînd însă a rămîne miniştrii în funcţiile lor pentru expedierea trebu-rilor, pînă la momentul apropiat cînd se va putea numi un singur minister pentru România.

Dumnezeu să binecuvînteze lucrările Adunării şi să vă aibă în a sa sfîntă pază.

Dat în Iaşi, la 11 decembrie, anul 1861.

ALECSANDRU IOAN

D. Preşedinte al Consiliului dă asemenea citire următoarei proclamaţiuni către români:

Unirea Românilor este îndeplinită! Naţionalitatea română este întemeiată! Acest fapt măreţ, dorit de generaţiile trecute, aclamat de corpurile legiuitoare, chemat cu căldură de noi, s-a recunoscut de Înalta Poartă, de Puterile Garante şi s-a înscris în datinile naţiilor.

Dumnezeul părinţilor noştri a fost cu noi. El a întărit silinţele noastre prin înţelepciunea poporului şi a condus naţiunea către un falnic viitor.

În zilele de 5 şi 24 ianuarie aţi depus toată a voastră încredere în alesul naţiei, aţi întrunit speranţele voastre într-un singur domn.

Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiţi patria, veţi şti dar a o întări.

Să trăiască România!

Dat în Iaşi, la 11 decembrie, anul 1861.

ALECSANDRU IOAN

Cuvîntarea primului ministru D. B. Catargiu:

Domnilor, sînt evenimente în viaţa oamenilor în care limba lor nu poate să se exprime; sînt sentimente ce fiecare om numai coborîndu-se în inima sa le poate simţi.

Evenimentul zilei de astăzi e de acelea ce nu se poate exprima, şi pe care toţi îl pricepem în această minută în adîncul inimilor noastre.

Unirea e săvîrşită, ni s-a zis, domnilor. Toţi simţiţi cît e de mare acest cuvînt; el cuprinde în sine făgăduinţa mîntuirii şi viitorul ţării; de aceea el a circulat ca o scînteie electrică în inimile noastre ale tuturor, şi sînt încredinţat că dacă nemurirea e în ceruri, după cum religia ne încredinţează, strămoşii noştri au tresărit şi ei astăzi de aceeaşi fericire şi cu lacrimi de bucurie ne binecuvîntează din înălţimea cerurilor [...]. Unirea noastră dar e azi sub scutul înţelepciunii şi al înfrăţirii, şi înţelepciunea ştiţi, domnilor, că ne vine de la Dumnezeu; înfrăţirea între oameni e unul din cele mai de căpetenie comandamente ale religiei noastre. Să zicem dar cu biserica: „Ceea ce Dumnezeu a unit, oamenii să nu îndrăznească a mai despărţi!"

Nu. Dar ca să ne asigurăm în contra unei asemenea primejdii, nu e destul, domnilor, unirea între ţările surori, ne trebuie şi unirea între fiii lor. Aşa numai, domnilor, vom consolida pentru veacuri faptul înalt de astăzi, aşa numai vom păstra locul nostru între naţiile Europei unde ne aflăm de astăzi înscrişi.

Ba din contra, domnilor, acea binecuvîntare a strămoşilor noştri care ne privesc din sînul veşniciei se va preface într-un blestem şi sînt însumi a zice că cel ce va mai îndrăzni de astăzi a mai arunca tăciunele discordiei între noi, să aibă blestemul nostru şi al urmaşilor noştri, el va avea hula şi blestemul chiar al naţiunilor ce ne privesc [...]

Pe drapelul nostru să înscriem dar: Tot pentru ţară, nimic pentru noi! Să strigăm cu toţii: Să trăiască România! Să trăiască puterile ce priveghează fericirea ţării noastre! Să trăiască domnitorul care singur, prin a sa stăruinţă, ne-a dat mijlocul de a striga iarăşi: Să trăiască România, să trăiască domnitorul ei veşnic şi nedespărţit de noi!

Mesajul domnitorului Cuza către Adunarea Legislativă a României, la 24 ianuarie 1862:

Domnilor deputaţi,

Prezenţa Voastră în jurul meu în această zi solemnă mă pătrunde de o vie mulţumire şi de o legitimă mîndrie pentru succesul misiunii ce mi-a încredinţat naţiunea română. Ziua aceasta, în care mandatarii întruniţi ai ambelor ţări au venit a înconjura tronul comunei noastre patrii, este o zi de serbare pentru un popor întreg, o zi de fericire pentru alesul vostru.

O viaţă nouă se începe astăzi pentru România. Ea intră, în fine, pe calea care o va conduce către îndeplinirea destinelor sale.

Înalta Poartă şi Marile Puteri Garante au venit a recunoaşte unirea Adunărilor şi Ministerelor ambelor Principate. Guvernul meu este însărcinat a vă depune actul prin care s-au statornicit modificările ce noua stare de lucruri trebuie să aducă în unele din stipulaţiunile Convenţiunii din 7/19 august 1858.

Eu, însă, credincios misiunii ce mi-aţi dat şi cunoscînd statornica voinţă a românilor de a rămîne pururea uniţi, am proclamat, atît înaintea Domniilor Voastre cît şi înaintea Ţării, Unirea definitivă a Principatelor. V-am zis că ea va fi precum România o va dori şi o va simţi. Nu mă îndoiesc, domnilor, că nici Înalta Poartă, nici Puterile Garante nu vor cugeta a desfiinţa în viitor Unirea ce au recunoscut-o atît de necesară pentru fericirea Principatelor.

Atîrnă dar de la înţelepciunea tuturor românilor ca această stare politică să ajungă a fi recunoscută şi în dreptul public european ca forma definitivă a constituirii naţionalităţii noastre.

Perioada de tranziţie prin care am avut a trece s-a însemnat în ţară prin neliniştea spiritelor, prin agitaţiunile unei legitime nerăbdări.

Acestea au dovedit îndestul că Unirea era singura stare politică ce putea să asigure viitorul nostru şi să ne permită de a da ţării organizarea ce o aşteaptă de atîta mult timp.

Astăzi statul nostru s-a aşezat pe o temelie mai întinsă. O eră nouă ni s-a deschis. Sosiţi la acest stadiu al viitorului nostru, trebuie să nu pierdem din vedere că consolidarea Unirii cere din partea tuturor o abnegaţie completă care va face a înceta fluctuaţiile prin care am trecut pînă acum. Să renunţăm dar la însăşi amintirea dezbinărilor din trecut, a căror reînnoire ar putea compromite Unirea dobîndită cu preţul atîtor necurmate silinţe, şi să punem toată activitatea noastră într-o comună conlucrare pentru dezvoltarea morală şi materială a României.

Garanţia libertăţilor publice, spre a se putea consolida, are trebuinţă, pe de o parte, de o dreaptă cumpănire între atribuţiile puterilor statului, iar pe de alta, de respectul legilor din partea tuturor locuitorilor ţării.

Interesele cele mai scumpe ale României cerînd o desăvîrşită securitate interioară, voi şti a închezăşlui ţării această neapărată condiţie a prosperităţii sale.

Pentru a asigura dezvoltarea progresivă a instituţiunilor noastre, sînteţi chemaţi, domnilor deputaţi, a vă ocupa cu mai multe proiecte de legi atingătoare de noua organizare a statului român.

Nevoile cele mai urgente ale ţării, asupra cărora atrag a voastră luare aminte, se pot rezuma în următoarele:

Întrunirea administraţiilor ambelor ţări în mod de a asigura, pînă la unificarea legilor şi a regulamentelor administrative, aplicarea celor astăzi în vigoare, şi a închezăşlui interesele locuitorilor unei părţi a României, în momentul cînd administraţia ţării întregi se concentrează la Bucureşti.

Împărţirea atributelor administrative în mod de a permite o descentralizare care să scutească pe miniştri şi pe Consiliul lor de nămolul de pricini ce astăzi absorb tot timpul lor, în prejudiciul intereselor generale ale statului.

Reorganizarea prefecturilor în mod de a spori importanţa lor şi de a le înconjura de toate închiezăşluirile ţintitoare a înlesni şi a lumina hotărîrile lor.

Organizarea ministerelor în mod de a defini mai bine atribuţiile şi de a da acţiunii administrative o impulsiune mai favorabilă şi o mai mare înlesnire pentru expedierea lucrărilor.

Despărţirea bine definită a puterii administrative de cea judecătorească, în mod de a atribui acestei de pe urmă cauzele litigioase în care adeseori administraţia este chemată a se pronunţa.

Proiectul de lege rurală.

Organizarea comunală şi municipală.

Reorganizarea ramului judiciar spre a completa reforma începută prin instituirea Curţii de Casaţie şi a asigura aplicarea graduală a principiului statornicit prin art. 7 al Convenţiunei.

Organizarea ramului financiar prin aşezarea definitivă şi unificarea impozitelor; înfiinţarea serviciilor de constatare şi de percepţiune a dărilor; înfiinţarea unei înalte instituţii pentru controlul contabilităţii publice: introducerea unui adevărat şi statornic echilibru în bugetul statului.

Reorganizarea fundamentală a instrucţiunii publice pentru a o aşeza pe nişte baze solide care să garanteze buna creştere morală şi intelectuală a junimii.

O lege de presă care să asigure libertatea ei şi să împiedice licenţa.

Înfiinţarea de căi ferate atît de strîns legată cu dezvoltarea prosperităţii ţării întregi. Pe lîngă acestea, crearea în viitor a unui al treilea corp ponderator[1] pentru întemeierea echilibrului între puterile statului nu e mai puţin trebuitor.

În sfîrşit, mai avem de datorie a îngriji despre soarta funcţionarilor din Moldova a căror carieră s-ar găsi jignită prin unirea ministerelor ambelor ţări.

Acestea sînt, domnilor, obiectele principale de care veţi avea a vă ocupa în această sesiune. Mai multe din ele se află pe biroul Camerei; vă recomand a le lua în deliberaţiune după gradul de importanţă şi de urgenţă.

Mai avem încă a completa unificarea legislaţiunii prin codificarea legilor în ramurile civilă, penală, comercială şi de procedură.

Vedeţi, domnilor, cît de larg e cîmpul deschis activităţii voastre, misiunea aceasta demnă de a stimula zelul patriotic şi nobila ambiţie a tuturor românilor.

Europa a pus soarta noastră, în mîinile noastre. Am toată încrederea că, urmărind cu stăruinţă şi înţelepciune îndeplinirea acestei grele sarcini, procedînd cu liniştea şi maturitatea atît de necesare în discutarea şi rezolvarea acestor chestiuni, departe de a compromite instituţiunile ţării şi viitorul ei, vom dobîndi adevărata întemeiere a naţionalităţii noastre.

(Continuare în p. 19)

[1] Cuza avea în vedere crearea Senatului, care a şi fost înfiinţat prin **Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris,** din 2/14 mai 1864.

„Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizaţie materială şi spirituală. O importanţă deosebită a avut organizarea statală tracodacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista şi al lui Decebal".

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism

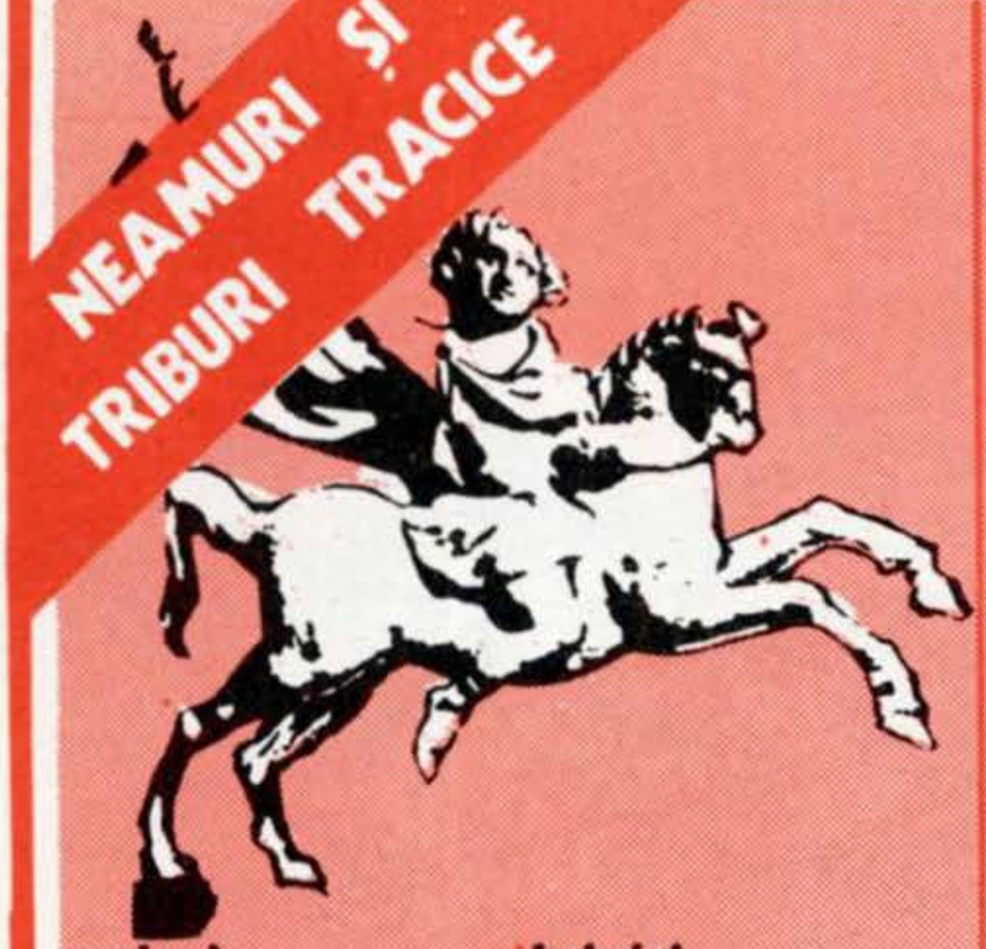

agriani
albocensi
aletoi
ansamensi
appiarensi
apuli
apsinthioi
arsietai
artaci
asti
ausdecensi (usdecensi)
bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (priantti?)
brigi
brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
celagesi
celegerri
ciconi
coilaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
dioi
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni
geti (getae, v. geto-daci)
harpi
hypsalti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaioi (tranipsioi)
obulensi
odomanti
odrisi (odrysi)
oinensi
oitensi
olizoni
orresci
paiopli
paiti
panaioi
piarensi
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
pliasti
potulatensi
pradavensi
ratacensi (racatensi)
rondaioi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
suci
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zaieli
zbaleoni
zerani

Bistonii

În versurile lui Ovidiu (43 î.e.n.-17 e.n.), poetul latin exilat la Tomis[1] în sec. I e.n., apar ca un leit-motiv, mai ales în **Scrisorile din Pont,** cuvintele **biston, bistonian** etc., autorul avînd în vedere neamurile tracogetice[2], fără să facă alte precizări. În realitate, încă înainte de Ovidiu bistonii au fost cunoscuţi ca o populaţie tracică de la marea Egee, din zona oraşului antic Abdera. Probabil că, în vremea poetului, cuvîntul definea doar anumite caracteristici specific tracice, neamul biston pierzîndu-se treptat în masa de triburi sudtracice, unele grecizate, iar altele, mai tîrziu, în curs de romanizare. Aşa se face că, în sensul generic amintit mai sus, Ovidiu scrie despre „copitele calului bistonian" sau despre ţara bistonilor, mîndră de talentele lui Cotys, fiul regelui get Roemetalces; magistrat al oraşului Callatis (Mangalia de astăzi), Cotys nu era doar un om politic respectat, dar şi un om de cultură elenă şi poet[3] lăudat de Ovidiu.

Un alt poet latin, mai puţin cunoscut, Silius Italicus (25-101 e.n.), ne-a lăsat un detaliu semnificativ despre bistoni, scriind că aveau săbii încovoiate. Poate că la el, ca şi la Ovidiu, numele tribului are tot o valoare generică pentru traci, după cum, mult mai tîrziu, îl întîlnim cu acelaşi sens la Claudius Claudianus (sec. IV-V e.n.) şi el poet de limbă latină. Momentul evocat de acesta se fixează în anul 391, cînd împăratul Theodosiu I cel Mare a înfruntat „turmele blonde", adică pe goţii care „acoperiseră cîmpiile bistone".

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 7 şi 8/1972.
[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 1, 2, 3/1976.
[3] Vezi **Magazin istoric,** nr. 7-8/1968.

Biefii

În lucrarea sa Getica (1926), Vasile Pârvan situa acest trib dacic în afara Transilvaniei şi Olteniei. Era o reinterpretare corectă a lui Ptolemeu, care grupase neamurile Daciei preromane şi aşezase pe biefi undeva la nord de buridavensi (III, 8, 3). Plasarea acestui trib în nord-estul Banatului, pare cea mai apropiată de realitate.

Al. BARNEA

Costobocii

Triburi de daci liberi care au locuit în partea de nord şi nord-est a Daciei. Apartenenţa lor etnică poate fi dovedită cu prisosinţă pe cale arheologică. Astfel, cultura Lipiţa, ai cărei creatori sînt consideraţi costobocii, este o cultură prin excelenţă dacică, fapt subliniat de toţi cercetătorii buni cunoscători ai materialului arheologic.

Descoperirile arheologice ajută şi la localizarea costobocilor, problemă controversată şi greu de rezolvat pe baza izvoarelor literare antice. Aria de răspîndire a culturii Lipiţa cuprinde bazinul superior şi mijlociu al Nistrului şi cel superior al Prutului, respectiv regiunile Stanislav, Lvov şi Cernăuţi, din vestul Ucrainei, afectînd deopotrivă Maramureşul (istoric) şi Bucovina. Materialul arheologic din faza mai veche (sec. I î.e.n. - I e.n.) îşi găseşte analogii în aşezările de tip Poiana-Răcătău-Tinosul, iar cel din faza mai nouă (sec. II - III e.n.) în cadrul culturii carpice, unele deosebiri explicîndu-se prin situarea culturii Lipiţa la periferia lumii geto-dacice.

Costobocii se impun, pe plan istoric, în special în sec. II, cînd o serie de izvoare literare şi epigrafice antice vorbesc despre incursiunile făcute de ei în Imperiul roman. Cel mai puternic atac a fost cel din anul 170, cînd pătrund în Moesia Inferior, Thracia şi Macedonia, ajungînd pînă în Ellada şi profanînd templul din oraşul Eleusis. Trecerea costobocilor prin Moesia Inferior, respectiv Dobrogea, este menţionată de două epitafe descoperite la Adamclisi. După alungarea lor din imperiu, romanii i-au îndemnat pe asdingi, de neam germanic, să-i atace pe costoboci. În urma înfrîngerilor suferite în anii 170-172, o parte din costoboci s-au refugiat pe teritoriul carpic, iar alţii au continuat să trăiască pe teritoriile de baştină, alături de noi veniţii de neam germanic şi sarmat.

Nordul Moldovei, zonă de interferenţă între cultura carpică şi cea de tip Lipiţa, a fost dominat de costoboci pînă în anul 170 e.n., după această dată intrînd sub controlul carpilor, aşa cum arată descoperirile arheologice. Costobocii, ca şi carpii, au lăsat o bogată moştenire perioadei de început a migraţiei popoarelor.

Prin acţiunile militare întreprinse în sec. II-III e.n., costobocii şi carpii au fost adversari redutabili ai Imperiului roman.

Dr. Gh. BICHIR

Laii

Vechi trib tracic menţionat încă de Tucidide (II, 96). Informaţia este reluată mai tîrziu, în sec. VI e.n., de compilatorul Stefanos din Bizanţ, cu explicaţia că laii sînt un neam peonic. Monedele proprii apar în sec. V î.e.n. de-a lungul rîurilor Strymon (azi Struma) şi Axios (azi Vardar). În timpul stăpînirii romane, o parte a acestei populaţii a fost transplantată în Dobrogea, deopotrivă cu bessii. Îi găsim atestaţi pe teritoriul histrian în 198-246 e.n. alături de cetăţeni romani, în satul Secundini (vicus Secundini) şi, eventual, în aşa-numitul Turn al Lailor în 137-138 e.n. Lîngă Tomis, în satul Turris Muca (fostul sat Anadolkioi, astăzi înglobat în teritoriul municipiului Constanţa), sînt semnalaţi de asemenea alături de cetăţenii romani, în vremea domniei împăraţilor Maximin şi Maximus (235-238 e.n.).

Dr. Al. SUCEVEANU

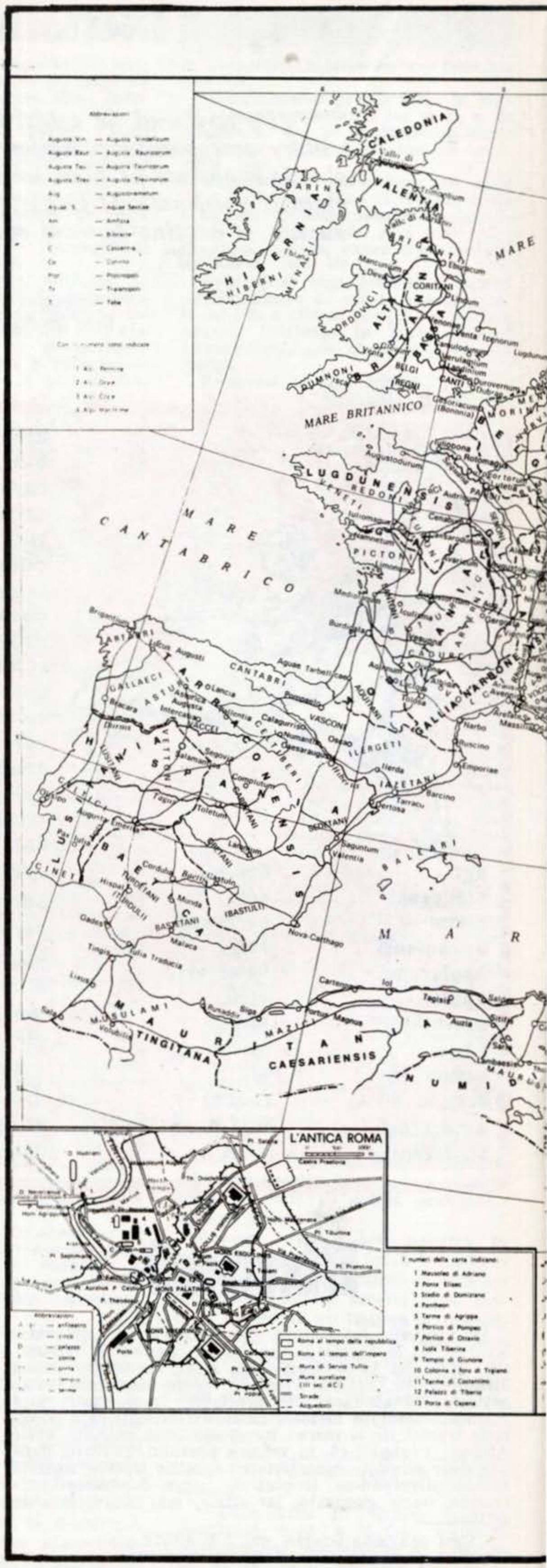

L'IMPERO ROMANO NEL I E NEL II SECOLO d.C.

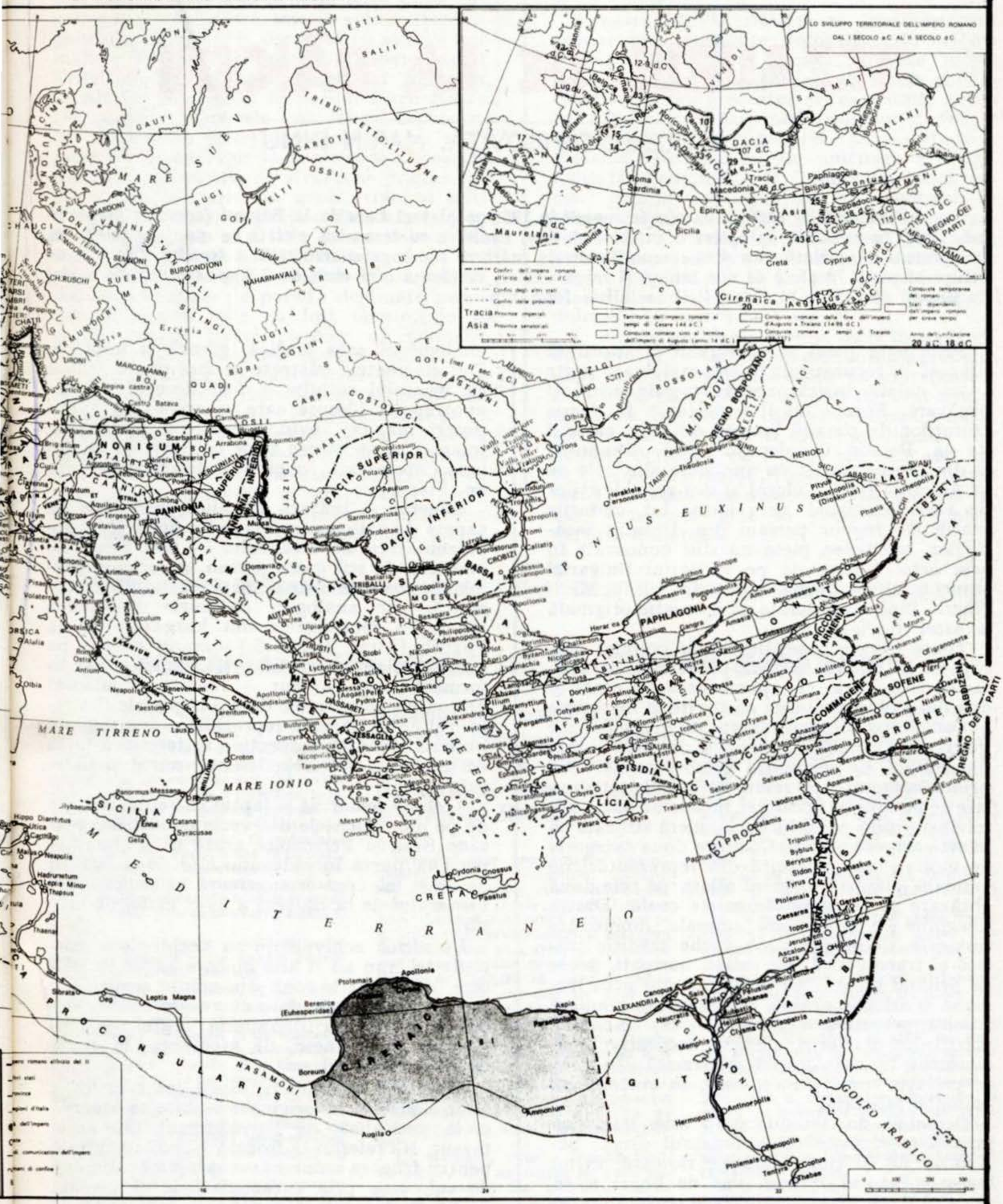

Imperiul roman în secolele I-II e.n. *(pe hartă apar o serie de triburi trace: burii, carpii, costobocii, bastarnii etc.). Hartă reprodusă din lucrarea sovietică* **Storia Universale**, *ed. II, vol. II, redactată de Academia de Ştiinţe a U.R.S.S. şi tradusă în Editura Calendario. 1968*

Peste 2 kg aur de 23 și 18 carate

TEZAURUL DE LA BĂICENI

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, MARIN DINU

Tezaurul de obiecte de aur descoperit în 1959 pe platoul Laiu de la Băiceni (comuna Cucuteni, jud. Iași), în imediata apropiere a celebrei stațiuni neolitice cu ceramică pictată de pe „Cetățuia", de la Cucuteni, reprezintă una dintre semnificativele mărturii ale bogatei civilizații a tracilor. Din el s-au recuperat peste 70 piese de aur întregi și fragmentare, cîntărind mai mult de 2 kg, care se află astăzi la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România.

Principala piesă a tezaurului o reprezintă un coif — reconstituit în cea mai mare parte — cu calotă înaltă, apărătoare de ceafă și obrăzare. Forma lui îl încadrează în grupa coifurilor de paradă lucrate din aur, ca acel de la Poiana Coțofenești (jud. Prahova) și din argint placat cu aur, cum sînt cele de la Agighiol (jud. Tulcea) și din zona Porților de Fier. Amintind, prin forma lor, coifurile înalte ale regilor persani din dinastia Sasanizilor, asemenea piese nu sînt cunoscute în aria artei tracice de pe teritoriul Bulgariei și nici în aceea a artei scitice din nordul Mării Negre, fiind considerate ca o creație originală a artei traco-geților.

Toate părțile constitutive ale coifului descoperit la Băiceni (calota propriu-zisă și partea ei inferioară, cu apărătoarea de ceafă și cele două obrăzare) sînt acoperite în întregime cu un decor alcătuit din motive geometrice de tradiție locală mai veche, și din altele luate din natură de inspirație greco-persană. Din prima categorie se remarcă benzile unghiulare de pe suprafața calotei, încadrînd bucle spiralice ce imită părul într-o manieră stilizată ca în arta arhaică greacă. Cea de-a doua categorie de motive este alcătuită din reprezentări de animale, plante și oameni aflate pe cele două obrăzare și pe apărătoarea de ceafă. Dintre imaginile ce înfățișează animale, dominante sînt cele ale șarpelui, de veche tradiție tracică și traco-getică, ale cailor înaripați, decor de origine greacă, cu elemente din arta iraniană și arhaică greacă, dar tratat în manieră tracică, precum și a taurului — cap cu coarne mari între doi șerpi, element decorativ binecunoscut în arta greacă și tracică. În ceea ce privește motivele vegetale, se evidențiază palmeta stilizată.

Deosebit de semnificativă este imaginea umană ce împodobește obrăzarul drept. Șezînd în jilț și ținînd brațele ridicate, avînd într-o mînă un **rython** (vas de băut) și în cealaltă o cupă, personajul face parte din grupa de reprezentări umane în atitudine de apoteoză; o scenă asemănătoare se vede pe o **cnemidă** (jambieră din piele sau metal) din tezaurul de la Agighiol. Particularitățile îmbrăcămintii și ale jilțului, ca și modul în care este redat capul personajului prezintă analogii în arta tracică, greacă și iraniană. Din elementele păstrate se mai poate deduce că frontalul coifului a fost decorat cu ochi apotropaici (despre care se credea că aveau puteri magice), avînd sprîncene și acolade, imagini ce se găsesc și pe coifurile de la Poiana Coțofenești, Agighiol și din zona Porților de Fier.

Colierul și brățara spiralică terminate cu capete de cai cu coarne — alte două piese reprezentative ale tezaurului — sînt tipuri de podoabă de stil greco-persan, de origine ahemenidă, redate într-o manieră locală traco-getică. Din analogiile cu unele descoperiri făcute în mormintele din kurganele de la Pazirik (Altai, U.R.S.S.) — cranii de cai pe care se aflau măști din piele, blană și aur în formă de cap de taur — rezultă că adaosul de coarne pe capetele de cai la piesele din tezaurul de la Băiceni, reprezintă o transpunere parțială a măștii respective în **toreutică** (arta de a sculpta și cizela lemnul, aurul și fildeșul).

Trebuie remarcat și faptul că reprezentările de pe monumentele din vechile localități persane Susa și Persepolis, arată că aristocrația persană purta întotdeauna cîte două brățări de acest fel, ceea ce sugerează că și posesorul tezaurului de la Băiceni a avut astfel de brățări.

De altfel, echivalențe cu vechi piese existente în Iran au și alte obiecte găsite la Băiceni, cum sînt butonii din calote semisferice și aplicele triunghiulare cu rozete conice, decorate în tehnica filigranului. Astfel de similitudini se întîlnesc, de asemenea, la greci, cît și la traci și sciți.

O tratare în maniera locală traco-getică a unor elemente de origini deosebite se observă și la podoabele de harnașament din acest tezaur. Ne referim la frontal — piesă centrală pentru fruntea calului — cu **protomă**[1] din cap de cal, care prin caracteristicile ei privind forma și decorul se înrudește cu piesele de același fel găsite la Agighiol, Craiova, Lucovit, și Vrața. Pe unul din cele două discuri ale acestui frontal, decorul reprezintă animale fan-

[1] Termen folosit pentru capete de animale modelate în lut ars sau în metal și aplicate în scop decorativ.

tastice de tip compozit (mistreț cu corp de leu) așezate simetric, manieră pe care n-am mai întîlnit-o în ornamentele altor piese. Nu mai puțin interesantă este și aplica dreptunghiulară, pentru frîu, decorată cu motive animaliere fantastice (lei cu aripi și capete de cai), avînd analogii în arta Orientului Apropiat, în Altai și mai puțin în nordul Mării Negre. De asemenea, aplicele pătrate cu capete de cai dispuse în vîrtej au asemănări cu unele piese din tezaurul de la Craiova și Lucovit și reproduc un motiv de străveche origine iraniană, întîlnit apoi la greci, traci și sciți.

Analiza metalului prețios din care au fost lucrate obiectele a arătat că s-a folosit aur de calități diferite: de 23 carate, pentru coif și cele două capete de animale ale colierului, piesele principale de paradă destinate personajului pentru care au fost făcute; de 18 carate pentru restul pieselor de podoabă. Realizate prin procedee tehnice diferite — turnare, ciocănire la cald și rece și sudură — aceste obiecte sînt decorate cu elemente obținute cel mai des prin batere, probabil pe un bloc de bitum sau de colofoniu, cu ciocănele, dăltițe și priboaie (ponsoane) de diverse mărimi, făcute din lemn dur sau eventual din os, așa cum se obișnuiește și astăzi pentru motivele executate într-o asemenea tehnică ornamentală. Decorul realizat în tehnica filigranului este mult mai puțin utilizat, de altfel ca și cel gravat, pe care îl întîlnim pe brățară și pe colier.

Tezaurul de la Băiceni se caracterizează așadar prin elemente decorative de origine tracică, iraniană și greacă, tratate într-o manieră locală, deosebită — ca finețe și execuție — de cea grecească și cea scitică. Artistul a îmbinat într-un mod armonios și creator elementele tracice, grecești și iraniene, dîndu-le în acest fel caracterul de unicitate și originalitate. Aparținînd, fără îndoială, lumii tracice, piesele tezaurului au fost, probabil, în posesia unui conducător traco-get. Investigațiile în curs urmează să lămurească dacă acest conducător și-a avut sediul în cetatea de pe dealul Cătălina, de la Cotnari, situată la numai 6 km de locul unde au fost îngropate obiectele la care ne-am referit.

O ultimă problemă care se pune în legătură cu tezaurul de la Băiceni este aceea a cronologiei lui. Particularitățile sale ne îndreptățesc să credem că ar putea fi datat în jurul anului 400 î.e.n. În cazul în care se confirmă această datare, înseamnă că el este aproximativ din aceeași perioadă cu coiful, tot din aur, de la Poiana Coțofenești, încadrîndu-se în prima serie de asemenea descoperiri de obiecte de aur, cunoscute pînă în prezent în spațiul carpato-dunărean.

ROMÂNIA — UN NUME DE LA TRAIAN ÎMPĂRATUL

(Urmare din p. 14)

Să ne folosim dar de învățămintele ce trebuie să decurgă pentru noi, din experiența timpului trecut. Să avem pururea în vedere de a justifica legitima așteptare a patriei, precum și simpatiile Europei prin echitatea legilor, prin integritatea în administrarea justiției, bunul ordin în finanțe, regularitatea administrației, dezvoltarea intereselor noastre agricole, comerciale și industriale, și mai mult decît oricînd, prin conservarea bunului ordin.

Prin aceasta vom dovedi și recunoștința noastră către Înalta Poartă și Marile Puteri Garante.

Fiți siguri, domnilor, că înfățișînd Europei civilizate o națiune de cinci milioane de suflete, strîns legate prin solidaritatea de simțiri și de interese; lucrînd cu înțelepciune la consolidarea instituțiunilor noastre și la așezarea libertăților publice pe temelia singură mîntuitoare a ordinului public; mărginind acțiunea și aspirațiile noastre în cercul propriilor noastre interese, nu numai că vom garanta prosperitatea și existența României, dar nimeni nu va cugeta a despărți ceea ce Dumnezeu a lăsat ca să fie unit. Dumnezeu să binecuvînteze lucrările domniilor voastre.

Sesiunea Adunării unice a Principatelor Române pentru anul 1862 este deschisă.

Măria Sa adaugă

Să trăiască Înalta Poartă și Puterile Garante, căci România va fi de aci înainte una și nedespărțită.

Propunerea prezentată de M. Kogălniceanu în numele unui grup de deputați în legătură cu numele, stema și drapelul României:

Invocînd dar proclamația domnitorului din 11 decembrie, mesajul său din 24 ianuarie, și adresele Camerelor separate și ale Adunării întrunite, chemînd concursul miniștrilor ce au subscris și proclamația și mesajul, întemeindu-ne pe cuvintele patriotice rostite de actualul președinte al Consiliului de Miniștri, că „ceea ce Dumnezeu a unit oamenii nu mai pot despărți", invocînd împreună cu d-lui blestemul strămoșilor noștri, al nostru și al urmașilor noștri, asupra celor care, sub ori ce cuvinte și motive, ar împiedica sau ar îngreuna organizarea și consolidarea Unirii, subscrisul propun ca Parlamentul român să binevoiască a invita pe Minister a lua următoarele dispoziții-uni:

1. Români, Țara Românească, România, este un nume pe care națiunea noastră l-a moștenit de la Traian împăratul. Acest nume sacru numai uciderea naționalității noastre, cucerirea străină îl va putea șterge din limba și din țara noastră, din gura copiilor noștri; guvernul va păstra dar acest nume, în titlul domnitorului, în actele publice ale țării. Acest titlu de secole l-au avut toți domnii și înainte și în urma Regulamentului. Nimeni nu a contestat domnilor Alexandru Ghica, George Bibescu, Barbu Știrbei dreptul de a se intitula cu mila lui Dumnezeu domni a toată Țara Românească. România este un titlu național ce nu poate insufla nici frica, ce nu reprezintă nici o idee de concistă [conchistă — cucerire, acaparare]. Este titlul Principatelor Române astăzi întrunite într-un singur stat, statul Român, statul României.

2. Să se reguleze într-un chip definitiv și unic culorile drapelului și marca României.

3. Monitoarele **din Iași și din București să se întrunească într-o împreună foaie oficială:** Monitorul **României.**

4. Să se ridice grănicerii și jandarmii de pe desființatele frontiere din lăuntru ale României.

5. Proiectele de lege menite de a organiza România să aibă de scop nu despărțirea, ci întrunirea tuturor părților Principatului, într-alte cuvinte, pe de o parte concentrarea în București a direcțiunii superioare și unice a treburilor publice ale țării, iar pe de alta, descentralizarea administrației, astfel încît interesele locale să-și poată găsi îndestularea înaintea instanțelor locale.

6. De îndată să se desființeze Directoratul Ministerului de Externe din Iași, pentru ca măcar în fața străinilor să avem un singur guvern.

Mergînd pe această cale națională, fie sigur Ministerul că ori care să fie divergențele de opinii ale deputaților în privința reformelor din lăuntru țării, puterea executivă va fi susținută nu numai de unanimitatea Parlamentului, dar și de întreaga țară.

1784–1785

CEA MAI PUTERNICĂ RĂSCOALĂ DIN IMPERIUL HABSBURGIC

PAUL A. SHAPIRO
Columbia University, New York

Marea răscoală condusă de Horea, Cloşca şi Crişan a fost un eveniment cu puternice ecouri europene. Presa de epocă germană (Politische Journal, Erlangen Realzeitung), **franceză** (Gazette de France, Courrier de l'Europe), **spaniolă** (Gazeta de Madrid, Dïario Estero), **olandeză** (Wekelyk Nieuwe), **belgiană** (Journal politique de Bruxelles) **şi din alte ţări i-a consacrat numeroase reportaje şi comentarii[1]. Aceluiaşi eveniment i-au fost dedicate broşuri, manifeste, gravuri şi desene. Cunoscutul publicist şi om politic francez Jean Pierre Brissot, sub puternica impresie a răscoalei din Transilvania, a publicat o broşură-pamflet[2] — vibrantă pledoarie pentru dreptul la libertate al popoarelor. De aproape două secole, răscoala iobagilor transilvăneni din 1784-1785 a făcut obiectul a numeroase studii şi monografii. O contribuţie însemnată în cunoaşterea acestui eveniment au adus istorici din alte ţări. Este şi cazul tînărului cercetător american Paul A. Shapiro, care în ultimul timp s-a dedicat studierii unor importante momente din istoria poporului român. Cu cîţiva ani în urmă, el a publicat un studiu despre răscoala lui Horea** (The Horia Rebellion in Transylvania, 1784-1785, **în** Columbia Essays in International Affairs, **vol. IV, New York, 1971), pe care îl reproducem într-o traducere prescurtată. Reţinem efortul autorului de a descifra cauzele de natură economică ale răscoalei şi relevarea caracterului profund antifeudal al luptei iobagilor transilvăneni.**

M. ŞT.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7-8/1968 şi nr. 5/1974.
[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1970.

Răscoalele ţărăneşti n-au fost ceva neobişnuit pentru Imperiul habsburgic, dar niciodată n-au fost atît de numeroase ca în secolul XVIII. Numai în Ungaria, de exemplu, între 1735-1790 au avut loc opt importante revolte. Dar de departe cea mai mare şi cea mai crîncenă a fost ridicarea la luptă care a avut loc în Transilvania în 1784-1785, sub conducerea lui Horea, Cloşca şi Crişan. Răscoala lui Horea, aşa cum o vom numi, a avut o serie de elemente comune cu alte răscoale din Imperiul habsburgic. Ea s-a asemănat cu revolta boemienilor din 1774-1775, cu răscoala din 1735 izbucnită în ţinutul Békés, sub conducerea lui Pero Segedinác şi, în sfîrşit, a avut unele asemănări cu răscoala ţărănească din Croaţia, desfăşurată în 1573. Dar dacă a avut unele asemănări cu fiecare dintre acestea, ea nu poate fi confundată cu niciuna dintre ele şi tocmai această idee încercăm s-o reliefăm în analiza noastră asupra naturii, cauzelor, scopurilor şi evoluţiei acestei răscoale.

Suferinţe vechi şi grele

Toţi istoricii sînt de părere că în 1784 situaţia şerbilor din Transilvania era mai proastă decît a celor din altă parte a Imperiului habsburgic (cu excepţia Galiţiei) şi că condiţiile lor de trai se înrăutăţiseră considerabil începînd

din primele decenii ale sec. XVIII. În cea mai mare parte a Transilvaniei, obligațiile feudale crescuseră, începînd din anul 1711, cu 400 pînă la 1 000 la sută.

Unul din motivele stării apăsătoare a țăranilor era faptul că, după 1714, cînd Curtea din Viena obligase Dieta transilvăneană să fixeze claca la patru zile pe săptămînă, pe parcurs, aceeași Dietă reușise să anuleze sau să obstrucționeze aplicarea oricărui text promulgat în cadrul legislației agrare imperiale. În 1747, Maria Tereza emisese un decret prin care stabilea durata maximă a clăcii la trei zile pe săptămînă, dar nobilii din Transilvania refuzaseră să-i recunoască legalitatea. Edictul „Certa Puncta", dat de împărătească în 1769, cu privire la raporturile dintre șerbi și seniori și care fixa claca la două zile pe săptămînă, devenise, de asemenea, inoperant tot din cauza împotrivirii latifundiarilor și a șefului Cancelariei aulice transilvane din Viena[1], Samuel Bruckenthal, care făcuse tot ceea ce îi stătea în putință pentru a determina eșecul proiectatei reforme. În fața acestei îndîrjite opoziții, Maria Tereza renunțase, în 1779, să mai introducă reforme în Transilvania.

Rezultatul a fost că, pînă în 1784, claca obligatorie s-a ridicat în Transilvania la 208 zile anual de fiecare lot, spre deosebire de 104 zile în Ungaria și Styria și 156 zile în Boemia și Galiția. Deși aceste limite maxime stabilite prin lege nu erau respectate nicăieri, ele puteau constitui, totuși, o bază de comparație. În plus, latifundiarii nesocoteau și limita celor 208 zile prescrise în lege, pretinzînd nu numai capului familiei, ci tuturor membrilor acesteia să iasă la muncă patru zile pe săptămînă; se stabilise, totodată, ca șerbii care nu aveau decît o mică parte dintr-un lot să efectueze aceleași corvezi ca și cei care dețineau un lot complet. Țăranii erau obligați, de asemenea, să presteze cea mai mare parte a clăcii în perioadele de vîrf ale sezonului agricol. Totodată, deși legislația funciară a Mariei Tereza înregistrase toate loturile de pămînt ale țăranilor în vederea perceperii impozitelor și interzisese acapararea acestor loturi, ca și a proprietăților comunale, de către latifundiari, aceste practici continuau în Transilvania. Excese flagrante se înregistrau și în modul de strîngere a dijmei. La 16 august 1783, după întoarcerea sa din vizita făcută în Transilvania, împăratul Iosif II a emis o patentă specială pentru Transilvania, dar nici aceasta nu a fost luată în considerare de autoritățile locale.

O comparație între obligațiile șerbilor din Transilvania și cele ale șerbilor din Moldova și Țara Românească dovedește că țăranii moldoveni și munteni se bucurau de un nivel de trai ceva mai ridicat decît cei din Transilvania, deși, în această privință, o apreciere definitivă nu poate fi emisă. Este adevărat că în Moldova și Țara Românească, dijma era percepută pentru un registru ceva mai larg de produse decît în Transilvania, de exemplu, pentru produsele din grădinile personale de pe lîngă locuințele șerbilor. Dar claca era, în 1777, de 27 zile anual în Moldova, și de numai 12 zile anual în Țara Românească, în 1780. De asemenea, darurile „ocazionale" către boieri (la Paște, la Crăciun, la Anul Nou etc.) erau cu mult mai puține în cele două principate decît în Transilvania. Pe lîngă acești factori trebuie să amintim abolirea șerbiei încă din 1746, în Țara Românească și din 1749, în Moldova, de către același domnitor Constantin Mavrocordat.

Șerbii din Transilvania, maghiari sau români, erau supuși acelorași obligații de către stăpînii lor. Dar românii purtau un stigmat suplimentar, acela de a nu li se recunoaște nici națiunea, nici religia. Situația lor era simțitor diferită, de exemplu, de aceea a sașilor și secuilor. Toți țăranii secui, deși din 1562 fuseseră obligați să presteze clacă, și mulți sași, inclusiv cei care trăiau pe domeniile Coroanei, erau prin Constituție oameni liberi. Așa se explică de ce în zonele respective răscoala nu a avut o extindere tot atît de mare.

Viena dispune — Sibiul refuză

O situație oarecum aparte prezenta regiunea Zlatnei. Pînă în 1715, timp de peste trei secole, populația preponderent română a acestei regiuni de munte se bucurase de drepturi și libertăți tradiționale speciale. În schimbul unui mic impozit, ea fusese scutită de toate obligațiile feudale și i se permisese să folosească pădurile și pășunile. Dar începînd de la data menționată, cînd regiunea a fost declarată domeniu de stat pentru a se percepe mai sistematic impozitele și a se exploata mai eficient resursele locale de minereuri (mai ales aur și argint), condiția șerbilor de pe aceste domenii muntoase ale Coroanei s-a înrăutățit continuu. La impozitele în bani, strînse de funcționari imperiali trimiși la Zlatna, s-au adăugat anumite obligații de clacă, cum ar fi aprovizionarea cu lemne a unor orașe, căratul grînelor de la frontiera maghiară în diferite centre urbane din interiorul principatului. Mai ales după pierderea Sileziei[2], claca obligatorie a sporit, dorindu-se parcă a se scoate pagubele pricinuite de război printr-o intensificare a exploatării zăcămintelor de minereu din aceste zone de munte. Toți șerbii erau obligați să muncească la construirea cuptoarelor, la tăiatul și căratul lemnului,

---

[1] După căderea Transilvaniei sub dominație habsburgică și îndeosebi după înfrîngerea răscoalei curuților (vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1976), Curtea din Viena a început să-și exercite stăpînirea nemijlocită în acest teritoriu. Transilvania era condusă de un guvern **(gubernium)**, investit cu atribuțiuni administrative și judecătorești (de fapt un organ executiv al măsurilor puterii centrale); în fruntea lui se afla un guvernator numit de împărat fără a ține seama de voturile Dietei. Ca reprezentant al guvernului pe lîngă Curtea din Viena a fost creată Cancelaria aulică transilvană, cu membrii desemnați de Curtea imperială și care, treptat, a devenit cel mai important organ politic. Problemele militare erau rezolvate de Consiliul de război al Curții, care avea un reprezentant în Transilvania (comandant general, numit de monarh dintre germani); organul legislativ al țării era Dieta, căreia, însă, i s-au restrîns permanent atribuțiile, fiind completată cu deputați numiți direct de împărat — **n.r.**

[2] Cedată Prusiei, în urma războaielor din 1740-1742 și 1744-1745 — **n.r.**

O imagine mai puțin cunoscută a lui Horea, într-o gravură de epocă

la prepararea mangalului și la transportul și extragerea minereului.

Odată cu necesitățile mereu sporite ale finanțării numeroaselor campanii militare inițiate de Habsburgi au crescut și impozitele în bani. În 1750, de exemplu, comitatul Zlatnei era obligat să verse vistieriei imperiale 5 859 florini, pentru ca în 1775 această sumă să ajungă la 14 769 florini, iar în 1783 la 21 555 florini. Această sporire vertiginoasă a obligațiilor fiscale a devenit și mai greu de îndurat din cauza perceptorilor care au cumpărat privilegiile de încasare a impozitelor din regiune și care și-au exercitat acest drept fără să cruțe populația.

Nemulțumirile profunde i-au determinat pe reprezentanții locuitorilor din patru comune ale Zlatnei — Rîul Mare, Vidra, Cîmpeni și Bistra — să meargă, în 1778, la Sibiu, pentru a solicita ajutorul guvernului Transilvaniei împotriva abuzurilor comise de funcționarii imperiali. Dar noul guvernator, Samuel Bruckenthal, a respins categoric cererea lor, pretinzînd că autoritatea sa nu se extindea și asupra domeniilor Coroanei. Cînd delegația s-a înapoiat, prefectul Zlatnei, Gyorgy Devai, a poruncit întemnițarea și schingiuirea cîtorva dintre membrii ei. Rezultatul direct al acestei acțiuni a fost plecarea, în 1779, la Viena, a primei delegații de șerbi, din care făceau parte și doi din viitorii capi ai răsculaților, Horea și Cloșca. Ei s-au plîns Cancelariei aulice transilvane de la Viena împotriva: a) creșterii vertiginoase a impozitului și a clăcii, în ciuda slabei productivități a pămînturilor, creștere împinsă adesea de perceptori și funcționari peste limitele legale; b) obligației de a furniza turnătoriei din Zlatna 3 000 stînjeni lemn anual, în loc de cei 800 stînjeni tradiționali; c) obligației de a cumpăra lemnul necesar gospodăriei lor, după ce avuseseră dreptul să folosească resursele pădurilor; d) obligației de a munci fără compensație la construirea drumurilor; e) obligației de a transporta orzul din Ungaria la fabricile de bere din regiunile săsești, călătorii ce durau 12 zile; f) restricțiilor ilegale aduse drepturilor de moștenire ale șerbilor; g) sumelor mari de bani pretinse de perceptori pentru unele privilegii, ca folosirea pășunilor și dreptul de a vinde băuturi alcoolice, pe care altădată le avuseseră fără plată și, în sfîrșit, h) împotriva arestărilor și schingiuirilor ilegale ale unor șerbi, precum și a uciderii unuia dintre ei, ca urmare a participării, pe deplin legale, la delegația trimisă la Sibiu.

Cînd, în 1780, o a doua delegație a repetat aceleași plîngeri, Cancelaria aulică transilvană a înaintat guvernului din Transilvania lista acestor doleanțe, dispunînd o anchetă pentru a stabili situația exactă de pe domeniile Coroanei și găsirea mijloacelor de remediere a abuzurilor descoperite, inclusiv pedepsirea vinovaților. Cancelaria a mai dispus ca nici un delegat să nu fie arestat pînă la terminarea anchetei guvernului. În ciuda acestor dispoziții, guvernul Transilvaniei, același care cu doi ani în urmă refuzase să-i ajute pe șerbi — probabil pentru că orice măsuri care ar fi dus la îmbunătățirea situației pe domeniile Coroanei s-ar fi putut extinde și pe cele ale feudalilor, frizînd interesele acestora — a amînat începerea anchetei și a continuat arestările.

În mai 1782, violențele au început la iarmarocul din Cîmpeni, cînd Matiu Bosniac și Martin Petrubian, care preluaseră monopolul alcoolului pe domeniul Coroanei, au încercat să împiedice pe cîțiva țărani să-și vîndă băuturile. În urma incidentului, 23 țărani au fost arestați, cinci din ei fiind condamnați la moarte, iar locuitorilor comunelor Rîul Mare, Vidra, Cîmpeni și Bistra li s-a aplicat o amendă de 8 708 florini.

O a treia delegație a fost trimisă la Viena. De data aceasta, Cancelaria aulică transilvană a înaintat jalba autorităților imperiale. La rîndul lor, acestea au dispus ca guvernul Transilvaniei să urgenteze investigarea situației

din regiunea Apusenilor și să caseze cele cinci condamnări la moarte. Sentințele au fost comutate cu închisoare de la doi la trei ani, dar situația generală a șerbilor statului nu s-a îmbunătățit în nici un fel, ancheta fiind în continuare tărăgănată.

Ultima călătorie a lui Horea la Viena, cea mai importantă, este, din păcate, și cea despre care știm cel mai puțin. El a plecat din Transilvania în noiembrie 1783, neînsoțit, pare-se, de nici unul dintre vechii lui tovarăși de călătorie. A obținut o audiență la împărat abia la 1 aprilie 1784. Deși nu există nici o notă oficială privind conținutul întrevederii, e de presupus că Horea s-a plîns de condițiile neschimbate ale vieții șerbilor și de continua hărțuire a comunelor care-și trimiseseră delegați la Viena. Cu acest prilej a aflat, pentru prima dată, că la 16 august 1783, Iosif II, așa cum făgăduise la Sibiu la începutul aceluiași an, în timpul vizitei făcute în Transilvania, emisese un edict — contestat de către Cancelaria aulică transilvană din Viena și trecut sub tăcere de guvernul Transilvaniei — prin care abolea șerbia personală în acest principat. În urma vizitei lui Horea, Iosif a poruncit încă o dată guvernului lui Bruckenthal să urgenteze cercetările, ordonate încă în 1780, să protejeze pe șerbi împotriva șicanelor ilegale și să elibereze pe toți cei arestați pentru participarea la diferite delegații ale țăranilor.

Horea cheamă poporul la luptă

La întoarcerea sa în Transilvania, Horea a profitat de situația creată în urma măsurilor legate de noile recrutări în unitățile grănicerești[1] și a început să pregătească răscoala. Arătînd tuturor o cruce aurită, pe care afirma că i-o dăruise împăratul și fluturînd un pergament cu așazisele instrucțiuni ale lui Iosif, Horea a anunțat că la Viena se promulgaseră mai multe legi privitoare la situația șerbilor din Transilvania, dar că nobilii și funcționarii locali le ignorează. În această privință, Horea spunea, de fapt, adevărul. El a declarat că împăratul îi poruncise să înarmeze pe șerbi și să-i convingă să se sustragă obligațiilor față de seniori, deposedîndu-i de proprietățile lor, să izgonească pe funcționarii corupți și să-și împartă între ei pămînturile. El le-a spus țăranilor că împăratul îi făgăduise că trupele imperiale nu se vor opune acestor acțiuni; țăranii urmau să nu mai fie șerbi, ci soldați imperiali, egali în drepturi și cu același statut ca și țăranii-soldați din regimentele grănicerești.

Țăranii erau dispuși să-l creadă pe Horea din două motive: mai întîi, pentru că la prima vizită a lui Iosif în Transilvania, în 1773, țăranii își formaseră părerea că acesta era „sfîntul lor ocrotitor", și, în al doilea rînd, pentru că ampla mișcare de înrolare în armată a țăranilor, căreia nobilii i se împotriveau, crease o stare de tensiune din ce în ce mai mare tocmai în momentul în care Horea începea să-și lanseze apelurile sale revoluționare. În mai 1773, Iosif II vizitase Transilvania și primise peste 15 000 jalbe din partea șerbilor de pe domeniile statului și ale nobililor, în care aceștia se plîngeau împotriva abuzurilor de tot felul. După întoarcerea sa la Viena, declarase că „Transilvania este bună și frumoasă, dar că are nevoie de ajutor grabnic și de o reformă radicală deoarece simple îmbunătățiri nu sînt suficiente, mentalitatea nobililor fiind cu totul coruptă [...]. Nobilimea maghiară nu se teme de nimic în lume, decît de ceea ce i-ar putea scădea veniturile sau îngrădi privilegiile, pe care și le sporește prin toate mijloacele posibile, atît de mult cît poate, pentru a-și exploata cît mai mult iobagii supuși ei. Iobagii sînt un fel de robi ai stăpînilor, ei nu au nici un mijloc de apărare, ci trebuie să slujească, mult sau puțin, după bunul plac al stăpînului, cum și unde vrea acesta". În 1783, împăratul făcuse o nouă vizită în Transilvania, iar la Sibiu își anunțase intenția de a aboli șerbia personală, „astfel încît această umilire" să înceteze pretutindeni. Așadar, în 1784 țăranii aveau motive să-l creadă pe împărat de partea lor.

De la jumătatea lunii iulie 1784, sate întregi au pornit spre birourile de recrutare din

Iosif II, împăratul „bunelor intenții" și al unui imperiu răvășit de contradicții. Gravură de Franz Kollarz

[1] La 31 ianuarie 1784, neliniștit de planurile Ecaterinei II, împărăteasa Rusiei, de a porni o nouă campanie antiotomană, Iosif a poruncit mărirea numărului de regimente grănicerești transilvane, prin integrarea unor noi sate în regiunea de graniță. Regimentele grănicerești fuseseră înființate în 1762-1766; în regiunile incluse de Maria Tereza în zona de frontieră, șerbia fusese abolită, iar pămînturile nobiliare expropriate. Țăranii români care intrau în unitățile grănicerești dobîndeau însemnate privilegii și de aceea au salutat cu entuziasm mărirea zonei de frontieră. Nobilii, temîndu-se să nu-și piardă pămînturile și mîna de lucru, au protestat și decretul lui Iosif privind înrolările a rămas nepublicat în Transilvania — **n.r.**

Alba Iulia și Hațeg, cerînd încorporarea lor în zona militară de frontieră. Comisarul militar din Alba Iulia, ca și cel din Hațeg, s-au adresat comandantului militar general al Transilvaniei, Preisz, solicitîndu-i dispoziții. Acesta le-a indicat să accepte încorporările, dar sub rezerva consimțămîntului Vienei și a ordonat ca recruții să-și îndeplinească în continuare obligațiile lor feudale pînă la sosirea aprobării.

Pînă la mijlocul lui august, numai la Alba Iulia s-a înrolat populația din 81 sate și, în ciuda ordinului dat, țăranii au început să nesocotească obligațiile lor feudale și fiscale. În octombrie, temîndu-se ca situația să nu devină critică și vrînd să împiedice înarmarea țăranilor, Bruckenthal a declarat că înrolările erau ilegale, deoarece fuseseră efectuate fără aprobarea Vienei și a guvernului de la Sibiu. Țăranii au refuzat să-l creadă și au considerat declarația lui Bruckenthal drept o intrigă în plus a autorităților locale pentru a-i priva pe țărani de ceie ce li se cuveneau după lege, o încercare în plus a nobililor și a funcționarilor de a-și menține pozițiile privilegiate.

230 castele și peste 100 nobili

La 2 noiembrie 1784, o ceată de țărani, plecați pentru a primi armele ce li se cuveneau în urma acceptării lor în unitățile grănicerești, au început răscoala, omorînd doi subprefecți trimiși de la Alba Iulia spre a-i opri. În aceeași zi, șerbii au atacat cîteva domenii, ucigînd 17 nobili. Răscoala s-a întins repede în ținuturile Zărand, Hunedoara și de-a lungul văii Mureșului. La 4 noiembrie, cînd Bruckenthal a aflat de cele întîmplate, i-a cerut lui Preisz să înăbușe mișcarea, folosindu-se de trupele imperiale. Comandant general din 1771, Preisz avea un ordin permanent, conform căruia, cu excepția situațiilor critice, el nu avea voie să intervină în problemele Transilvaniei fără avizul Consiliului de război de la Viena; cum el n-a văzut în această răscoală un pericol pentru stat sau dinastie, ci numai o revoltă împotriva unei clase „care s-a împotrivit întotdeauna poruncilor împăratului și care nici măcar nu l-a recunoscut pe Iosif drept rege al Ungariei", n-a cerut trupelor sale să acționeze. Totuși, nevrînd ca distrugerile să ia proporții și violențele să continue — deoarece țăranii prinseseră curaj văzînd pasivitatea armatei imperiale — Preisz s-a hotărît să încerce încheierea unui armistițiu cu răsculații.

Armistițiul încheiat la 12 noiembrie, la Tibru, ilustrează limpede doleanțele răsculaților. În ajunul semnării lui, Horea, prin intermediul lui Carol Brünek, trimisese nobililor din ținutul Hunedoarei, refugiați în cetatea Devei, un ultimatum, cuprinzînd printre condițiile sale: nobilimea să dispară ca atare și fiecare om să trăiască din propria lui muncă; latifundiarii să renunțe pentru totdeauna la toate domeniile lor; nobilii să plătească impozite ca și țăranii; toate pămînturile nobililor să fie împărțite țăranilor.

A doua zi, cererile țăranilor au fost reformulate în textul armistițiului de la Tibru, pe care Preisz urma să-l supună guvernului Transilvaniei și funcționarilor imperiali din principat: a) abolirea șerbiei și împărțirea pămînturilor senioriale la țărani; b) permisiunea ca țăranii să devină soldați; c) eliberarea prizonierilor deținuți în închisoarea de la Gherla.

La 20 noiembrie, armistițiul a expirat. Bruckenthal a răspuns că nu avea autoritatea să accepte primele două doleanțe, că nu putea elibera pe cei întemnițați la Gherla, deoarece aceștia fuseseră judecați potrivit legii și că, în orice caz, refuza să ducă tratative cu niște insurgenți înarmați. Țăranii, care se întorseseră între timp la casele lor, au început să se adune din nou. La 15 noiembrie, Preisz a primit și el ordinul împăratului de a înăbuși răscoala: „Sînt convins că ați luat deja cele mai drastice măsuri pentru a pune capăt răscoalei [...]. Dacă nu, trebuie s-o faceți cu toată hotărîrea...".

La 27 noiembrie au început operațiile de reprimare. La 7 decembrie a avut loc ultima bătălie, iar la 14 decembrie, Horea și-a dizolvat formațiile. El și Cloșca au fost prinși la 27 decembrie 1784, iar Crișan la 30 ianuarie 1785. La 14 februarie, Crișan s-a sinucis în celula sa; la 28 februarie, Horea și Cloșca au fost zdrobiți pe roată în public, iar trupurile lor, trase în țeapă, au fost purtate prin regiunile participante la răscoală. Cu aceasta etapa violentă a răscoalei a luat sfîrșit.

Care sînt concluziile finale cu privire la răscoala lui Horea? Ea a început ca o revoltă a șerbilor statului de pe domeniile Coroanei din jurul Zlatnei și Abrudului, s-a extins rapid, cuprinzînd majoritatea șerbilor statului și ai seniorilor români și maghiari din sud-vestul Transilvaniei, și cu prețul vieții a cîtorva sute de șerbi, s-a soldat cu distrugerea unui număr de aproximativ 230 castele și cu moartea a peste 100 nobili.

Mișcarea lui Horea a fost, în esență, o răscoală socială, provocată de înrăutățirea condițiilor de viață ale șerbilor. Aspectele sale religioase și naționale au fost secundare, datorîndu-se nu unor resentimente religioase sau naționale, ci pozițiilor sociale ale grupărilor naționale și religioase din Transilvania.

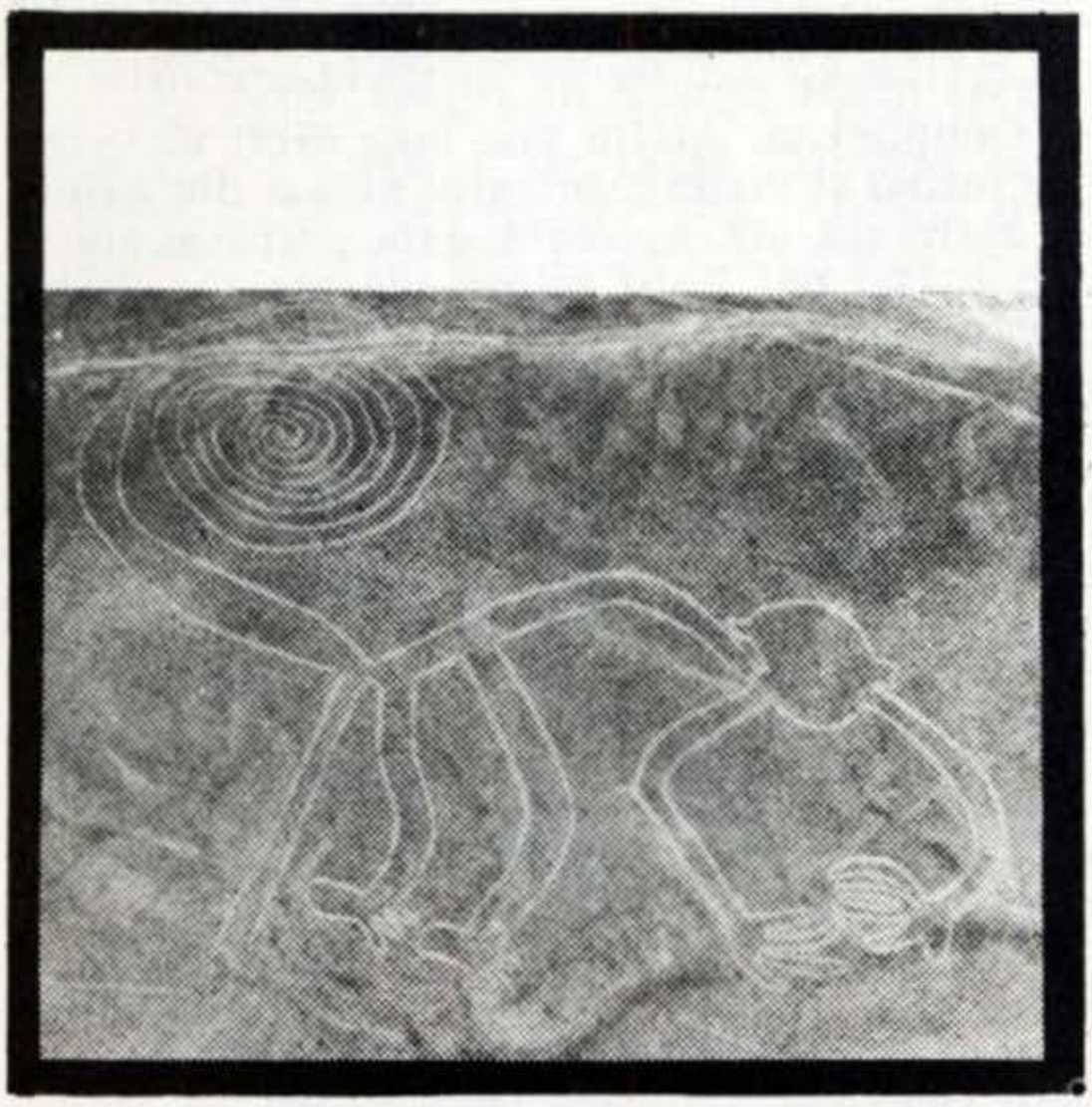

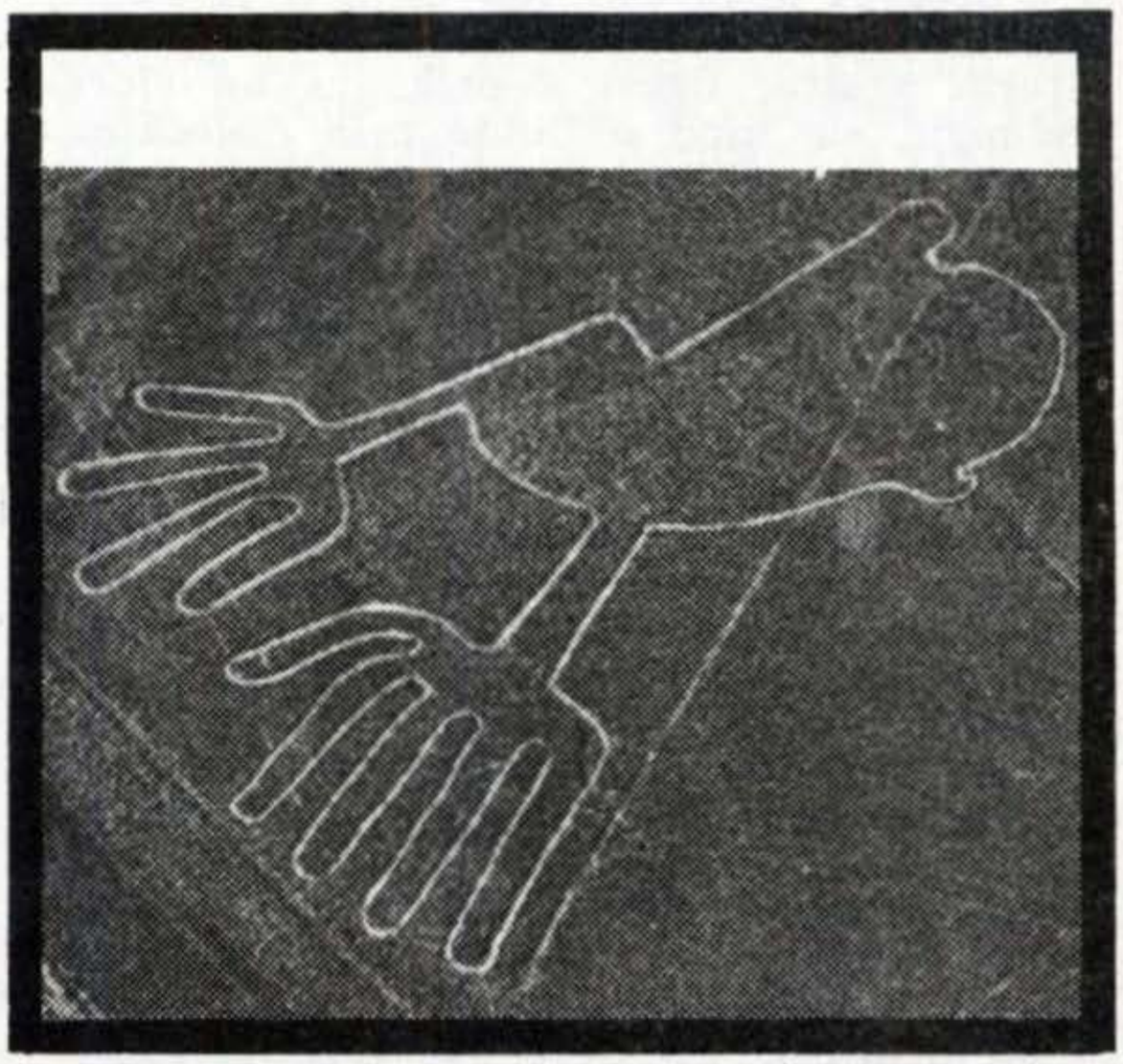

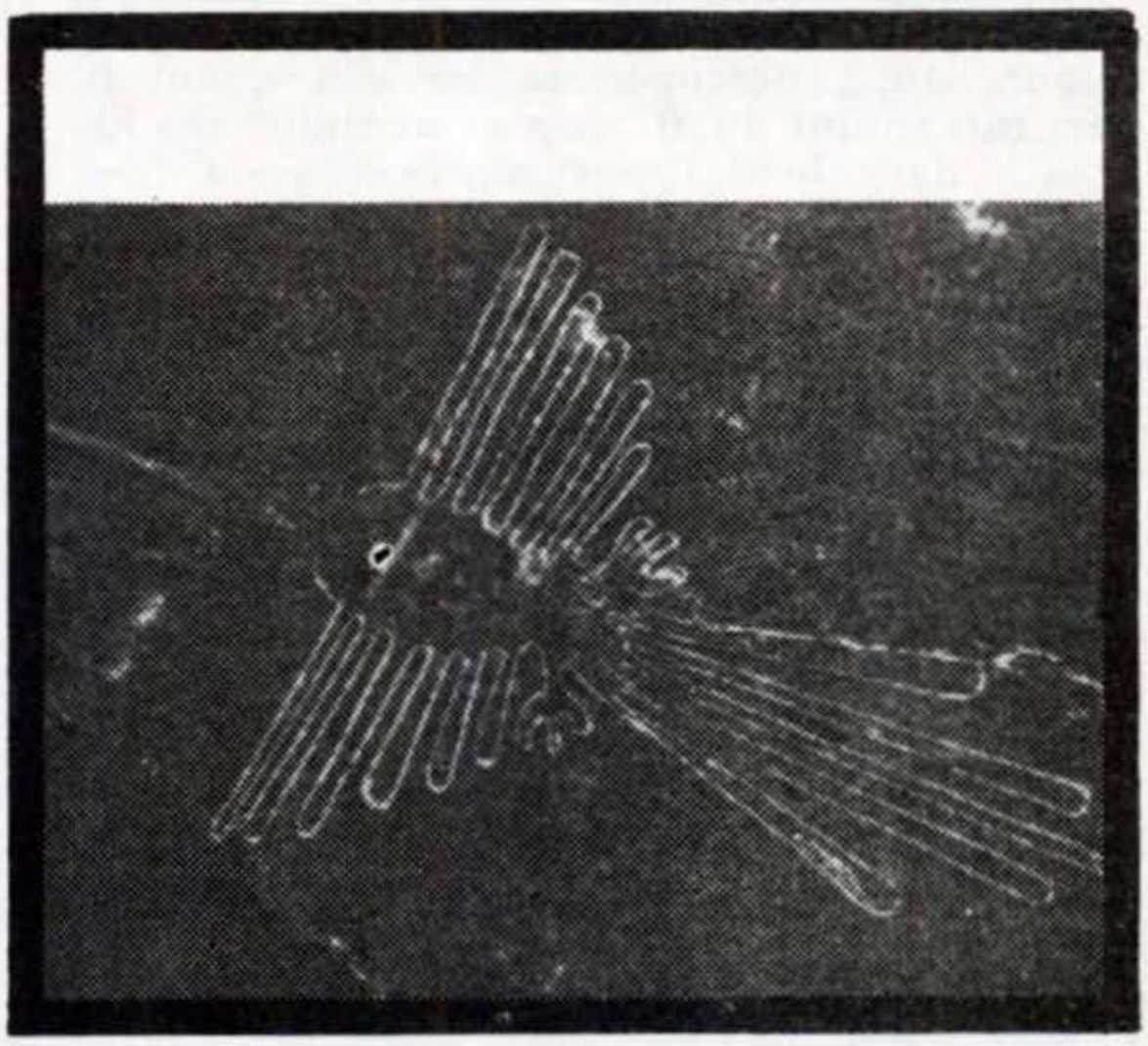

MILENARELE CONTURURI NAZCA

LOREN MC INTYRE

De ce au creat oamenii din vechime nişte desene imense, pe care ei înşişi nu le puteau vedea niciodată?

O curioasă linie, lungă de peste 1,5 km şi ascuţită ca un cui, brăzdează deşertul din sudul Peruĭui. Sutele de kilometri pătraţi ai aridului platou peruan abundă şi în alte semne de o precizie uluitoare, majoritatea grupate între oraşele Nazca şi Palpa. Cunoscute sub numele de liniile Nazca, **ele formează un amestec de pătrate, triunghiuri şi trapeze, de spirale şi flori, de linii care se întind pe mai mult de opt kilometri; printre ele, desene ce reprezintă o adevărată grădină zoologică imprimată în nisipul deşertului: fiinţe uriaşe, păsări, reptile, balene, o maimuţă şi un păianjen. Observată de sus, din avion, privelişte impresionează, tulbură, intrigă.**

Plecînd de la faptul că unele figuri seamănă cu cele ce împodobesc ceramica de Nazca, arheologii consideră că ele au fost create de o populație care a trăit pe coasta Oceanului Pacific și a cărei cultură a apărut, a înflorit și a decăzut între anii 100 î.e.n. și 700 e.n. Realizarea, în aparență destul de simplă a tuturor acestor figuri a presupus un efort prelungit, ele fiind obținute prin dislocarea cîtorva milioane de bolovani și așezarea lor într-un anumit fel. Într-o regiune aproape lipsită de ploi, desenele astfel rezultate au rezistat secole și pot rezista milenii.

Întrebări tulburătoare

Ce i-a îndemnat oare pe oamenii din vechime să realizeze acest straniu amestec de reprezentări? De ce au creat oamenii din Nazca niște desene imense, pe care ei înșiși nu le puteau vedea niciodată, ele fiind accesibile privirii numai de la altitudinea la care urcă avioanele? Nimeni nu știe să răspundă la aceste întrebări. Au fost formulate, este adevărat, numeroase presupuneri: cum că aceste linii și figuri ar fi vestigiile unor drumuri preistorice sau poate ale unor ferme, cum că ele au jucat rolul de sistem de semnalizare sau de incinte unde se oficia ritualul jertfelor aduse zeilor. Primele studii ale enigmaticelor semne, după descoperirea lor din avion la sfîrșitul anului 1920, le-au atribuit semnificația de calendar agricol, fără a da însă explicații amănunțite. Cercetări întreprinse mai recent, în 1968, au confirmat că unele linii sînt îndreptate, într-adevăr, spre pozițiile de solstițiu ale soarelui și lunii în epoca antică, cît și spre punctele de răsărit și apus de pe orizontul cîtorva stele mai luminoase. Dar cercetătorii au menționat că toate acestea pot fi o pură întîmplare.

S-a emis și ipoteza potrivit căreia asemenea terenuri ar fi servit drept aerodromuri pentru vizitatorii din spațiul extraterestru, veniți pe pămînt în antichitate. Dar timp de 25 ani, matematiciana peruană Maria Reiche a fotografiat și schițat acele linii și figuri, străduindu-se să întocmească o hartă a sutelor de desene care acoperă un teritoriu de vreo 30 mile lungime [1 milă = 1609,3 m], străbătut de șoseaua panamericană. Fie la masa ei de lucru din Lima, fie în timpul cercetărilor pe teren, în pampa peruană, pietroasă și fără iarbă, Maria Reiche, în ciuda celor 72 ani ai săi, muncește și acum cu tenacitate. Anul trecut a terminat măsurătorile de pe un teren trapezoidal care, de sus, din avion, se vede cum trece peste un dîmb, apoi se ramifică peste pampa în formă de caracatiță. Cercetătoarea peruană este categoric împotriva ipotezei menționate mai sus.

Trasate parcă de un geometru nebun, figuri mari și mici acoperă o porțiune din deșertul sud-peruan. Pe un platou de deasupra văii Ingenio, cît și pe versantele unor coline de lîngă ogoarele fermierilor se deslușesc figuri trapezoidale, însoțite de grupuri de linii care par că nu duc nicăieri. În imediata lor vecinătate, un desen întortocheat, lipsit de precizia celorlalte reprezentări, ar putea fi interpretat ca o rămășiță a unui sistem de irigații. Mile întregi sînt străbătute de linii perfect drepte, care traversează văi și dealuri fără să devieze din drumul lor. Cei ce le-au urmărit au fost uimiți cît de drepte sînt. De-a lungul cîtorva linii s-au găsit urmele unor stîlpi, la intervale de aproape o milă. Să fi servit drept puncte de reper? Poate.

Ocupînd un spațiu mai lung decît un teren de fotbal și vizibilă integral numai din avion, o maimuță stă aplecată gata parcă să apuce ceva. Dar ce? Laba stîngă măsoară în lățime peste 40 picioare [1 picior = 30,48 cm], iar coada este în formă de spirală imensă. Aspectul ei amintește pe cel al speciilor de maimuțe care trăiesc în pădurile tropicale de pe versantul răsăritean al munților Anzi, deci la o distanță de vreo 200 mile. Artiștii din Nazca au aflat, probabil, de aceste maimuțe datorită legăturilor comerciale cu oamenii din pădurile Anzilor. Nerespectînd amănuntele anatomice, ei au făcut maimuței lor patru degete la o labă, cinci la cealaltă și o coadă care, în loc să atîrne în jos ca în realitate, se răsucește în sus.

În regiunea de deșert au mai fost descoperite 18 desene de păsări, printre care un colibri, un rățoi și o pasăre de mare de vreo 450 picioare lungime. Deocamdată, semnificația acestui grup de imagini rămîne, de asemenea, necunoscută, deși este cert că trebuie să fi existat. Majoritatea figurilor sînt conturate dintr-o singură linie care nu se intersectează niciodată. Să fi indicat aceasta drumul unui labirint ritual?

Tîlcul reprezentărilor de pe vase

Pe solul deșertului „zboară" păsări, „înoată" balene, „se tîrăsc" diferite alte creaturi. Aproximativ aceleași ce împodobesc vasele Nazca. Reprezentarea ceramică a unei balene, creată pe la sfîrșitul sec. III e.n., are conturul sinuos al figurii similare desenate în deșert. Doar că pe balena olarului apar capete omenești stilizate — trofee ale unui cult al vînătorilor de capete din Nazca. Alte vase de ceramică redau un cap atîrnînd sub trupul balenei, întocmai ca uriașele figuri de pe sol.

Maeștri în arta coloritului, cei din Nazca au adus olăritul policrom la un nivel artistic neegalat în Peru și nedepășit în cele două Americi. Reprezentările de pe vasele lor dezvăluie o preocupare deosebită față de fertilitate, socotită chezășia hranei și a vieții, chezășie ce trebuia căutată, după concepția lor, în capetele retezate ale dușmanilor. Căci, în cap, spuneau oamenii din Nazca, sălășluiește sufletul omului și tot acolo rezidă puterea și viața lui.

Ritualul războinic al retezării și colecționării capetelor era practicat, probabil, sub conducerea unui preot-războinic și patronat de două zeități din regnul animal: condorul și balena. Astfel, pe o sticlă în formă de trepte și avînd două gîturi se văd doi războinici Nazca, înfățișați în chip de condori, decapi-

tîndu-şi victimele. Sub aceştia, un al treilea războinic, înveşmîntat într-o capă ce simbolizează coada balenei, taie alt cap. Asemenea ritualuri erau oficiate pentru a fertiliza ogoarele şi a spori recoltele. Simbolurile hranei şi vieţii puteau îmbrăca formele cele mai variate: linioarele care împodobesc un fluier sugerează seminţele unui soi de castravete şi semnifică belşugul; o rîndunică de mare mîncînd un vierme cu două capete reprezintă o formă de viaţă care consumă altă viaţă: pe un vas apar simbolurile fertilităţii umane, un bărbat şi o femeie stînd într-un templu dedicat probabil balenei, căci pe o latură a vasului este desenată o balenă, cu gura roşie şi mîini antropomorfice, care apucă nişte capete de om. Motivele în formă de ochi de pe corpul vietăţii pot simboliza atît prima plantă cultivată de cei din Nazca, fasolea, cît şi ochiul sau gura unui cap-trofeu.

Revenind la desenele de pe sol, trebuie spus că puţine din ele au fost identificate ca fiind dinainte de perioada Nazca. Printre acestea se numără imaginea unui om cu ochii mari, imprimată pe un deal. Reprezentări asemănătoare în ceramică, ca şi unele texte o atribuie predecesorilor celor din Nazca, oamenilor din cultura Paracas. Lucrate cu o neobişnuită grijă, liniile Nazca au rămas aproape aşa cum le-au trasat realizatorii lor. Poate de două mii de ani, un păianjen de vreo 150 picioare lungime stă întipărit în nisip, cu conturul aproape nealterat, aşa cum a fost surprins într-o fotografie din 1963. Are doar nişte „cicatrice" pricinuite de roţile maşinilor şi de picioarele vizitatorilor. O soartă asemănătoare ameninţă multe alte desene. În anul 1974, guvernul peruan a alocat circa 32 000 dolari pentru a păstra intacte vechile reprezentări. „Aş vrea să văd ridicîndu-se un turn lîngă şoseaua panamericană — declară Maria Reiche — care să-i avertizeze pe vizitatori să nu calce pe linii. Înainte vreme obişnuiam să conduc turiştii spre acele locuri. Acum îi îndrum cît mai departe de ele, de teamă ca vestigiile să nu fie distruse".

. Clio anunţă . Clio anunţă . Clio anun

O tipăritură a lui Gutenberg

Descoperit la vicariatul din Immenhausen, R. F. G., de către profesorul vest-german Friedrich-Karl Bass, acest exemplar (în fotografie) al primei ediţii a Bibliei tipărite de Gutenberg, a aşteptat 14 ani pînă cînd specialiştii i-au dat certificat de autenticitate. Din cele 180 exemplare ale tirajului original sînt cunoscute astăzi doar 47, dintre care puţine se prezintă într-o stare atît de bună ca tipăritura de la Immenhausen.

V.I.

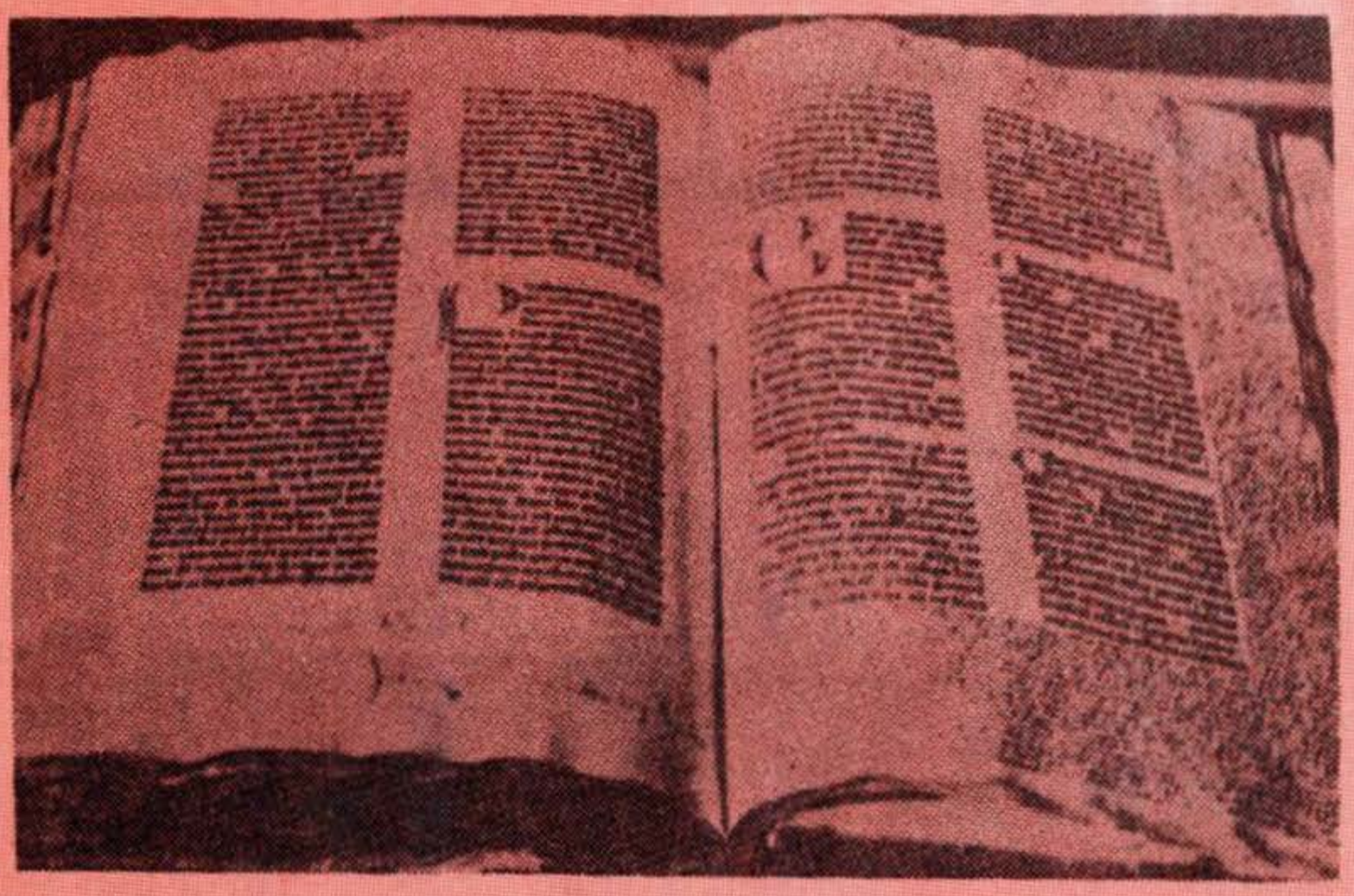

Galion din secolul XVI

Arheologii britanici au reuşit să localizeze epava galionului „Ducele de Florenţa", scufundat în golful Tobermory (coasta vestică a Scoţiei) în 1588. Aflată la 20 m adîncime şi acoperită de mîl, epava pare să adăpostească o parte din tezaurul care însoţea Invincibila Armada trimisă de regele Spaniei, Filip II (1556-1598), pentru a invada Anglia. În jurul misteriosului galion s-au ţesut, de-a lungul timpului, numeroase legende privind mai ales încărcătura sa de metale preţioase, fapt ce pare a fi confirmat de repetatele descoperiri de bijuterii şi monede în zona golfului Tobermory. Chiar dacă presupusa comoară nu există, însăşi recuperarea unei nave a Invincibilei Armade reprezintă o realizare notabilă a arheologiei submarine.

V.I.

ERNST THÄLMANN

O VIAȚĂ DE EROU

EMILIA BĂLĂNICĂ

Luna aceasta se împlinesc 90 ani de la nașterea lui Ernst Thälmann, unul dintre cei mai iubiți conducători ai clasei muncitoare germane, luptător cu merite de neșters în istoria Partidului Comunist German, prețuit și respectat în mișcarea muncitorească internațională.

Născut la 16 aprilie 1886, la Hamburg, Ernst Thälmann s-a încadrat de tînăr în mișcarea muncitorească germană, devenind încă de la vîrsta de 17 ani membru al Partidului Social-Democrat German, iar, după un an, membru în Sindicatele Libere Germane. Încă de atunci a început să militeze neobosit pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, devenind, totodată, unul din cei mai activi luptători împotriva militarismului și războiului.

În condițiile economico-sociale și politice ale Germaniei de după primul război mondial, crearea și consolidarea P.C.G. a fost un proces greu și complicat. Ernst Thälmann a fost printre militanții Partidului Social-Democrat Independent (formație politică ce grupa pe social-democrații de stînga desprinși din P.S.D.) care au inițiat unificarea cu P.C.G., creat la 30 decembrie 1918 - 1 ianuarie 1919. La sfîrșitul anului 1919, el scria unui tovarăș din Köln, membru al P.S.D.I., următoarele: „Dacă aș fi urmat imboldul inimii aș fi intrat de mult timp în Liga Spartacus[1]". Apoi, referindu-se la cerințele momentului sublinia: „În prezent trebuie să facem din partidul comunist un partid de mase. Aceasta se poate realiza într-un timp cît mai scurt, numai dacă partea hotărîtoare a Partidului Social-Democrat Independent se unește cu partidul comunist. Să năzuim spre această unificare și să subordonăm totul acestui țel este sarcina noastră revoluționară". Această unificare a avut loc în decembrie 1920.

În anii care au urmat, Thälmann a activat la Hamburg; aici, sub conducerea sa, a avut loc insurecția armată a muncitorilor (23 - 25 octombrie 1923), pagină glorioasă în istoria mișcării revoluționare germane din acea epocă. În condițiile creșterii avîntului revoluționar în întreaga Germanie în 1923, muncitorii hamburghezi, conduși de comuniști, au ridicat sute de baricade în oraș. Timp de trei zile, ei au luptat cu arma în mînă împotriva poliției și trupelor Reichswehr-ului trimise să reprime insurecția.

Ales președinte al P.C.G. în octombrie 1925, Ernst Thälmann a militat cu energie și perseverență, în condițiile unor complicate controverse interne de partid, pentru afirmarea tot mai puternică a forțelor revoluționare, pentru formarea unei conduceri unitare, colective, pentru transformarea partidului într-un partid de mase, pentru rezolvarea unor probleme de strategie și tactică potrivit situației existente în Germania acelor ani.

Ernst Thälmann a fost adeptul și promotorul restabilirii unității politice a clasei muncitoare, a unității sindicale, a conlucrării tovărășești dintre comuniști și masa de social-democrați organizați în sindicate. „Acești 4,2 milioane membri ai sindicatelor germane — arăta el la Congresul X al P.C.G. din iulie 1925 — reprezintă muncitorul de rînd german, pentru a cărei încredere trebuie să luptăm, reprezintă nucleul proletariatului industrial german, fără de care avangarda comunistă nu poate să învingă". De asemenea sub conducerea sa, P.C.G. a reușit să înlăture neclaritățile teoretice și greșelile în legătură cu alianța clasei muncitoare cu țărănimea, problemă subapreciată în trecut de stînga revoluționară germană.

În 1932, numit „candidatul roșu al clasei muncitoare germane" în alegerile pentru președinția republicii, Ernst Thälmann a desfă-

[1] Din stînga social-democrației germane, condusă de Karl Liebknecht și Roza Luxemburg, se formează, în 1916, Liga Spartacus. După izbucnirea revoluției din noiembrie 1918, Liga Spartacus s-a transformat, la Congresul din 30 decembrie 1918 - 1 ianuarie 1919, în Partidul Comunist German.

șurat o largă campanie pentru formarea unui front unic de luptă al membrilor partidelor muncitorești, sindicatelor și altor organizații democratice împotriva fascismului, de combatere a concepțiilor sectare, care se mai manifestau în rîndurile P.C.G.

La 3 martie 1933, a fost arestat de hitleriști, fiind întemnițat în diferite închisori și lagăre aproape 12 ani. La 18 august 1944, din ordinul expres al lui Hitler și Himmler, a fost ucis în curtea crematoriului lagărului de la Buchenwald.

În timpul detenției, cu toate că a avut de suferit un regim foarte aspru, fiind maltratat și terorizat cu sălbăticie, Ernst Thälmann a continuat lupta, păstrînd o strînsă legătură cu Biroul Politic al P.C.G. primind informații asupra activității partidului și transmițînd, la rîndul său, indicații asupra acțiunilor care trebuiau întreprinse de comuniști împotriva regimului hitlerist.

După cum arată cercetătoarea Charlotte Erxleben din Republica Democrată Germană, în revista Beiträge zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, nr. 5/1965, documente inedite — existente în arhive — atestă legătura dintre C.C. al P.C.G. și Ernst Thälmann, imediat după arestarea acestuia, legătură care s-a menținut mai bine de un deceniu, pînă în primăvara anului 1944, cînd soția lui — Roza, și fiica lor — Irma, au fost și ele închise de hitleriști. Pe căi complicate, informații transmise de partid ajungeau la Thälmann; de la el parveneau documente în afara închisorii. Este vorba de caietele sale de notițe, de scrisori adresate partidului, de proiecte sau copii ale scrisorilor către autorități sau către rude etc. În plus, discuțiile avute cu el cu prilejul orelor de vorbitor erau memorate de curajoasa sa tovarășă de viață, Roza, și comunicate doar cîteva ore mai tîrziu curierului C.C. al P.C.G.

După eșecul suferit de naziști în procesul Dimitrov[1], un proces împotriva lui Thälmann nu mai intra în vederile autorităților, deși presa hitleristă pretindea contrariul.

La sfîrșitul lui noiembrie 1935, a sosit la Paris avocatul dr. Roetter, fostul apărător al lui Ernst Thälmann; avocatul fusese arestat în martie 1935 de naziști, după care reușise să fugă din Germania. El a informat „Comitetul Thälmann[2]" despre hotărîrea guvernului nazist de a nu intenta proces conducătorului P.C.G., neavînd dovezi de vinovăție a acestuia. De aceea, actul de acuzare împotriva lui Thälmann era păstrat în cel mai strict secret. Cu toate acestea, la începutul anului 1936, a ajuns în mîinile conducerii de partid. Apoi, cîțiva ilegaliști au trecut clandestin actul de acuzare peste frontieră. În felul acesta, întreaga presă progresistă internațională a putut să facă cunoscută încercarea eșuată a naziștilor de a înscena un proces bazat pe probe materiale ticluite, privind un imaginar plan comunist de răscoală.

Potrivit tacticii lor de slăbire a rezistenței deținuților antifasciști, naziștii îi spuneau lui Thälmann că partidul l-ar fi înlăturat de la conducere, iar numele lui ar fi fost dat uitării. Dar în arhivele Gestapoului, în Dosarul Thälmann, există nenumărate scrisori de protest împotriva arestării și întemnițării fruntașului comunist din partea tuturor păturilor populației germane, precum și din partea muncitorilor și a unor cunoscute personalități de peste hotare. Deși nu i-au fost înmînate, Ernst Thälmann a aflat despre ele. Cu ocazia celei de-a 50-a aniversări a zilei sale de naștere, un funcționar al Gestapoului i-a spus că nimeni nu-și mai aduce aminte de el, întrucît nu i-a mai sosit nici o felicitare. Iată însă ce scria în raportul său din 4 mai 1936 curierul „Herbert": „...de la data de 15. 4 a sosit o corespondență bogată pentru tovarășul Th., peste 300 telegrame din toate orașele mai mari ale lumii. Au sosit la Moabit [închisoarea în care era ținut E. Thälmann — n.a.] felicitări din întreprinderile burgheze Siemens, A.E.G., B.U.G., Schultheiss, Kabelwerk, Vogel, Karstadt, Bolle, Krankenkasse, Rungestrasse, Hydra-Nord, Leiser, Aschinger. După înregistrarea într-un registru de intrări — întocmit în acest scop — întreaga corespondență a fost împachetată și dusă la poliția secretă de stat din Prinz-Alberchtstrasse. În ziua de 16, un curier a depus pentru Th. la biroul închisorii un mare buchet de trandafiri roșii [...] În ziua de 17 se afla în biroul închisorii încă un buchet de flori, cu un bilet însoțitor: «Berlinul roșu salută pe conducătorul său»".

În același Dosar Thälmann există o ediție specială a ziarului ilegal Freiheit, organ al P.C.G., din aprilie 1941, în care se scria: „Pentru luptătorul neînduplecat împotriva fascismului... Numele tău este legat de lupta împotriva războiului imperialist. Ca în fiecare an, mii [de oameni — n.a.] își vor exprima din nou atașamentul și vor expedia, pentru Teddy al lor, felicitări cu ocazia zilei de naștere. Sînt opt ani de cînd călăii fasciști te țin în închisoare. Dar ei se tem de tine [...]. Teddy, noi vom cuceri pacea pentru poporul german..."

În Fiul nemuritor al Germaniei, carte editată în anul 1961 cu ocazia împlinirii a 75 ani de la nașterea lui Ernst Thälmann, Franz Dahlem a prezentat, pentru prima oară, o expunere cuprinzătoare a conlucrării politice dintre conducerea P.C.G. și Thälmann, aflat în închisoare, folosind documente din Arhiva centrală de partid; el a amintit că această muncă a fost executată de curieri aleși de Biroul Politic al P.C.G. Unul dintre puținii tovarăși care au îndeplinit această misiune este Walter Trautzsch, veteran în partid, care din 1936, l-a înlocuit pe „Herbert". Numele conspirativ al lui Trautzsch era „Edwin". Amintirile privind activitatea sa de curier, din care reproducem cîteva fragmente, au fost scrise de Walter Trautzsch în anul 1964.

---

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 7/1972.

[2] Creat pe plan internațional pentru apărarea militantului german.

Primejdia pîndea la tot pasul

WALTER TRAUTZSCH

În vara anului 1936, partidul mi-a dat o însărcinare neobişnuită: să fiu omul de legătură cu conducătorul P.C.G., Ernst Thälmann, aflat în închisoare. Locul în care trebuia să-mi desfăşor activitatea era Praga; din toamna anului 1936, a fost schimbat la Paris. De acolo, la intervale de 4-6 săptămîni, am călătorit în Germania fascistă, la Berlin şi la Hamburg, timp de doi ani şi jumătate, avînd întîlniri ilegale cu Roza Thälmann. În ţară, din cercul de persoane cu care aveam de-a face în mod deosebit, făceau parte avocatul ales şi avocatul din oficiu ai lui Ernst Thälmann, un paznic din penitenciarul Moabit, precum şi un Sturmführer SS. Acesta din urmă era un avocat din Berlin cu orientare antifascistă. În străinătate, pentru această muncă specială aveam legături cu tovarăşii Walter Ulbricht, Franz Dahlem, Klaus (Hermann Nuding) şi Mia (Ella Rumpf).

În legătura partidului cu Ernst Thälmann cel mai important rol îl avea Roza Thälmann. Ea a trebuit să înveţe să transmită deţinutului — cu prilejul orelor de vorbitor, deşi ele erau supravegheate cu străşnicie de Gestapo — indicaţii şi informaţii importante din partea partidului. Mă întîlneam cu Roza aproape după fiecare vizită; uneori ne vedeam şi înainte şi după ora de vorbitor.

Întîlnirile noastre aveau loc, aproape fără excepţie, în împrejurimile Hamburgului, mai ales de-a lungul Elbei, iar într-un rînd la cimitirul Ohlsdorf. Fiica lui Ernst Thälmann, Irma, era pe atunci încă foarte tînără. Pentru orice eventualitate, însă, ne-am cunoscut, fata trebuind s-o înlocuiască, în caz de forţă majoră, pe mama sa.

La fiecare întîlnire îi transmiteam Rozei instrucţiunile C.C. al P.C.G. şi o orientam amănunţit asupra politicii partidului. Odată, la o întîlnire la Paris, Walter Ulbricht mi-a spus că, împotriva lui Hitler, ne aliem cu oricine; nu cunoaştem graniţe. Cînd i-am redat Rozei aceste cuvinte, a rîs spunînd că asemenea repere pot fi uşor reţinute.

În centrul discuţiilor noastre se aflau probleme ca: învăţăminte ale înfrîngerii clasei muncitoare germane, ale luptelor din Franţa, Austria şi Spania. Roza trebuia să-i transmită soţului ei toate aceste informaţii într-o formă cît mai voalată. Aşa cum preconizase C.C. al P.C.G., pătrunderea comuniştilor în „Frontul Muncii German" şi în alte organizaţii de masă hitleriste, de pildă, erau aduse la cunoştinţă de Roza celui închis printr-o aluzie, ca din întîmplare, la legenda calului troian.

Deviza noastră permanentă era: să nu batem la ochi. Pe stradă trebuia să mergem cît mai liniştiţi şi să fim atenţi la tot ce se petrecea în jur, atitudine valabilă pentru orice ilegalist. Pe vremea aceea, cînd auzeam pe cineva în spatele meu, îl lăsam întotdeauna să treacă înainte. Aceasta mi-a intrat atît de mult în sînge, încît şi astăzi mă mai surprind comportîndu-mă aşa. Chiar şi în călătoriile de mai lungă durată nu luam cu mine nici o valiză. Plecam de la Paris la Hamburg sau Berlin numai cu o servietă, vara fără pălărie şi pardesiu, dînd impresia cuiva care vrea să meargă pînă în colţul străzii sau la lucru.

Avocatul cu poziţie antinazistă, amintit la început, cel care avea gradul de Sturmführer SS, constituia un element important în acţiunea noastră. Bine informat despre ceea ce se petrecea în cercurile juriştilor, la curent cu procesele intentate antifasciştilor şi cu actul de acuzare împotriva lui Thälmann, ne-a transmis informaţii foarte importante. Mai mult, mi-a acoperit activitatea o bună perioadă de timp. De îndată ce soseam în Berlin îi telefonam, după care ne întîlneam la Grădina zoologică, în piaţa Bavariei, la lacul Halen sau în restaurantul „Hardenberger Hütte", un local frecventat de membrii SS.

Paznicul închisorii, Emil Moritz, cu care m-am întîlnit de mai multe ori, fusese o perioadă temnicer la penitenciarul Moabit, în aripa C, unde se găsea şi celula în care era deţinut Thälmann. Din octombrie 1936 fusese îndepărtat din serviciul închisorii, dar a rămas în penitenciar ca fochist. Ultima mea întîlnire cu el, în anul 1937, nu s-a putut realiza. În iunie acelaşi an, a fost arestat, iar patru luni mai tîrziu, pe motiv că ar fi fost complice la planul pentru eliberarea din închisoare a lui Thälmann, din anii 1934-1935, a fost condamnat la 15 ani temniţă. O zi după condamnare, a fost găsit mort în celulă.

În timpul călătoriilor, era necesar să evit contactul cu cei din jur. Deşi eram foarte

Într-un lagăr nazist

circumspect, au fost şi accidente neprevăzute, ca, de pildă, chiar cu prilejul primei călătorii, cînd m-am urcat la Praga în trenul de noapte spre Berlin. Conductorul vagonului de dormit înţelesese din paşaportul meu, pe care tocmai îl văzuse, că sînt elveţian. Chiar în faţa compartimentului meu se afla un grup de la Legaţia germană din Praga, între care şi Max Schmelling şi soţia sa, Anny Ondra[1]. Conductorul mi-a strigat ceva pe franţuzeşte şi a rîs. N-am înţeles nici un cuvînt, dar din precauţiune, m-am prefăcut că rîd; din fericire, conductorul a plecat imediat. Vecinul meu de compartiment era tocmai Schmelling. Faţă de el am luat poziţia celui ce nu înţelege nemţeşte.

Cu ocazia înnoptării într-un hotel din München, fiul proprietarului a încercat să intre în vorbă cu mine. Omul credea că sînt olandez. Cu jumătate de voce mi-a povestit că Germania se înarmează cu asiduitate şi că el însuşi lucrează într-o uzină de armament. Orice intenţii ar fi avut — se putea să fie o provocare — l-am privit cu neîncredere, ca şi cum nu-l înţelesesem.

La o întîlnire cu Roza, din cauza ploii, am intrat într-un restaurant. Acolo mi-a înmînat o scrisoare, ascunsă într-un ziar. Deodată, uşa a fost deschisă brusc şi înăuntru au năvălit doi oameni. Unul din ei a strigat: „Unde este?“ În primul moment, eu şi Roza am îngheţat. Ea şi-a revenit prima şi mi-a spus: „Dă-mi scrisoarea; este mai bine să o găsească la mine decît la tine“. După cum a reieşit ulterior, cel căutat nu eram eu, ci un hoţ sau unul care plecase fără să plătească consumaţia. Iată descrierea, după rapoartele întocmite de mine, a două dintre întîlnirile cu Roza Thälmann:

„Raportul lui Edwin despre Thälmann
Întîlnirea cu Roza din 16.12.36

Deoarece nu-mi rămăsese nici o altă posibilitate decît să folosesc întîlnirea cu Roza, am recurs la această unică soluţie. Deşi am sosit cîteva minute mai devreme la locul fixat, Roza era deja acolo. Am aflat de ce nu reuşisem să o găsesc la întîlnirea anterioară. E drept, venise ca întotdeauna la locul fixat, însă, cu două ore mai devreme [...]

Din cele discutate cu Roza cu privire la vizitele făcute [la închisoare — **n.t.**] a reieşit că în situaţia generală nu s-a schimbat nimic; interveniseră, însă, cîteva lucruri deosebite care dădeau de gîndit. Faptul că la vizitele sale din ultimul

[1] Este vorba de fostul campion mondial de box, Max Schmelling şi soţia sa, actriţa Anny Ondra.

timp asista de fiecare dată un alt funcţionar [al Gestapoului — **n.t.**], părea a fi devenit metodă. Şi ultima dată fusese prezent un alt funcţionar, numit Kessner sau Kestner. Acesta i-a vorbit lui Thälmann într-un mod deosebit de provocator. «Vă fac o propunere: să organizaţi, aici, în închisoare, o adunare şi să vorbiţi despre naţional-socialism. Să spuneţi că v-aţi lepădat de concepţia dv. despre lume, că marxismul este o concepţie greşită şi cereţi celorlalţi [deţinuţi comunişti — **n.t.**] să vadă aceasta şi să renege comunismul».

Roza mi-a spus că Thälmann l-a sfredelit cu privirea: «Niciodată nu voi săvîrşi aşa ceva, a spus el, orice aţi face cu mine». Funcţionarul l-a făcut să întrevadă că această declaraţie ar constitui pentru el o cale de a deveni cît mai repede liber...

Edwin".

„Vizita din 27.10.38

Ne-am întîlnit la ora stabilită şi la locul convenit.

Edwin: Ei, ce faci?

Roza: Mulţumesc, destul de bine... Thälmann mi-a dat un memoriu privind Acordul de la München. Mi-a fost clar că te interesează foarte mult. Am discutat de mai multe ori cu Irma cum ar fi mai bine să fac: dacă trebuie să-ţi scriu sau nu. În cele din urmă am scris.

Edwin: Foarte bine. Deoarece memoriul ţi l-a dat Thälmann mă interesează în mod deosebit.

Roza: Vizita a avut loc, ca de obicei, în prezenţa procurorului şi a lui Vogt, care stăteau la o masă, alături de Thälmann, în faţa mea. Ernst mi-a făcut semn cu piciorul şi am înţeles că vrea să-mi dea ceva. Apoi mi-a strecurat memoriul sub masă. În acel moment, Vogt m-a întrebat dacă am primit pipa [de la Ernst — **n.t.**]. I-am confirmat, mi-am deschis poşeta şi le-am arătat, procurorului şi lui Vogt, pipa. Cu acest prilej, am băgat memoriul în geantă. Cei doi n-au observat nimic.

Edwin: Probabil că Thälmann s-a gîndit mult pînă a făcut aşa ceva. Pentru că ar fi fost de ajuns ca unul din cei doi să observe mai atent şi să bage de seamă.

Roza: Săptămîna trecută am fost la Casa de asigurări sociale, unde mi s-a întîmplat un lucru de pomină. La ghişeu era un tînăr funcţionar, care, cînd a citit numele, nu mi-a dat nici o atenţie, lăsîndu-mă să aştept o groază de timp. La început n-am spus nimic, dar cînd am vrut să părăsesc sala de aşteptare, funcţionarul s-a adresat altuia: «A plecat în sfîrşit?» Atunci m-am întors şi i-am spus tînărului ce credeam despre comportarea lui. Apoi am cerut să vorbesc cu directorul. I-am mai spus băiatului că le voi arăta eu cum trebuie să se poarte cu solicitanţii. Deoarece directorul nu era acolo, a trebuit să merg la locuinţa lui. Cînd am ieşit de acolo, afară se afla un zugrav, care, probabil, auzise discuţia. M-a întrebat ce s-a întîmplat. I-am spus că nu voi îngădui să fiu astfel tratată, căci în realitate e numai din cauza... şi atunci i-am arătat legitimaţia mea. A, a spus el, dumneavoastră sînteţi? Ce mai face? Şi eu am fost închis la Moabit un an şi jumătate şi acolo l-am văzut [pe Th.] în fiecare zi.

Edwin: Interesantă întîmplare. Asta dovedeşte că avem prieteni peste tot.

Roza: Da. Mi-ar fi plăcut să-i ştiu numele, dar nu mi l-a spus.

Edwin".

În mai 1941, după ce am evadat dintr-un lagăr francez, am trecut graniţa spre Elveţia pe tampoanele unei locomotive. Ajuns pe teritoriul elveţian, mecanicul a încetinit viteza şi am sărit din tren.

Am trăit, apoi, în ilegalitate, la Geneva, unde, cîteva luni mai tîrziu, mi-a parvenit următoarea ştire: „Situaţia lui Ernst Thälmann în închisoare este neschimbată". Această informaţie confirma că legătura cu Thälmann funcţiona în continuare.

PLANŞELE NOASTRE

① Printre cele 70 piese de aur — semnificative mărturii ale civilizaţiei tracilor — descoperite într-o localitate din judeţul Iaşi şi expuse la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România, se află şi un coif împodobit cu frumoase elemente decorative. În imagine, reprezentare umană de pe obrăzarul drept **(Tezaurul de la Băiceni,** p. 18)

②③ Delegaţiile olandeză (stînga) şi spaniolă depunînd jurămîntul înainte de a semna tratatul care a pus capăt războiului de 30 ani. Tablou de pictorul olandez Ter Borch **(Pacea din Westfalia,** p. 51)

④ Scenă de petrecere sugerată, poate, şi de nunţile ce aveau loc în palatele domneşti, la sfîrşitul secolului XVIII: miniatură din traducerea românească a **Erotocritului,** ilustrată de logofătul Petrachi **(Palatul de la Cotroceni,** p. 37)

În vizită la

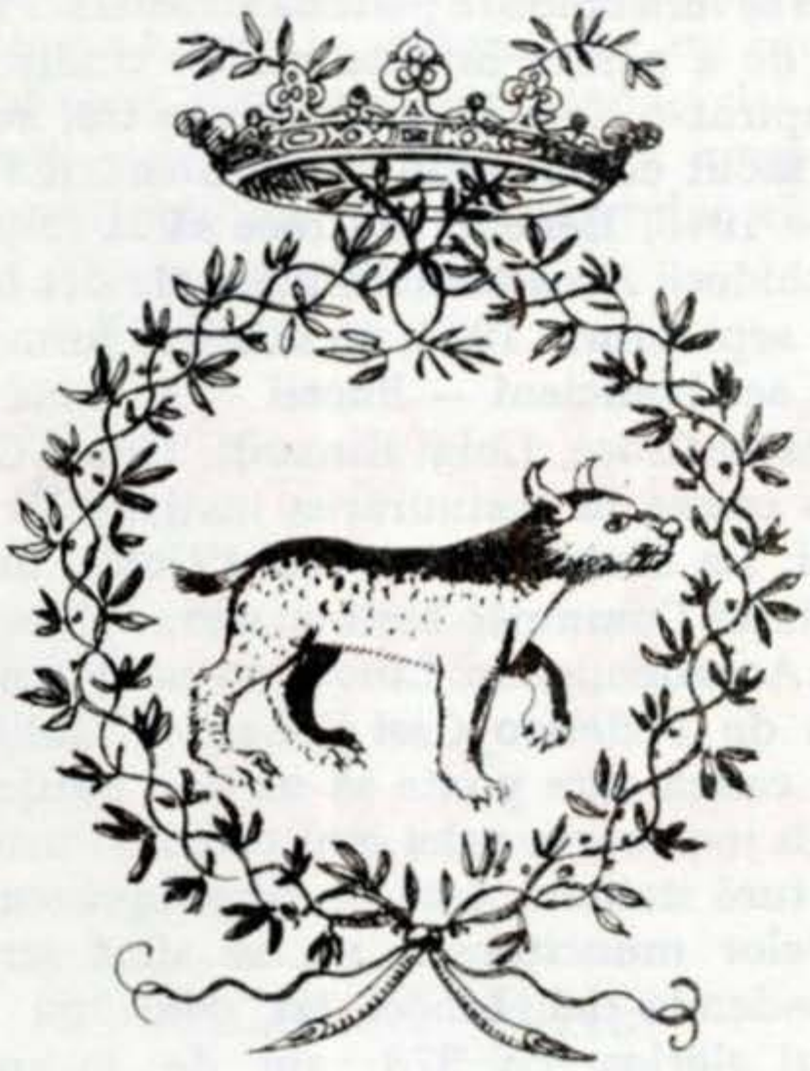

Accademia dei Lincei...

CRISTIAN POPIȘTEANU

În mijlocul celui mai popular dintre bătrînele cartiere ale Romei, în Trastevere, își are lăcașul cea mai veche instituție academică europeană din vremurile moderne, Accademia dei Lincei. Instalată în două celebre edificii romane, situate față în față, Palatul Corsini[1] și Villa Farnesina[2] — Academia Națională este un subiect de mîndrie pentru italieni și totodată una din gloriile științei, literelor și artelor internaționale. Amfitrionii permanenți ai Academiei sînt profesorul Enrico Cerulli — președinte din 1973 — și dr. Giuseppe Roglia, cancelarul (respectiv secretarul ei general), care cu o distinsă amabilitate m-a condus în incinta instituției. Străbătînd rînd pe rînd somptuoasele încăperi, apoi terasele și grădinile cu cedri de Liban de pe Via della Lungara, la picioarele uneia din colinele celebre ale Capitalei, Gianicolo, istoria, în multe înțelesuri dramatică a Accademiei dei Lincei, renăscută de cîteva ori din propria ei cenușă, se încheagă fascinant.

... 1603 — 17 august. La Roma patru tineri naturaliști dintre care trei aveau 24 ani, iar al patrulea — sufletul grupului — doar 18 (Federico Cesi, marchiz de Monticelli, devenit apoi duce de Acquasparta) semnează un act prin care, în climatul postrenascentist al contrareformei, declară că urmăresc studierea și explicarea fenomenelor naturii prin intermediul științelor și în același timp stimularea idealului colaborării între toți oamenii de știință, fără nici o deosebire de rang social sau naționalitate. Dificultățile anilor de început au fost aproape uitate atunci cînd, la 25 aprilie 1611, Galileo Galilei[3], ajuns la maturitate și în apogeul faimei sale, și-a asociat numele tinerei instituții, sub egida căreia a publicat în 1613, **Storia e dimostrazioni intorno alle macchie solari,** iar în 1623, **Il Saggiatore** și **Dialogo sopra i due massini sisteme del mondo.** Galileo definea scopurile noii Academii într-o scrisoare trimisă în 1618 marelui duce al Toscanei, Cossimo II: „Scopul Lincei-lor[4] este studiul cărților și în particular al filozofiei și celorlalte științe care contribuie la aceasta și, mai mult decît orice, ei așteaptă ca omul cel mai inteligent să scrie și să publice rezultatele cercetărilor lui, în folosul republicii literelor". Galileo și-a consacrat eforturile organizării noii Academii care

---

[1] Palatul Corsini de pe cheiul Lungara datează din secolul XVIII. La 1736 prințul Neri Corsini cel Tînăr, unul dintre potentații Romei, rămas în istorie sub numele de Cardinalul-Nepot, deoarece era nepotul papei Clement XII (Lorenzo Corsini), a cumpărat Palatul Riario, vechea reședință a reginei Christina a Suediei (vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1976) și a Academiei fondată de fosta suverană și l-a dat în seama arhitectului florentin Ferdinando Fuga. Restaurat și mult lărgit, palatul a devenit unul din cele mai strălucitoare edificii ale aristocrației luminate. În Palatul Corsini s-a deschis pentru public în 1754 prima bibliotecă particulară din lume. Depozitul bibliotecii a fost constituit inițial de cardinalul Neri Corsini cel Bătrîn (1624-1679) și transferat de urmașii săi din Cireo Aganale, vechiul palat al familiei din Piața Navona, în palatul de pe Tibru. Astăzi Biblioteca Corsiniana, aparținînd Accademiei dei Lincei, cuprinde aproape o jumătate milion de volume și manuscrise rare, între care 3 000 incunabule, 4 000 memorii originale, 40 000 cărți tipărite în sec. XVII și XVIII. În 19 mai 1883 prințul Tommaso Corsini a vîndut (cu o sumă infimă față de tezaurul reprezentat de colecția de tablouri, porțelanuri și alte obiecte de artă, de bibliotecă și de clădiri) palatul guvernului italian, sub condiția ca moștenirea strămoșilor săi să rămînă veșnic reședința Accademiei dei Lincei.

[2] Villa Farnesina a devenit cunoscută în anul 1509, cînd bancherul Agostino Chigi a încredințat-o arhitectului Baldassarre Peruzzi (amîndoi din Siena) spre a o amenaja. Ea a devenit astfel una dintre comorile artei Renașterii, fiind decorată de o serie de artiști ai epocii, în fruntea cărora se situează Raffael Sanzio. Vila a trecut apoi în proprietatea cardinalului Alessandro Farnese (al cărui nume l-a și căpătat), pentru un timp a aparținut Bourbonilor, în 1928 a fost cumpărată de statul italian, iar în 1944 a devenit proprietatea Accademiei dei Lincei.

[3] Vezi **Magazin istoric,** nr. 8/1970.

[4] Membrii fondatori ai Academiei i-au ales drept emblemă linxul, deoarece acesta era cunoscut din antichitate ca un animal cu o vedere atît de sfredelitoare încît s-a presupus că putea pătrunde în interiorul lucrurilor, ceea ce corespundea năzuinței tinerilor cercetători doritori „să cunoască cauzele și activitățile naturii". Însuși Galileo Galilei a adăugat semnăturii sale titulatura Lynceus în semn de fidelitate academică.

în vremea sa avea trei secţiuni: una la Roma, prezidată de Princeps lynceorum, Federico Cesi, o a doua la Florenţa, condusă de Galileo însuşi şi o a treia la Neapole sub conducerea eruditului Giambattista della Porta. Cele două decenii pînă la moartea lui Federico Cesi, deşi tumultuoase şi pline de riscuri, datorită opoziţiei violente pe care noile idei şi demonstraţii ştiinţifice ale membrilor Academiei şi în special genialele teorii ale lui Galileo o provocau din partea înaltelor foruri eclesiastice şi a Inchiziţiei, au fixat în istoria ştiinţei europene perioada de aur a Accademiei dei Lincei. Aşa după cum Royal Society[1], creată la 1662, a strălucit de la început prin glasul lui Isaac Newton, tot aşa Accademia dei Lincei a fost dominată de personalitatea lui Galileo Galilei, care a croit un drum nou în ştiinţă.

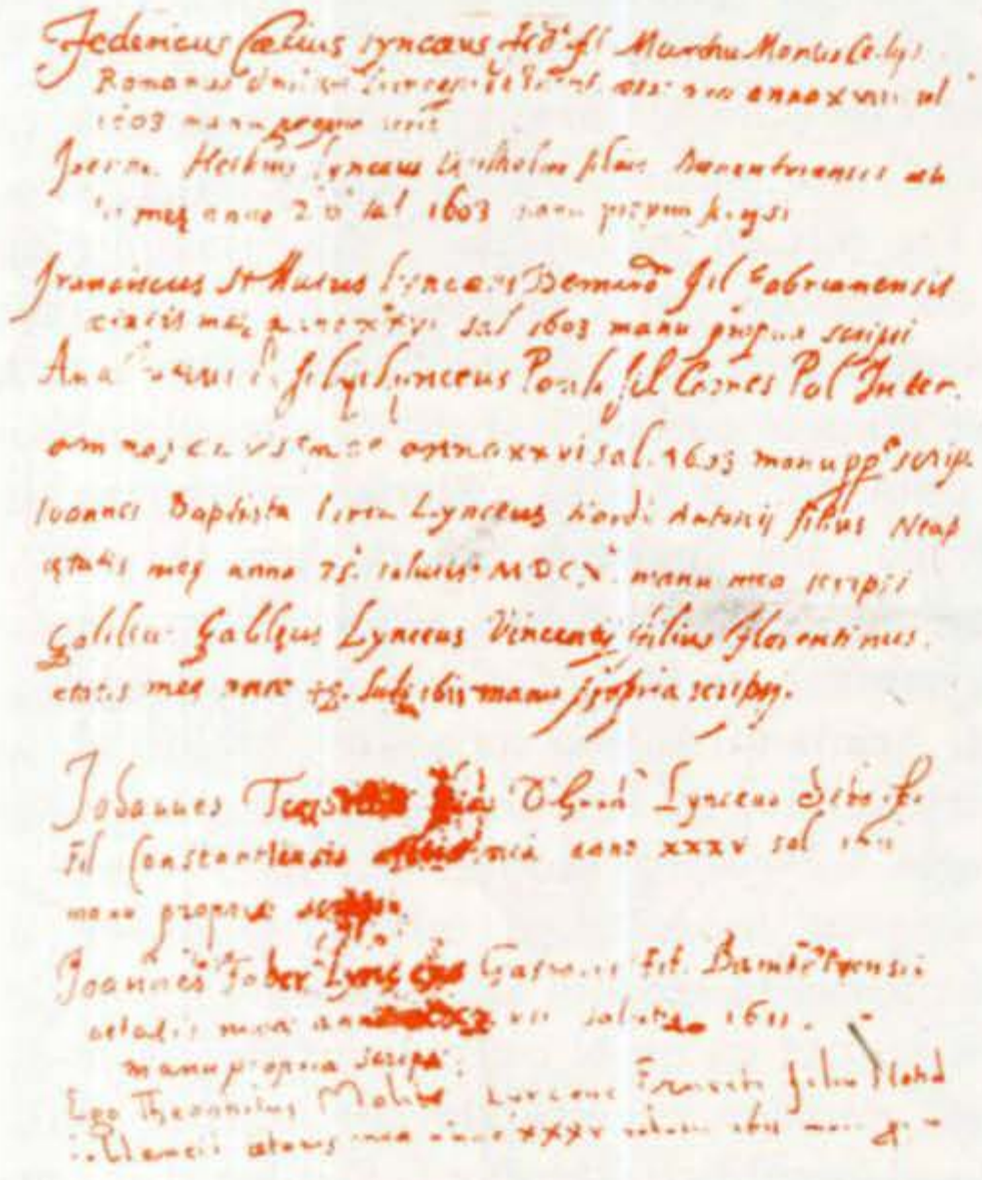

Actul constitutiv al Academiei

În p. 33: *emblema linxului cu ochi pătrunzători*

Au urmat trei secole de căderi şi înălţări, timp în care Academia a cunoscut nenumărate opresiuni şi restrişti, dar spiritul de abnegaţie şi devoţiune al savanţilor pentru idealurile ştiinţei a ajutat-o să supravieţuiască, astfel încît, la 21 octombrie 1870, la numai 12 zile după ce armata italiană intrase în Roma (pînă atunci capitala Statului Papal — devenită metropola statului unitar italian), s-a proclamat instituţie a regatului recent constituit sub dinastia de Savoia.

Cea mai dificilă perioadă a reprezentat-o dictatura fascistă, în timpul căreia, deoarece Accademia dei Lincei nu a acceptat să abdice de la principiul autonomiei ştiinţifice, ea a fost practic suprimată prin două decrete mussoliniene din 1926 şi 1939, avînd drept consecinţă o severă epurare politică şi rasială. Preocuparea de a păstra intacte marile tradiţii care au inspirat-o de-a lungul a peste trei sute de ani a făcut ca, încă din zorii eliberării Italiei, în iulie 1943, Benedétto Croce să ia iniţiativa redeschiderii Accademiei Nazionale dei Lincei. La 28 septembrie 1944, un comitet format din vechii academicieni — linceii — şi condus de Benedetto Croce, Luigi Einaudi, Guido Castelnuovo trecea la restaurarea instituţiilor Academiei. La 3 mai 1945 ziarul **l'Unità**, organul Partidului Comunist Italian, scria: „Reconstituirea Accademiei dei Lincei, a vechii Academii creată de Federico Cesi şi Galileo Galilei nu este o cauză care poate să ne lase indiferenţi. Este în joc soarta celei mai celebre instituţii de cultură italiană, faţă de care reprezentanţii partidelor muncitoreşti nu se simt străini".

Accademia dei Lincei îşi continua astfel drumul glorios. La 373 ani de la apariţia renumitului spirit lincean, Academia este împărţită în două mari clase — cea a ştiinţelor fizice, matematice şi naturale (cu 5 secţiuni) şi cea a ştiinţelor morale, istorice şi filozofice (cu 7 secţiuni); fiecare clasă numără 72 membri titulari, 72 membri corespondenţi şi 72 membri străini. Nume dintre cele mai prestigioase în istoria ştiinţelor figurează între membrii Academiei: de la Darwin la Einstein, de la Gladstone la Dalton, de la Landau la Poincaré, de la Nansen la Kebîcev, de la Joliot-Curie la Mendeleev, de la Röntgen la Russel. După cum îmi spunea cancelarul Academiei, Nicolae Iorga s-a bucurat de o deosebită apreciere, fiind ales între membrii străini, iar Miron Nicolescu, regretatul preşedinte al Academiei Republicii Socialiste România, Alexandru Rosetti, E. Condurachi şi D. Pippidi sînt binecunoscuţi pentru contribuţia lor la diferite manifestări ale linceilor. Dintre numeroasele lucrări publicate de Academie, de-a lungul existenţei sale (peste 5 000 volume), reţin atenţia **Codicele Atlantic**, opera fundamentală a lui Leonardo da Vinci (tipărită între 1892-1939), peste 50 volume de manuscrise antice, 10 volume de papirusuri greco-egiptene, **Analele Islamului**, 54 volume de dezbateri parlamentare ale perioadei Risorgimento.

Sfîrşitul discuţiei cu cancelarul Accademiei dei Lincei evoca relaţiile, **excelente** după propria sa formulare, cu Academia Republicii Socialiste România, necesitatea intensificării cooperării ştiinţifice la scara întregii Europe, aportul intelectualilor la făurirea unei lumi mai drepte şi mai bune.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1974.

Ultimele culori ale asfinţitului împurpurau cerul Romei şi apele Tibrului. În Trastevere, în jurul Palatului Corsini şi al Villei Farnesina, a Porţii Settimiana, oamenii simpli îşi văd în modul cel mai tipic roman de viaţa şi treburile lor. Gîndindu-mă la viitorul lor, cu proaspetele imagini ale istoriei Accademiei dei Lincei în minte, am intuit încă odată proporţiile adevărat gigantice ale cunoscutului aforism: ştiinţa devine o forţă materială.

... la Başbakanlîk Arşiv şi Topkapî Sarai

NICOLAE MINEI

Începutul de iarnă este blînd la Istanbul: o ploaie ceva mai deasă care se cerne noaptea peste Cornul de Aur, un soare ceva mai palid în dimineţile senine, o pală ceva mai aprigă de vînt odată cu coborîrea întunericului. Dar vremea rămîne destul de caldă, în sensul propriu al cuvîntului, iar pentru oaspetele român se dovedeşte, la figurat, tot atît de fierbinte ca şi în toiul sezonului estival.

Istoria ţării noastre se bucură de foarte multă trecere pe meleagurile prieteneşti ale Turciei. Un exemplu printre multe altele: cîteva luni înaintea popasului nostru, Dimitrie Cantemir a fost sărbătorit aici cu o amploare întru totul remarcabilă. În aprilie 1975, Comisia pentru UNESCO şi Societatea turcă de istorie din Ankara au tipărit volumul **Dimitrie Cantemir** (conţinînd trei studii ale unor profesori universitari turci de mare notorietate, alături de o comunicare a profesorului M. Berza), volum pe care l-au primit toate bibliotecile şi instituţiile de specialitate din Turcia. Simultan, Societatea turcă de istorie a organizat o sesiune ştiinţifică şi o expoziţie pe aceeaşi temă, prof. univ. Türkkaia Ataöv a ţinut o conferinţă despre capodopera eruditului domnitor român, **Istoria Imperiului otoman,** iar un grup de instrumentişti ai Radioteleviziunii au interpretat compoziţii ale lui Cantemir în cadrul unei serate culturale. Fără a mai socoti că numeroase ziare şi reviste au recenzat elogios lucrarea menţionată şi au publicat studii şi articole despre viaţa şi opera lui Dimitrie Cantemir.

Aşa cum era şi firesc, paşii ne-au purtat în mai multe rînduri la **Başbakanlîk Arşiv** (Arhivele Consiliului de Miniştri al Imperiului otoman). În ciuda nenumăratelor treburi, probleme şi solicitări cărora este nevoit să le facă faţă zilnic, din primele ore ale dimineţii, pînă în ceasurile tîrzii ale serii, am fost primiţi cu multă amabilitate de către directorul general, Feyyaz Gürkan. Interviul pe care ni l-a acordat domnia sa a scos la iveală aspecte mai puţin cunoscute de către cei care nu fac parte din lumea, inevitabil strîmtă, a specialiştilor în turcologie.

Astfel, directorul general Feyyaz Gürkan ne-a arătat că, la **Başbakanlîk Arşiv,** cea mai vastă colecţie privind ţările române — **Hatt-i Hümayun** („Scrisori imperiale") — numărînd 131 cataloage, a fost amplu studiată de istoricii noştri şi de trimişii Direcţiei Generale a Arhivelor Statului în anii trecuţi, cînd s-au achiziţionat multe şi valoroase materiale. Despre imensitatea acestei munci ne putem face o imagine dacă ştim că un singur catalog — conţinînd rezumatele amănunţite ale unui număr în unele cazuri de pînă la 20 000 „scrisori imperiale", redactate în vechea şi dificila scriere arabă — necesită un minimum de o săptămînă pentru a fi parcurs cu atenţia cerută de toate documentele privind istoria noastră, inclusiv de cele referitoare la gradul de independenţă de care se bucurau Principatele Române în cadrul Imperiului otoman.

De mare interes pentru noi, tot la **Başbakanlîk Arşiv,** este şi colecţia **Cevdet,** numărînd 31 cataloage. Colecţia reuneşte materiale de politică externă şi internă, de probleme militare, de construcţii civile etc. ale Imperiului otoman. După cum ne-a arătat directorul general şi ne-au precizat şeful Secţiei de conservare a documentelor, Iurgut Işiksal, şeful Secţiei de clasificare, Gemel Türkay, şi şeful Sectorului de evidenţă, Tülin Aren, în colecţia **Cevdet** se găsesc numeroase referiri directe şi indirecte la ţările române şi la statutul lor special de autonomie în cuprinsul Imperiului otoman[1].

Concludente în sensul de mai sus sînt nu numai prezenţele ci şi absenţele româneşti din unele materiale de arhivă. Unul dintre multele exemple grăitoare care se pot cita: în nici unul din cele peste 1000 volume în care s-au consemnat datele recensămintelor efectuate în Imperiul otoman, încă din sec. XV, cu prilejul urcării pe tron a fiecărui sultan, nu figurează nici Ţara Românească, nici Moldova. Această lipsă marchează tocmai punerea lor în afara teritoriului otoman propriu-zis, spre deosebire de celelalte ţări balcanice, incluse în recensăminte.

Despre trecutul comun al României şi Turciei am mai avut prilejul să stăm îndelung de vorbă cu Nekati Dolunay, director general al Muzeelor Arheologice; Omer Lüfti Bar-

[1] Vezi, în acest sens, **Magazin istoric,** nr. 3/1975.

kan, profesor la Universitatea din Istanbul și titularul unor cursuri anuale la Universitățile din Cambridge (Marea Britanie) și Princeton (S.U.A.); prof. dr. Cengiz Orhonlu, reputat specialist în istoria culturii; prof. dr. Midhat Sertoglu și istoricul Cem Atabeyoglu.

A fi la Istanbul, înseamnă a vizita — fie și pentru a zecea oară — Topkapî Sarai[1], palatul pe care 25 padișahi l-au folosit timp de 390 ani, pînă cînd, din dispoziția lui Kemal Atatürk — la 24 aprilie 1924, după cinci luni de la proclamarea republicii în Turcia — a fost transformat în muzeu.

De ce vin anual la Topkapî peste un milion și jumătate de localnici și străini? Răspunsul ni l-a dat Kemal Çig, directorul imensului muzeu.

Topkapî este al doilea palat ridicat de Mahomed II Fatih (Cuceritorul)[2] în Istanbul. Construcția lui a început în 1463, cînd au fost puse temeliile primelor clădiri, corespunzătoare scopului și nevoilor de atunci. Ziduri groase, dotate cu turnuri, împrejmuiesc patru curți aproape pătrate, în care se intră trecîndu-se prin trei porți mari și trei coridoare.

Construcțiile păstrate din perioada lui Mahomed II au fost supuse unor schimbări esențiale. De pildă, forma inițială a primei porți **(Bab-î Hümayun)** care a fost distrusă de două incendii, în 1867 și 1924, o vedem astăzi doar în miniaturi și gravuri. A doua și a treia poartă **(Bab-üs Selam** și **Bab-üs Saade)** și-au păstrat forma originală, suferind însă mari modificări în ornamentație și alte schimbări mai mici în structura lor interioară. Alte edificii rămase de la Fatih și-au pierdut, de-a lungul anilor, partea superioară, păstrîndu-și numai temeliile. Există însă și clădiri care, pe lîngă că au rămas în picioare, și-au putut conserva și ornamentele interioare.

În prezent, palatul-muzeu dispune de douăzeci și șase de secții, printre care salonul de primire al sultanului, biroul de lucru **(kubbealtî,** încăpere în care se adunau vizirii pentru a discuta, în prezența padișahului, problemele de stat), biblioteca, haremul, bucătăria, dormitorul, o mică geamie ș.a. Începînd din 1465 și pînă la data cînd sultanul Abdülmecid s-a mutat în Palatul **Dolmabahçe,** terminat în anul 1855, ansamblul de clădiri ale Palatului Topkapî a fost fie reședința personală a sultanilor otomani, fie sediul lor pentru conducerea statului. Acest dublu rol a fost util, dar și păgubitor. A fost util, pentru că modificările aduse palatului, potrivit gustului și nevoilor fiecăruia dintre padișahii care i-au succedat lui Fatih, au avut ca rezultat crearea unui ansamblu arhitectonic unic în lume, reflectînd evoluția arhitecturii turce pe parcursul a 400 ani. Dar a fost și păgubitor, deoarece palatul construit de Fatih a pierdut, în mare măsură, identitatea epocii sale. În intenția de a asigura apărarea Istanbulului, Mahomed II l-a construit în chip de cetate; în sec. XVI, sultanul Murad III a amenajat aici un apartament pentru harem, mutînd în el o parte din femeile ce se aflau în alt palat. Cu timpul, Topkapî a început să-și piardă aspectul de cetate și a ajuns la forma pe care o are astăzi.

Clădirile palatului oferă celor interesați prilejul să urmărească și evoluția, de-a lungul secolelor, a ornamentațiilor interioare, a gustului și concepției turcești asupra frumosului. Astăzi, asemenea mostre se află adunate în Palatul Topkapî în cea mai bogată și convingătoare colecție.

Din vremea lui Fatih nu s-au păstrat mostre de ornamentație interioară, cu excepția **chioșcului de faianță (Cinilî-köşk),** care, prin plăcile în formă de triunghi și hexagon, cu stele de aur pe fond violet, ce împodobesc marginea porții de la fațadă și, în interior, pereții unor camere, ne oferă o imagine asupra artei decorative din sec. XV. Arta ornamentală din sec. XVI este, în schimb, bine reprezentată: în foarte multe sectoare ale haremului pot fi admirate cele mai frumoase faianțe de Iznik ca și picturi murale, ornamente cu incrustații de baga și sidef, vitralii, basoreliefuri de marmură ș.a.

În apartamentul **Veliht,** de lîngă cabinetul particular al lui Murad III, construit, pare-se, pe la începutul sec. XVII, atenția vizitatorilor este captată de motivele clasice turcești de pe tavanele boltite, de panourile de faianță, înfățișînd ghivece de flori și chiparoși, care acoperă pereții, de vitraliile și basoreliefurile de marmură care împodobesc ușile și ferestrele.

Odată cu intensificarea relațiilor dintre statul otoman și Europa, în primul sfert al sec. XVIII, ne-a arătat directorul Kemal Çig, obiectele aduse din Franța și artiștii occidentali veniți în imperiu au influențat concepția estetică a turcilor. Un prim exemplu de acest gen îl întîlnim în timpul lui Ahmed III, în decorarea sufrageriei din harem și a bibliotecii din a treia curte a palatului. Picturile murale de pe bolta bibliotecii și cele în ulei de pe tavanul și pereții sufrageriei din harem au constituit un fel de punte de legătură între arta decorativă clasică turcă și cea occidentală. Ulterior, în lucrările executate în palat din dispoziția a doisprezece sultani, de la Mahmud I (1730-1754) pînă la Reșad (1909-1918), arta decorativă occidentală a fost folosită alături de cea clasică turcă. Este concludent în acest sens Coridorul imperial **(Hünkâr Sofase),** care întrunește decorațiuni din trei secole. Pot fi admirate aici cele mai frumoase ornamentații manuale clasice din sec. XVI, alături de altele în stil baroc și rococo, executate în epoci diferite, sau faianțele de Iznik din sec. XVII, alături de cele de Delft.

Datorită trăsăturilor sale, sublinia în încheiere Kemal Çig, Topkapî Sarai este un muzeu al stilurilor arhitecturale și decorațiilor interioare care nu are echivalent în nici o țară din lume.

---

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 10/1972.
[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1972.

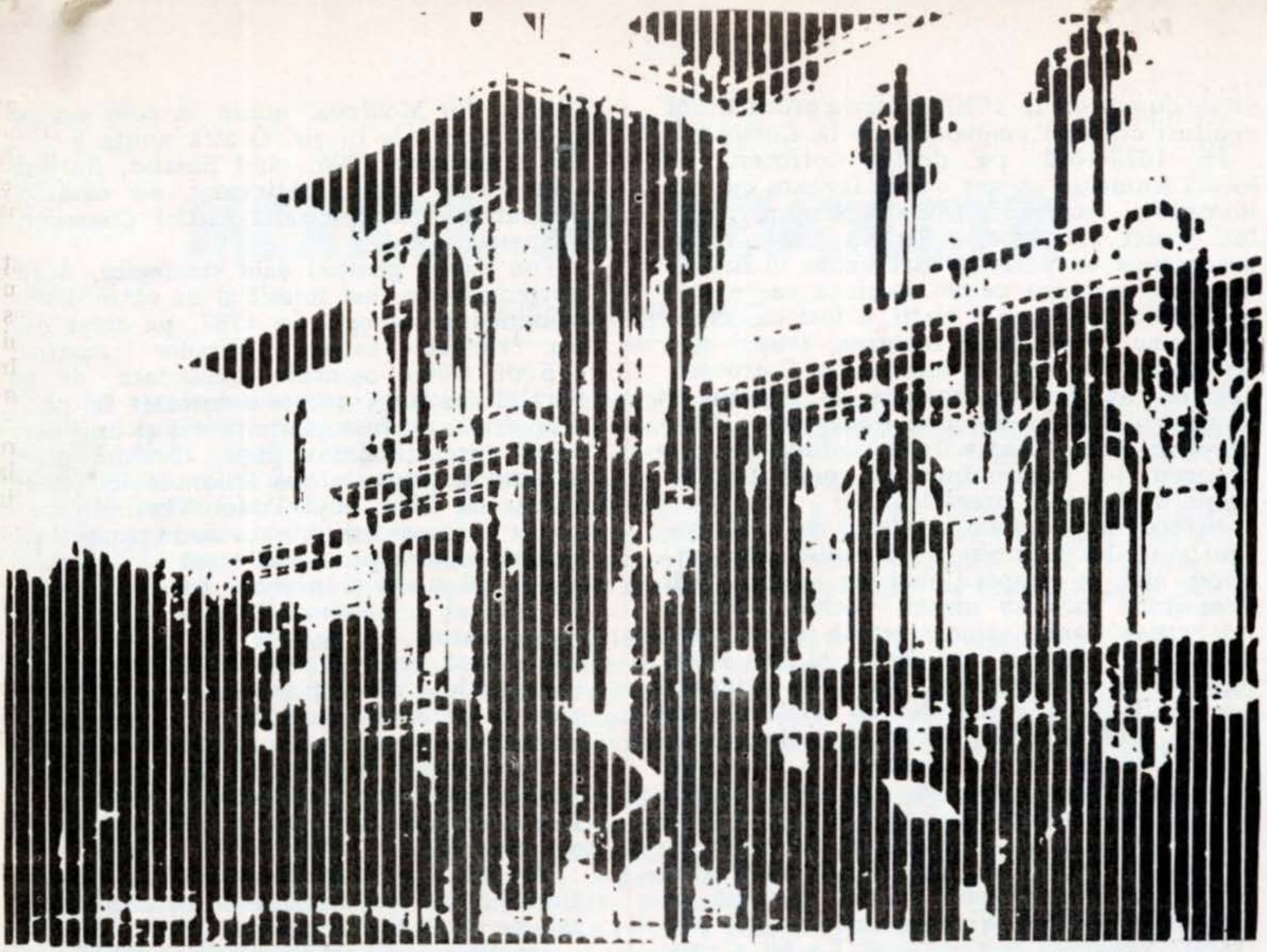

PALATUL DE LA COTROCENI

GEORGE POTRA

Într-unul din cele mai frumoase cartiere ale Capitalei, Cotroceni, un palat și o mănăstire au fost, de multe ori, legate de personaje și evenimente de seamă din istoria noastră. Între zidurile ctitoriei lui Șerban Cantacuzino s-au scris și cîteva pagini ale acestei istorii

În vechime, moșia Cotroceni era, parțial, acoperită de o mare pădure, multiseculară, făcînd parte din vestitul și întinsul Codru al Vlăsiei; partea din deal, care cobora spre rîu, era acoperită de vii. În timpul lui Mihai Viteazul, proprietarii neputînd plăti grelele biruri la care fuseseră impuși, voievodul a luat moșia pe seama domniei, și ea a rămas în această situație pînă în 1614, cînd domnitorul Radu Mihnea a restituit-o vechilor proprietari. Prețul răscumpărării: 24 000 aspri (circa 200 galbeni).

Între 1631-1660, proprietar era un anume căpitan Ghioca; dovedit „hiclean", adică necredincios față de domnie, el a fost deposedat de către Gheorghe Ghica vodă, care a dăruit moșia boierului Șerban Cantacuzino; acesta însă nu a putut intra în stăpînirea ei decît în 1671, după ce s-a învoit cu fiii lui Ghioca căpitanul asupra sumelor care trebuiau plătite ca despăgubiri.

Mai tîrziu, Șerban Cantacuzino uneltind împotriva voievodului Gheorghe Duca, acesta și-a trimis oamenii ca să-l prindă și să-l omoare; fiind înștiințat însă chiar de soția domnitorului, care îi era bună prietenă, a reușit să fugă și să se ascundă în pădurea Cotrocenilor. La scurtă vreme după ce a ajuns domnitor (1678), Șerban Cantacuzino a ridicat, pe locul unde a stat ascuns, o frumoasă cruce de piatră, cu inscripție slavonă și română, avînd în mijloc stema familiei, iar în apropiere a clădit biserica și mănăstirea Cotroceni. „Noi singuri am înfipt sapa la pămînt și cu mîna noastră jos în temelie cărămizi am pus", va descrie ctitorul însuși, ceva mai tîrziu, întemeierea acestui așezămînt pe care l-a înzestrat cu odoare prețioase și danii bogate: moșii, vii, case, prăvălii și locuri în București, toate aducătoare de frumoase venituri. Chiar și marele han „Șerban Vodă" din Capitală a fost clă-

dit de domnitor, în 1690, pentru a procura noi venituri ctitoriei voievodale de la Cotroceni.

În 1679-1682, pe dealul Cotroceni — locuri frumoase cu aer curat, izvoare cu apă limpede și rece, vedere înaltă asupra orașului, punct strategic — Șerban Cantacuzino a construit un palat în care venea în fiecare vară cu întreaga curte. Dorința sa, exprimată încă din timpul vieții, a fost ca oriunde i s-ar fi întîmplat moartea, trupul să-i fie adus și îngropat la mănăstirea Cotroceni. Cererea i-a fost îndeplinită de nepotul și succesorul său la domnie, Constantin Brîncoveanu, care, chiar a doua zi după urcarea pe tron, l-a înmormîntat cu mult fast în gropnița de mult pregătită.

Brîncoveanu a folosit palatul de la Cotroceni mai ales la începutul domniei sale, primind aici pe oaspeții mai de seamă. Sub domnitorii care au urmat, vechea zidire a lui Șerban Cantacuzino a servit tot ca reședință ocazională, și unii dintre ei i-au făcut reparații și îmbunătățiri. În 1780, Alexandru Ipsilanti a construit un chioșc foarte frumos a cărui înălțime (20 m), adăugată la cea a dealului (22 m), permitea o minunată priveliște asupra orașului. În unele cazuri, cînd diferite calamități loveau țara sau doar Bucureștii, Curtea domnească se muta la Cotroceni. Astfel, în 1783, după ce Curtea Nouă din Dealul Spirii a fost distrusă de un mare incendiu[1], Nicolae vodă Caragea și-a stabilit reședința la Cotroceni. La fel a procedat, în 1812, Ioan vodă Caragea, gonit din București de celebra ciumă care îi va împrumuta numele; atunci, domnitorul a reparat și unele încăperi ale mănăstirii, pentru a oferi **catafighion** (loc de scăpare), sfetnicilor săi apropiați.

Încă de la sfîrșitul sec. XVIII, palatul de la Cotroceni era folosit și pentru serbări fastuoase, prilejuite, de exemplu, de sosirea unor oaspeți de frunte, de celebrarea unor căsătorii între odraslele marilor dregători etc. În asemenea ocazii erau aduse din străinătate orchestre și trupe de comedianți pentru distracția musafirilor; erau nelipsite și jocurile de cărți la care se pierdeau case, moșii și uriașe sume de bani. În luna iulie 1793 s-a desfășurat aici căsătoria Ecaterinei, sora lui Alexandru vodă Moruzi, cu Sandu Sturza, fiul marelui logofăt Ștefan Sturza din Moldova, nuntă la care s-a petrecut cinci zile în șir. O altă nuntă a avut loc în ianuarie 1795, cînd Scarlat, fiul marelui vornic Radu Slătineanu, s-a căsătorit cu Catinca, fiica marelui vistier Constantin Filipescu.

Din cauza poziției sale strategice, dealul Cotrocenilor a fost folosit și de către diverși comandanți de oști. În 1737, pe acest deal s-a ridicat tabăra trupelor austriece —5000-6000 oameni—comandate de generalul Ghilany, care s-a instalat în palat. Mai tîrziu, au fost găzduiți aici și unii demnitari turci (Soliman pașa, Ibrahim pașa), precum și generalul rus Miloradovici (1806). În martie 1821, cînd Tudor Vladimirescu a intrat în București, armata sa de panduri și-a stabilit tabăra pe același deal al Cotrocenilor — de unde și numele Șoselei Panduri. Fortificînd mănăstirea, Tudor și-a fixat temporar sediul în palatul lui Șerban vodă. Iar la 1848, cînd turcii au intrat în țară pentru a înăbuși revoluția, Fuad pașa și Tinghir pașa și-au așezat trupele pe dealul Cotrocenilor, au ocupat palatul și mănăstirea, iar în biserică au depozitat iarba de pușcă. O bună parte din conducătorii revoluției au fost arestați aici, pentru a fi trimiși în lung și greu exil.

Cel din urmă domnitor al Țării Românești, Barbu Știrbei, locuind îndeobște în palatul său de pe Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei) —azi Muzeul de Artă Populară al R.S.R.—folosea, vara, reședința de la Cotroceni, pe care a mărit-o, reparîndu-i și dependințele. Din porunca sa, în 1852 a fost pietruită șoseaua care urca pînă în deal, spre comuna Militari — azi un cartier al Capitalei. Tot ca reședință de vară l-a folosit și domnitorul Carol în primii ani ai domniei sale, pînă cînd s-a terminat construcția castelului Peleș în comuna Podul Neagului, care, din septembrie 1883, s-a numit Sinaia.

În 1888, guvernul a hotărît înlocuirea vechilor clădiri de la Cotroceni cu un palat nou, mai impozant, pentru a cărui construire — încredințată arhitectului francez Paul Gotterau — s-a deschis în 1893 un credit de 700 000 lei. Noul palat — refăcut și mărit mai tîrziu de arhitectul Grigore Cerchez — a fost afectat familiei prințului moștenitor, iar în 1948 a trecut în stăpînirea statului român.

[1] Vezi **Magazin istoric, nr. 10/1975.**

2 793 RĂSPUNSURI EXACTE LA 100 ÎNTREBĂRI

Ionescu Maria — *B*; Popescu C. Soare — *Boldu, BZ*; Voinea Nic. — *Pitești*; Petcu Doina — *Mediaș*; Petcu Cornelia — *Mediaș*; Pîrvuleț Aneta — *AR*; Cornelia Olteanu — *B*; Presecan Alex. — *Oprișani, CS*; Strâmbu Ana — *SB*; Bradu Mihail — *B*; Vasile Manda — *B*; Teodorescu Ionel — *B*; Malcica Laurențiu — *B*; Elena Novac — *IS*; Logofătu Gh. — *B*; Cimponeru Șt. — *Paniova, TM*; Stoleriu D-tru — *SV*; Stadnicov Igor — *Buciumeni, DB*; Stănilă Ana — *Timișoara*; Stănilă Iosif — *Timișoara*; Berlescu Vasile — *Pitești*; Leaț Eugenia — *Piatra Neamț*; Vasile F. Mitu — *Hunia, DJ*; Popa Aurelian — *B*; Staicu Manuela — *B*; Danciu Gheorghina — *Mercina, CS*; Faur Gh. — *Oradea*; Haleschi E. Cristina — *GL*; Sărățeanu Petru — *BC*; Ieremia Radu — *Ploiești*; Gervescu Ion — *B*; Novac Dorinel — *GL*; Jemăneanu A. Virginia — *Cîmpulung, AG*; Pascariu Mircea — *SV*; Angelescu Mihail — *Tîrgoviște*; Corb Ioan — *Oravița, CS*; Roșca Victorin — *B*; Nicolau Corneliu — *B*; M. Neagu — *B*; Lazariu Victor — *B*; Paraschiv C-tin — *B*; Teodoreanu Nic. — *Pitești*; Moș Doralin — *B*; Panaitescu El. — *B*; Jan Marica — *B*; Uliu Gh. — *B*; Butoi Gh. — *Ghidici, DJ*; Oprean Gh. — *Cluj-Napoca*; Petrescu Raimond — *Bîrlad*; Rizea Alex. — *Pitești*; Chindriș Virgiliu — *Tîrlișua, BN*; Chindriș Ionela — *Tîrlișua, BN*; Chindriș Ioan — *Tîrlișua, BN*; Ghiran Ioan — *Rogojel, CJ*; Gh. Păduroiu — *Aiud*; Varo Liviu — *Tg. Mureș*; Grosu Vicențiu — *GL*; Pop Vasile — *Tg. Mureș*; Popescu Ana — *Craiova*;

(Continuare în p. 55)

1910—1917

MEXICUL ÎN REVOLUȚIE

GHEORGHE UNC

La jumătatea lunii septembrie 1910, Mexicul celebra un secol de la declanșarea răscoalei populare de eliberare de sub dominația spaniolă. Centenarul independenței coincidea cu aniversarea celor 82 ani ai președintelui-dictator al țării — Porfirio Díaz (1828-1915). Festivitățile consacrate evenimentului menționat — reprezentații de gală, recepții, discursuri, parăzi ș.a. — s-au desfășurat sub înaltul patronaj al însuși președintelui, care urmărea a înfățișa țării și străinătății guvernarea sa drept exemplu de prosperitate, bogăție și stabilitate. La numai două luni după festivități, opinia publică mondială avea să cunoască, însă, tabloul veridic și cutremurător al țării, fiind martora primei, celei mai ample și îndelungate revoluții sociale, antiimperialiste de pînă atunci în istoria continentului latino-american.

Începînd din 1876, cu o întrerupere între 1880-1884, Porfirio Díaz cîrmuia țara în chip despotic. Deposedarea țăranilor de pămînt, exploatarea nemiloasă a muncitorilor, prigoana intelectualilor progresiști, abolirea libertăților personale, înăbușirea oricărei opoziții, asasinatele politice, acesta era bilanțul guvernării tiranice a lui Díaz. În timpul dictaturii sale, monopolurile nord-americane și britanice pătrunseseră puternic în economia mexicană, acaparînd puțurile petrolifere, căile ferate, bogățiile solului și subsolului țării.

Suferințele, nedreptățile și silniciile aveau să ridice poporul la luptă. Cauza imediată a revoluției a constituit-o măsluirea alegerilor prezidențiale din vara anului 1910, cînd, în condiții de cruntă teroare, Porfirio Díaz a fost „reales" președinte al țării. Principalul său contracandidat, Francisco Madero, desemnat de opoziția liberală, a declarat nule alegerile, chemînd la arme poporul mexican pentru doborîrea dictatorului abuziv. Programul lui Madero (Planul de la San Luis Potosi), **publicat la 5 octombrie 1910, conținea reforme politice (restabilirea în fapt a Constituției, alegeri libere), economice (restituirea pămînturilor acaparate de la țărani) și antiimperialiste („mexicanizarea" căilor ferate și limitarea capitalului străin în acapararea terenurilor petrolifere). Programul a căpătat astfel adeziunea țăranilor, muncitorilor, intelectualilor, dar și a burgheziei naționale și a unor latifundiari, nemulțumiți de privilegiile acordate monopoliștilor străini. Dar forța motrice a revoluției burghezo-democratice, declanșate la 21 noiembrie 1910, au constituit-o masele de țărani — frustrate de pămînt de către latifundiari și concesionarii străini — în fruntea cărora s-au situat fermierul Francisco Pancho Villa, care acționa în nordul țării, și clăcașul metis Emiliano Zapata — în sud. Sprijinindu-se pe cei doi conducători ai țăranilor, revoluția condusă de Madero s-a extins cu repeziciune în întreaga țară. Peste tot, armata guvernamentală capitula în fața răsculaților, iar administrația locală a lui Díaz era înlocuită cu reprezentanți ai forțelor revoluționare.**

La 21 mai 1911, la Cartierul general al lui Madero, aflat în orașul de frontieră Ciudad Juarez, a sosit o delegație guvernamentală pentru a cere armistițiu. Díaz și colaboratorii săi apropiați au trebuit să-și dea demisia la 25 mai 1911, pînă la alegerile libere, din octombrie, președinte provizoriu al republicii fiind desemnat Francisco de la Barra, ministru de Externe în vechea administrație. De teama maselor, Díaz a fugit peste hotare.

30 000 vieți suprimate

Înlăturarea dictaturii reacționare a lui Díaz a stîrnit un puternic răsunet în întreaga lume, inclusiv în România. Clasa muncitoare și masele largi ale poporului român și-au exprimat deschis simpatia față de revoluția antiimperialistă a poporului mexican. Încă înainte de evenimentul propriu-zis, socialiștii români au publicat, în organul lor central de presă **România muncitoare** (din 19 iulie 1909), un apel al revoluționarilor mexicani către clasa muncitoare „din toată lumea", prin care era dezvăluită „situația critică a poporului mexican, în general, și a lucrătorilor mexicani, în special". Apelul demasca brutalitatea regimului lui Díaz, care răpise poporului toate libertățile și concesionase bogățiile țării monopolurilor străine. Porfirio Díaz — arăta apelul — „a vîndut Mexicul aproape pe nimica capitaliștilor străini. Unirea într-o organizație e socotită de Díaz ca o faptă politică criminală. Peste treizeci de mii de vieți a suprimat acest Díaz pînă acum". Documentul era însoțit de următorul comentariu: „Apelul este un strigăt disperat către toată lumea muncitoare spre a da sprijinul ei moral revoluției mexicane".

La numai cinci zile după izbucnirea revoluției, sub titlul **Contra unui tiran, România muncitoare** scria pe prima pagină: „Telegraful a anunțat pretutindeni izbucnirea revoluției mexicane, după unii fără nici un scop politic — ceea ce ar fi o anomalie — după alții — ceea ce pare mai just — contra tiranului președinte, sinistrul Díaz. Noi, care cunoaștem trecutul acestui popor neolatin din America Centrală, înclinăm pentru această ultimă versiune. Într-adevăr, în Mexic, unde forma de guvernămînt — republica — a ajuns o ficțiune, unde de atît timp domnește acest tiran, credem noi că meridionalul norod n-a mai putut răbda [...]. Oricare ar fi rezultatul acestei lupte [...] pe noi ne bucură gestul. S-a dovedit că și în republicanul continent american, clocotește germenul unei revoluții ce tinde la o stare mai fericită".

Pentru cauza dreaptă a revoluției mexicane au pledat toate gazetele democratice românești ale vremii. La 2 martie 1911, gazeta de orientare burghezo-democratică **Adevărul** scria: „Scopul revoluției e să dea jos regimul autocratic și despotic al lui Porfirio Díaz, tiranul Mexicului, și oligarhia barbară și lacomă care îl sprijinește, pentru a întrona un regim democratic, civilizat, potrivit cu interesele reale ale maselor". Gazeta constata cu satisfacție că revoluția mexicană „s-a întins la aproape trei părți din statele republicii" și că ea este „o afacere internă a Mexicului". La rîndul ei, **Dimineața** din 16 mai 1911 își informa cititorii că înlăturarea tiranului „a fost primită cu entuziasm" de către masele populare mexicane.

Pe poziții la fel de solidare cu lupta poporului mexican s-a situat și gazeta **Adevărul,** organul de presă al socialiștilor transilvăneni, care, în numărul din 28 februarie 1913, constata justețea ridicării la luptă a maselor pentru alungarea dictatorului „care a jefuit poporul din Mexic într-un mod nemaipomenit. Mai mult de 100 000 băștinași au fost jefuiți de pămînturile lor și apoi cu biciul au fost mînați

Francisco Villa în fruntea unuia din detașamentele sale

La 21 mai 1911, la Cartierul general al lui Madero, aflat în orașul de frontieră Ciudad Juarez, a sosit o delegație guvernamentală pentru a cere armistițiu. Díaz și colaboratorii săi apropiați au trebuit să-și dea demisia la 25 mai 1911, pînă la alegerile libere, din octombrie, președinte provizoriu al republicii fiind desemnat Francisco de la Barra, ministru de Externe în vechea administrație. De teama maselor, Díaz a fugit peste hotare.

30 000 vieți suprimate

Înlăturarea dictaturii reacționare a lui Díaz a stîrnit un puternic răsunet în întreaga lume, inclusiv în România. Clasa muncitoare și masele largi ale poporului român și-au exprimat deschis simpatia față de revoluția antiimperialistă a poporului mexican. Încă înainte de evenimentul propriu-zis, socialiștii români au publicat, în organul lor central de presă **România muncitoare** (din 19 iulie 1909), un apel al revoluționarilor mexicani către clasa muncitoare „din toată lumea", prin care era dezvăluită „situația critică a poporului mexican, în general, și a lucrătorilor mexicani, în special". Apelul demasca brutalitatea regimului lui Díaz, care răpise poporului toate libertățile și concesionase bogățiile țării monopolurilor străine. Porfirio Díaz — arăta apelul — „a vîndut Mexicul aproape pe nimica capitaliștilor străini. Unirea într-o organizație e socotită de Díaz ca o faptă politică criminală. Peste treizeci de mii de vieți a suprimat acest Díaz pînă acum". Documentul era însoțit de următorul comentariu: „Apelul este un strigăt disperat către toată lumea muncitoare spre a da sprijinul ei moral revoluției mexicane".

La numai cinci zile după izbucnirea revoluției, sub titlul **Contra unui tiran, România muncitoare** scria pe prima pagină: „Telegraful a anunțat pretutindeni izbucnirea revoluției mexicane, după unii fără nici un scop politic — ceea ce ar fi o anomalie — după alții — ceea ce pare mai just — contra tiranului președinte, sinistrul Díaz. Noi, care cunoaștem trecutul acestui popor neolatin din America Centrală, înclinăm pentru această ultimă versiune. Într-adevăr, în Mexic, unde forma de guvernămînt — republica — a ajuns o ficțiune, unde de atît timp domnește acest tiran, credem noi că meridionalul norod n-a mai putut răbda [...]. Oricare ar fi rezultatul acestei lupte [...] pe noi ne bucură gestul. S-a dovedit că și în republicanul continent american, clocotește germenul unei revoluții ce tinde la o stare mai fericită".

Pentru cauza dreaptă a revoluției mexicane au pledat toate gazetele democratice românești ale vremii. La 2 martie 1911, gazeta de orientare burghezo-democratică **Adevărul** scria: „Scopul revoluției e să dea jos regimul autocratic și despotic al lui Porfirio Díaz, tiranul Mexicului, și oligarhia barbară și lacomă care îl sprijinește, pentru a întrona un regim democratic, civilizat, potrivit cu interesele reale ale maselor". Gazeta constata cu satisfacție că revoluția mexicană „s-a întins la aproape trei părți din statele republicii" și că ea este „o afacere internă a Mexicului". La rîndul ei, **Dimineața** din 16 mai 1911 își informa cititorii că înlăturarea tiranului „a fost primită cu entuziasm" de către masele populare mexicane.

Pe poziții la fel de solidare cu lupta poporului mexican s-a situat și gazeta **Adevărul,** organul de presă al socialiștilor transilvăneni, care, în numărul din 28 februarie 1913, constata justețea ridicării la luptă a maselor pentru alungarea dictatorului „care a jefuit poporul din Mexic într-un mod nemaipomenit. Mai mult de 100 000 băștinași au fost jefuiți de pămînturile lor și apoi cu biciul au fost mînați

Francisco Villa în fruntea unuia din detașamentele sale

Avanpremieră editorială

MEMORIAL DE RĂZBOI

În producția-mamut de literatură consacrată celui de-al doilea război mondial, memorialistica rămîne, prin inegalabila ei valoare documentar-istorică, una din sursele primare și indispensabile de informație. Deși inevitabil subiectivă, depoziția martorului redă detalii de psihologie omenească imposibil de relatat prin intermediul altui gen.

Istoriografia marii conflagrații a secolului nostru tradusă în limba română se va completa în curînd cu volumul Memorial de război[1], **culegere antologică de extrase dintr-o suită de lucrări memorialistice sau declarații semnate de oameni politici, comandanți militari, diplomați, din ambele tabere beligerante.**

Coordonatorii volumului încearcă o formulă sui-generis de relatare a istoriei celui de-al doilea război mondial, care oferă cititorilor posibilitatea de a derula, cronologic, filmul principalelor evenimente politice și militare din această perioadă.

Într-o formă oarecum prescurtată și în ordinea în care au avut loc evenimentele la care se referă autorii, oferim cititorilor noștri relatările cîtorva dintre acești memorialiști: un fragment din notele laconice, în fraze adesea incomplete, din jurnalul generalului Franz Halder[2], **șeful Statului major al Comandamentului trupelor germane de uscat (O.K.H.) în perioada august 1939-septembrie 1942, care ne dezvăluie multe dintre sinistrele resorturi și mecanisme ale pregătirilor mașinii de război hitleriste, planurile lui Hitler, participarea generalilor germani la nenumăratele crime de război, stadiul avansat al pregătirilor făcute de Comandamentul german pentru războiul chimic etc.; extrase din memoriile diplomatului** Renato Bova Scoppa, **ministrul Italiei la București, despre criza sistemului politic din România în perioada 1942-1943; raportul lui** Ciu De, **comandant-șef adjunct al Armatei 8 de eliberare, despre acțiunile întreprinse pe frontul din China în 1944 de către Armatele 8 și 4 de eliberare și detașamentele de partizani împotriva Japoniei; notele convorbirii din 2 decembrie 1944, care a avut loc între** I. V. Stalin **și** Ch. de Gaulle **cu privire la organizarea postbelică a lumii. (Notele de subsol marcate cu sigla** M.i. **aparțin redacției** Magazin istoric.)

F.D.

---

[1] În curs de apariție la Editura Politică sub îngrijirea lui Ion Cupșa, Alexandru Șiperco, Alexandru Vianu și Gheorghe Zaharia.

[2] Menționăm la subsolul fragmentelor respective, titlurile lucrărilor din care au fost extrase.

General FRANZ HALDER: Jurnal de război[3]

22 august 1939

Consfătuire la Führer (la Obersalzberg[4] la 12)

Iau parte comandanții grupurilor de armate și ai armatelor tuturor celor trei categorii de forțe armate.

Cerințele Führerului față de conducerea militară

1. Hotărîre necondiționată.

Anglia și Franța vor lua contramăsuri. Trebuie să li se facă față. De executat desfășurarea trupelor în vest. „Fermitatea de fier neclintită a tuturor persoanelor de răspundere[5]".

2. Scopul:

Distrugerea Poloniei — lichidarea personalului armatei ei. Nu este vorba de a atinge o anumită linie sau o nouă graniță, ci de distrugerea inamicului, scop ce trebuie urmărit cu fermitate, prin orice mijloace.

3. Îndeplinirea misiunii:

Mijloacele — oricare. Învingătorul nu este judecat niciodată... De aceea nu este vorba de a avea de partea ta dreptatea, ci exclusiv de victorie.

4. Realizarea:

Fermă și decisivă. Să fii dur față de orice manifestare de milă. Rapiditatea: încrederea în soldatul german, chiar dacă se vor întîmpina greutăți. Cele mai importante sînt pătrunderile adînci de la sud-est pînă la Vistula și de la nord pînă la Narew[6] și Vistula. Să se ia în considerare rapid schimbările de situație. În funcție de situație, să se recurgă rapid la mijloace noi.

---

[3] Generaloberst Halder: **Kriegstagebuch Tägliche Aufzeichnungen des Chefs des Generalstabes des Heeres, 1939-1942,** Band I, Stuttgart, 1962-1964, reprodus după **Nürnbergskii protess,** Moscova, 1965 **(n.t.)**

[4] Localitate în Bavaria (sud-estul R.F.G.), la nord de Berchtesgaden **(M.i.)**

[5] Pasajele între ghilimele reprezintă citate din frazele pronunțate de Hitler **(M.i.)**

[6] Rîu în nord-estul Poloniei, afluent drept al Bugului de vest **(M.i.)**

28. 8. 39. A 3-a zi a mobilizării

Consfătuire la 17.30 la Cancelaria Reichului... Führerul cu Himmler, Heydrich, Wolff, Goebbels şi Bormann. Situaţia e foarte serioasă. Führerul e plin de hotărîrea de a rezolva într-un fel sau altul problema răsăriteană.

Cererea minimă: retrocedarea Danzigului, rezolvarea problemei coridorului.

Cereri maxime: „În funcţie de evoluţia situaţiei militare".

Dacă cererile minime nu vor fi satisfăcute, atunci război. Crîncen! El însuşi va fi în prima linie... „Atîta timp cît trăiesc, nici vorbă de capitulare".

Pactul cu Uniunea Sovietică nu a fost înţeles just de către partid[1]. (E un pact cu satana ca să izgoneşti diavolul...) Aplauze la ordin, dar anemice.

Aspectul Führerului: extrem de extenuat, vocea răguşită, distrat.

Nu mai iese din cuvîntul consilierilor săi SS-işti.

[1] E vorba de partidul nazist (M.I.)

29. 8. 39. A 4-a zi a mobilizării

Se aşteaptă dispoziţii: primul foc de armă trebuie să pornească de la adversar.

7. 9. 39. A 12-a zi a mobilizării

Comandantul-şef la Führer (în a doua jumătate a zilei de 7. 9). Trei variante posibile pentru evenimentele ulterioare.

1) Polonezii vor angaja convorbiri. Noi sîntem gata pentru tratative în următoarele condiţii: ruptura cu Anglia şi Franţa. O rămăşiţă a Poloniei va fi păstrată, Narew, Varşovia, Polonia, regiunea industrială — nouă, Cracovia — Poloniei. Marginea de nord a lanţului Beskizilor[2] — nouă. Ucraina — de sine stătătoare.

2) Rușii vor trece la acţiune. Linia Narew-Vistula-San[3].

3) Dacă aliaţii vor începe ofensiva în Vest, aceeaşi linie. Politiceşte, noi nu sîntem interesaţi în înaintarea spre România. De oprit livrările din România (în Polonia)...

[2] Masiv muntos în Carpaţii nordvestici la graniţa dintre Cehoslovacia, Polonia şi U.R.S.S. (M.I.)

[3] Afluent al Vistulei (M.I.)

11. 9. 39

Comandantul-şef: 1) Blomberg (Bydgoszcz[4]). Misiunea specială a lui Himmler.

2) Folosirea iperitei la aripa de sud...

A început trecerea soldaţilor polonezi în România.

26. 9. 39

Becker: OW „Muna — OST" (100)[5] — 600 m.c. de la 1. 10. 40.

Experienţa lansării din aer. Contaminarea unor suprafeţe mari?

„Gelan" acţionează asupra plămînilor. Are un efect imediat. Provoacă spasme îngrozitoare. Fabrica în curs de construcţie. S-au făcut experienţe pe animale. Din octombrie 1940 e posibilă folosirea în masă.

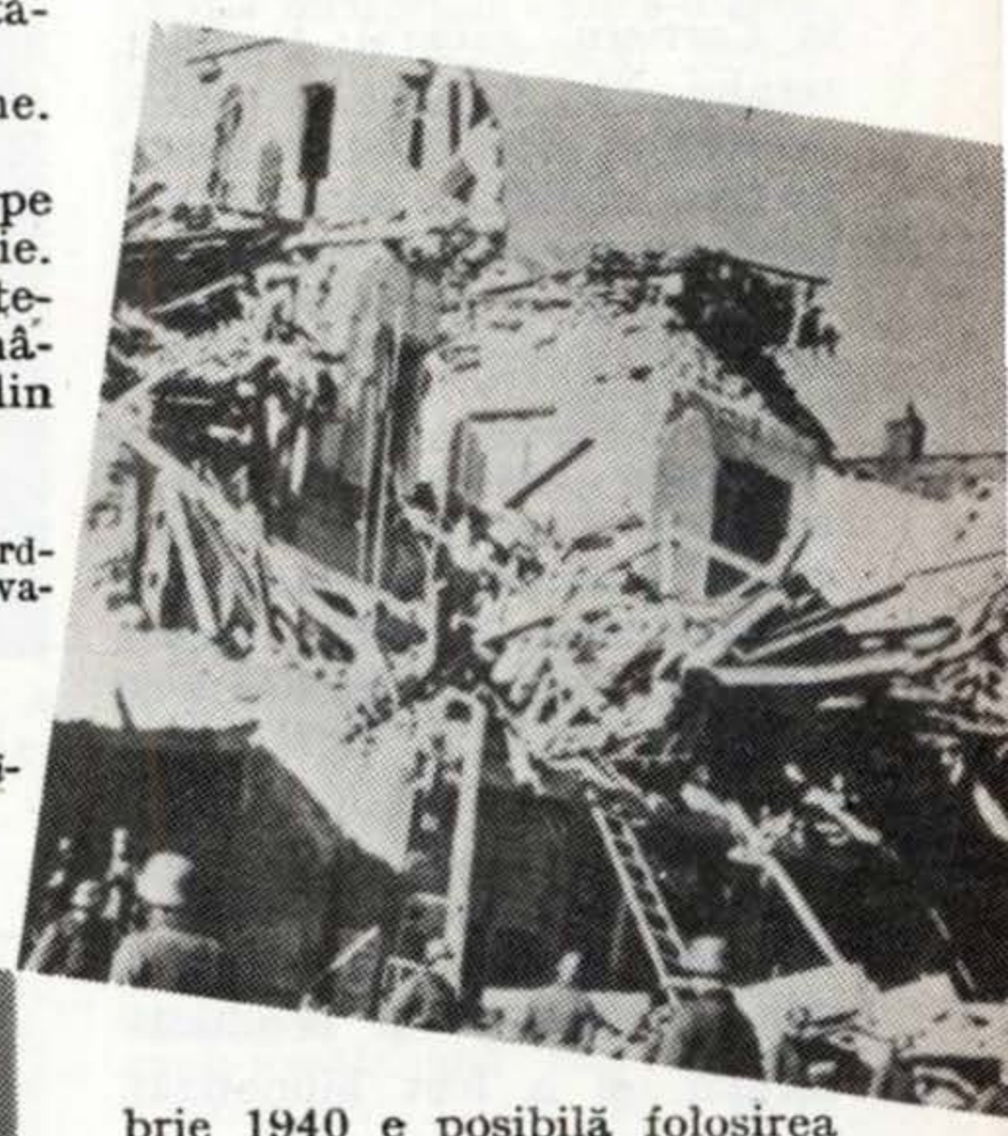

Invadarea Poloniei a fost însoţită de bombardamente sălbatice asupra obiectivelor civile ▶

Halder (în mijloc), cu Keitel şi von Brauchitsch ▼

18. 10. 39

Wagner: De la consfătuirea cu Führerul referitor la Polonia. „Nu vrem redresarea Poloniei".

Polonia — cap de pod german pentru viitor. Polonia trebuie să se guverneze independent. Ea nu trebuie transformată într-un stat model după concepţiile germane. Să nu se admită ca intelectualitatea poloneză să se transforme într-o nouă pătură conducătoare. Nivelul de viaţă scăzut trebuie menţinut. Sclavi ieftini. Din Germania trebuie aruncate toate lepădăturile.

Traducere de
Alexandru VIANU

[4] Oraş în nord-estul Poloniei (M.I.)

[5] Intreprinderea de muniţii Ost. „100" — un nou produs chimic de luptă, ca şi „Gelan" (n.t.)

RENATO BOVA SCOPPA:

Imposibila pace[1]

...După 8 septembrie 1943, data armistiţiului nostru cu aliaţii, am avut şi mai des ocazia de a o întîlni pe regina Elena, care dorea să mă pună la curent cu situaţia dificilă în care se găsea Curtea faţă de mareşalul Antonescu, rugîndu-mă să fac cunoscute la Roma cele ce se petreceau la Bucureşti...

Uneori, Antonescu se ducea la Cartierul general al Führerului rău dispus şi vădit descurajat, dar, abia se găsea în faţa lui Hitler, că îşi şi regăsea încrederea în victorie şi se înapoia la Bucureşti convins de triumful sigur al puterilor Axei...

Printre contrastele dintre un dictator care inspiră oxigen de la exaltarea lui Hitler şi o Curte care manifestă deschis ostilitate faţă de germani şi simpatie faţă de aliaţi, se înscriu figura şi faptele vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi ministru al Afacerilor Externe, Mihai Antonescu... Prieten devotat al conducătorului, el a fost hipnotizat parcă de voinţa acestuia din urmă de a atrage ţara în război alături de puterile Axei.

Evenimentele însă au început să determine prăbuşirea tuturor marilor iluzii întemeiate pe posibilitatea unei victorii a Germaniei şi Italiei. Fără să mă laud, trebuie să spun că şi eu am contribuit mult la transformarea ideilor şi sentimentelor lui Mihai Antonescu...

El a fost de acord cu mine asupra unei chestiuni la care ne gîndisem, şi anume ca Italia şi România să iasă din conflict simultan. Dar nu a avut curajul de a merge pînă la capăt. El avea o poziţie şi un prestigiu pe care eu nu le aveam şi care i-ar fi permis să acţioneze ferm şi, înainte de toate, fulgerător....

În iulie 1943, după ce am luptat din greu pentru a trece peste dificultăţi de necrezut, l-am însoţit la Rocca delle Camminate[2], pentru a avea cu Mussolini o convorbire, care, potrivit planului nostru comun, trebuia să fie decisivă; ei bine, nici de data aceasta, cu toate sugestiile mele, el nu a fost la înălţimea misiunii pe care trebuia s-o îndeplinească, pentru că a fost incapabil de a-şi exprima gîndul său faţă de Mussolini în termenii dinainte stabiliţi. Deşi plecaserăm din Bucureşti spre Rocca delle Camminate cu scopul de a obţine ca Ducele să-şi asume el însuşi iniţiativa de a pune capăt conflictului, văzînd că prăbuşirea era acum inevitabilă, Mihai Antonescu s-a lăsat influenţat de argumentele aduse de Mussolini, care, recunoscînd că situaţia era acum cît se poate de gravă, a cerut totuşi, două luni de răgaz înainte de a acţiona...

Traducere de
Maria COVACI

CIU DE:

Cu privire la frontul de luptă din regiunile eliberate[3]

Sacrificii glorioase, succese măreţe

În cei şapte ani şi jumătate cuprinşi între septembrie 1937 şi martie 1945, Armata 8, Noua armată 4 şi Coloana de trupe de rezistenţă antijaponeză din China de Sud (lipsesc datele referitoare la anii premergători anului 1943 privind Coloana de trupe de rezistenţă antijaponeză din China de Sud) au purtat cu duşmanul 115 000 bătălii mari şi mici, au nimicit şi au rănit 960 000 soldaţi duşmani şi ai armatei-marionetă, au luat 280 000 prizonieri; s-au predat peste 100 000 soldaţi din rîndul cotropitorilor şi al armatei-marionetă, pierderile totale ale duşmanului ridicîndu-se la peste 1 360 000 oameni.

Capturile principale ale armatei noastre au fost: 1 028 tunuri, peste 7 700 mitraliere, peste 430 000 puşti, peste 34 000 cazemate, peste 11 000 fortăreţe.

Înaintea bătăliilor de pe cîmpiile centrale din anul 1944 ... Armata 8, Noua armată 4 şi Coloana de trupe de rezistenţă antijaponeză din China de Sud au lovit în 64% din armata agresoare şi 95% din armata-marionetă. Iar azi, din efectivul de 580 000 oameni ai celor 40 divizii ale armatei japoneze agresoare (nu se includ cele staţionate în Manciuria), 22 divizii şi jumătate, cu un efectiv de 320 000 oameni reprezentînd 56% din efectivul total al duşmanului, sînt angajate în luptă de către Armata 8, Noua armată 4 şi Coloana de trupe de rezistenţă antijaponeză din China de Sud. În privinţa armatei-marionetă nu au intervenit schimbări. Grosul armatelor duşmanului sînt concentrate în China de Nord, China Centrală, fapt ce explică sarcina extrem de grea în cadrul războiului de rezistenţă a Armatei 8, a Noii armate 4 şi a Coloanei de trupe de rezistenţă antijaponeză din China de Sud.

Succesele remarcabile obţinute în războiul popular antijaponez au fost reflectate şi în documentele duşmanului. De pildă, în iunie 1943, Comandamentul general al armatei duşmane ce staţiona în China de Nord a declarat: „Începînd din ianuarie şi pînă în mai anul curent, s-au înregistrat 5 524 bătălii cu armatele comuniste, forţele lor militare ajungînd pînă la 567 424 oameni". Alt exemplu. Cartierul general al armatei duşmane,

---

[1] Renato Bova Scoppa: **La Pace impossibile,** Torino, 1961.

[2] Localitate la nord de Roma, în munţii Apenini, în care îşi avea reşedinţa de vară Mussolini (M.I.)

[3] Chu Te: **Lun Chieh Fang Chü Chan Chang,** Pekin, 1953.

Ciu De (primul din stînga) și Ciu En-lai (primul din dreapta, în picioare) pe frontul antijaponez

staționate în China de Nord, arăta în raportul general cu privire la rezultatele războiului în cursul anului 1943: „Marea majoritate a dușmanului o constituie armatele comuniste, spre deosebire de armatele lui Cian-Kai-și; din cele 15 000 bătălii purtate anul acesta, 75% s-au dat cu comuniștii chinezi. Din efectivul de 2 000 000 al armatei dușmane cu care s-au dat bătălii, peste 50% au făcut parte din armata comuniștilor chinezi. Din cei 199 000 dușmani morți înregistrați de noi, jumătate fac parte din armata comunistă. În comparație cu aceasta, din cei 74 000 prizonieri capturați de noi, cei proveniți din armata comunistă reprezintă doar 15%. Acest lucru dezvăluie slăbiciunea armatei guvernului din Ciuncin, dovedind, în același timp, înaltul grad de conștiință al armatei comuniste de a duce războiul... Din acest motiv, începînd de azi, sarcina armatei imperiale staționate în China de Nord este să-și întărească și mai mult pozițiile. De azi înainte, menirea importantă a armatei imperiale din China de Nord este să ducă un război de nimicire împotriva armatei comuniste care pericliteză China de Nord..."

Poporul chinez a plătit cu mari jertfe succesele de mai jos: crearea unor regiuni eliberate ce cuprind 19 provincii din China de Nord, China Centrală și China de Sud, eliberarea a 95 500 000 locuitori[1]. Armata 8, Noua armată 4 și Coloana de trupe de rezistență antijaponeză din China de Sud numără 910 000 ostași[2], iar miliția populară, 2 200 000 membri...

Traducere de
Ana BUDURA

[1] Pînă la capitularea Japoniei, populația eliberată a ajuns la 160 000 000 locuitori **(n.t.)**

[2] Pînă la capitularea Japoniei, numărul ostașilor a ajuns la 1 300 000 **(n.t.)**

Din notele convorbirii ce a avut loc între I.V. Stalin, președintele Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S., și Charles de Gaulle, președintele Guvernului Provizoriu al Republicii Franceze, la 2 decembrie 1944[3]

De Gaulle spune că pe viitor pentru Franța este foarte important să se găsească față de Germania într-o poziție teritorială care s-o acopere și s-o întărească, într-o poziție care să permită forțelor ei să fie întotdeauna pregătite. Pentru francezi, linia care ar realiza posibilitatea geografică și istorică de acoperire a Franței este fluviul Rin. Francezii consideră că potrivit tuturor considerentelor — Rinul trebuie să fie bariera finală la răsărit împotriva Germaniei și împotriva amenințării germane. Există și alte bariere, însă este nevoie de o barieră reală, geografică. Aceasta este părerea francezilor [...]

Stalin spune că, după cum îi este cunoscut, în cercurile engleze s-a examinat o altă combinație și anume, propunerea de a lua regiunea renano-westfaliană sub control internațional. Ceea ce a spus de Gaulle este ceva nou, și el, Stalin, aude aceasta pentru prima oară. Stalin spune că trebuie aflată părerea aliaților în această problemă [...] Stalin spune că armatele anglo-americane desfășoară în această regiune operații împotriva Germaniei. Stalin spune că el consideră că trebuie ascultată părerea Angliei și Americii și că o astfel de chestiune nu se rezolvă fără ele [...]

Stalin spune că ultimele două războaie au arătat că forța statelor continentale nu este suficientă pentru a ține Germania în frîu. Fără ajutorul forțelor engleze și americane este greu să învingi Germania. Trebuie avută în vedere experiența celor două răz-

(Continuare în p. 50)

[3] Traduse după **Mejdunarodnaia jizni,** nr. 4/1959, Moscova.

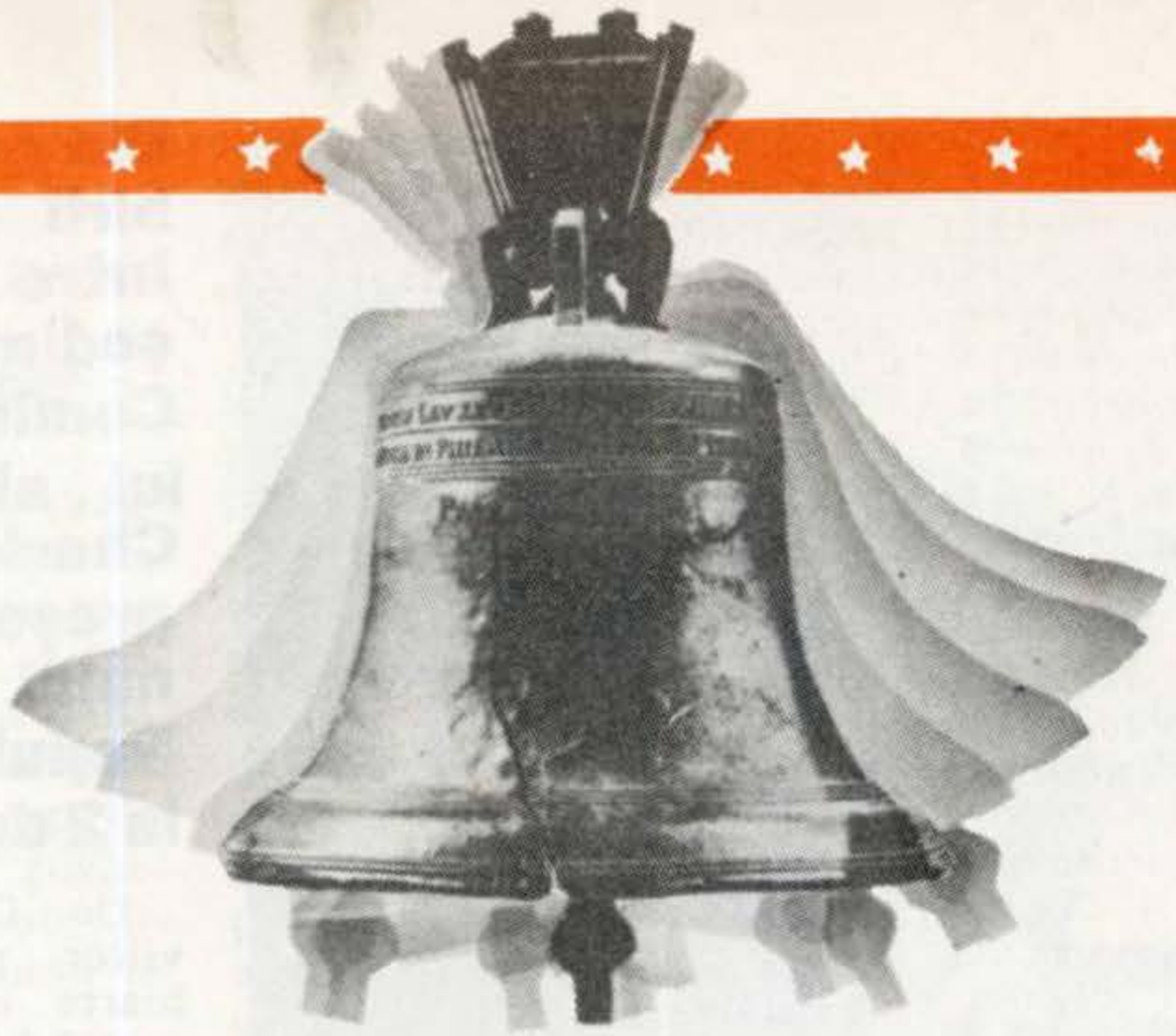

AȘA S-AU NĂSCUT STATELE UNITE ALE AMERICII

WINSTON CHURCHILL

Debarcînd în golful Chesapeake și atacînd în Pennsylvania[1], generalul britanic Howe inaugura un al doilea teatru de război, la sud de cele șase colonii ale Noii Anglii, unde se desfășuraseră pînă atunci principalele operații militare. Examinînd recolta oferită de ambele cîmpuri de luptă, Churchill constată că englezii au cules roade care, sub coaja țipător colorată a succeselor inițiale, ascund în miezul lor putred viermele înfrîngerii.

În aceeași perioadă un al treilea front — frontul diplomatic, deschis în Europa — se bucură și el de atenția cronicarului. Acesta îi acordă ponderea cuvenită, sugerîndu-ne că șoaptele discrete s-au dovedit mai ucigătoare decît flintele zgomotoase, zîmbetele de circumstanță au tăiat mai adînc decît baionetele pedestrașilor, iar subtilele aluzii ale unui limbaj de o impecabilă politețe au atîrnat deseori mai greu în cumpăna războiului decît spectaculoasele șarje de cavalerie. Pentru a rezista mai departe și, cu atît mai mult, pentru a repurta victoria, americanii declanșaseră ofensiva generală de cucerire a aliaților. Întreprinsă cu efective neînsemnate și lipsite de experiență, acțiunea a avut un singur atu: în fruntea sa se afla un generalissim de geniu, cu nimic inferior celor mai reputați strategi ai cancelariilor din Lumea Veche: Benjamin Franklin. Cel de-al zecelea copil al lumînărarului Josiah Franklin din Philadelphia, absolvent a numai cîteva clase elementare și autodidact o viață întreagă, era aproape septuagenar cînd a debutat ca sol pe lîngă Ludovic XVI al Franței. O scurtă ucenicie la Londra, înainte de revoluție, ca „agent" (reprezentant) al cîtorva colonii, îi furnizase doar o brumă de cunoștințe empirice, lăsîndu-l pe deplin ignorant al canoanelor de etichetă și protocol. În schimb, proaspătul ambasador improvizat era unanim și de mult salutat drept cel mai de seamă savant și inventator de dincolo de ocean. Vestitul filozof german Kant, atît de parcimonios în elogierea contemporanilor săi, îl admira ca pe „un nou Prometeu", exigenta Universitate din Oxford îi decernase titlul de Doctor honoris causa, iar William Pitt (cel Bătrîn), prestigiosul lider politic al Angliei, îl definise drept „egalul lui Newton al nostru". Omagiile se adresau celui care, într-un singur deceniu, ridicase electricitatea — pînă atunci un tărîm la fel de nebulos și enigmatic ca telepatia sau spiritismul — la rangul de autentică știință. Deschizător de drumuri în numeroase alte discipline — de la geologie la fizica lichidelor și de la agrotehnică la meteorologie — Franklin vădea, față de strălucitele rezultate ale investigațiilor sale, nu numai o imensă capacitate de generalizare teoretică, ci și o nesecată ingeniozitate în prompta lor aplicare practică. Dotat cu o inepuizabilă forță de creație (în pragul vîrstei de 80 ani, a meșterit primii ochelari bifocali din lume), principal întemeietor al Universității din Pennsylvania și al

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 3/1976.

multor alte instituții științifice și culturale, el a mai fost, simultan sau succesiv, filozof și tipograf, gazetar și educator, lider revoluționar și legislator. De o complexitate fascinantă, aproape neverosimilă, gama preocupărilor și activităților sale amintea de caleidoscopicele personalități ale Renașterii. Astăzi încă, la capătul a două secole de existență a S.U.A., se apreciază că „prin bilanțul realizărilor sale excepționale, Franklin întrece pe oricare alt american — din epoca lui sau din oricare altă epocă“[1].

Ca reprezentant diplomatic al unui stat aflat în toiul unei dureroase gestații, denumit provizoriu și stîngaci Coloniile Unite și angajat într-o luptă confuză cu Anglia, puterea nr. 1 a globului, Franklin și-a pus întregul prestigiu personal în slujba cauzei. De alte arme nici nu prea dispunea: palmaresul militar al coloniștilor nu depășise încă limitele inferioare ale mediocrității, crezul lor revoluționar nu stîrnea nici o simpatie la curțile autocraților monarhi de la Versailles, Madrid sau Viena, recenta pierdere a Canadei stăruia în memoria francezilor, demoralizîndu-i, fluiditatea situației de pe eșichierul european îndemna ea însăși la prudență, iar beneficiile economice și politice ale unei eventuale victorii a americanilor aveau contururi prea vagi pentru a birui toate aceste reticențe.

Franklin a abordat problemele aparent insolubile pe care i le ridica societatea vest-europeană a vremii cu realismul, luciditatea și perseverența caracteristice unui cercetător al naturii. Ceea ce i-a permis să folosească, cu o extraordinară eficiență, orice element favorabil, să-și calculeze dinainte fiecare mișcare cu minuțiozitate și fără idei preconcepute, să nu omită nici unul dintre obstacolele posibile, să pregătească soluții de rezervă pentru multiplele variante ale unei situații date... Ceea ce i-a permis, mai ales, să distingă esențialul de secundar, adoptînd poziții elastice, acceptînd compromisuri marginale și de conjunctură, dar refuzînd să se lase abătut, fie și cu un pas, de la principiile directoare ale revoluției pe care o apăra. Reușita misiunii lui Franklin a contribuit din plin la răsturnarea raportului de forțe în favoarea taberei pe care regele George III al Angliei o poreclise cu dispreț „ridicolul și vulnerabilul foetus statal al unor rebeli lipsiți de simțul proporțiilor“.

Ca și cîrmuitorii multor alte mari puteri de dinainte sau de după el, monarhul britanic a crezut orbește în avantajele superiorității numerice și materiale. Dar istoria, care se conduce după legi obiective, are alt simț al proporțiilor, demonstrînd o dată mai mult, cu prilejul revoluției americane, că nimic nu poate frînge voința unui popor de a-și dobîndi independența și de a-și păstra ființa națională.

Nicolae MINEI

Vești care înmărmuresc Londra

De la Morristown, unde își încartiruise armata peste iarnă[2], Washington s-a îndreptat în grabă spre sud-vest, pentru a proteja Philadelphia. După ce abandonase New Yorkul fără să dea nici o luptă serioasă, nu-și putea permite să procedeze la fel cu Capitala[3]. Dar slaba disciplină și fluctuațiile în efective ale trupelor sale nu-i permiteau să spere decît că va întîrzia înaintarea britanicilor.

La începutul lui septembrie, Howe a declanșat ofensiva cu 14 000 oameni. Dispunînd de forțe echivalente, Washington le-a pus în dispozitiv pe malul de nord al rîului Brandywine[4], barînd drumul spre Philadelphia. Sesizînd și exploatînd tehnica militară deficientă a armatei adverse, lipsită de un corp ofițeresc competent și incapabilă de a culege rapid informații, Howe a repetat manevrele de diversiune care îi reușiseră atît de bine la Long Island. În dimineața de 11 septembrie, împărțindu-și forțele și ordonînd unei puternice formații să execute un atac frontal, a urcat cursul rîului împreună cu Cornwallis, l-a traversat și a căzut în flancul drept al lui Washington.

Tactica sa a funcționat ca un mecanism de ceasornic. Succesul a stîrnit derută în rîndul americanilor, siliți să dea înapoi sub presiunea englezilor[5]. La asfințit, Washington se afla în plină retragere. Așa cum relata marchizul de Lafayette[6], „fugari, tunuri și cufere se învălmășeau pe drum“.

Dar, ca și la Long Island, Howe a renunțat la urmărirea și capturarea adversarilor săi. Era satisfăcut: la 26 septembrie, avangărzile sale au intrat în Philadelphia. La Germantown[7], în nordul orașului, a avut loc o ciocnire confuză, dar englezii și-au continuat presiunea și, curînd după aceea, Capitala a căzut.

---

[1] Roy Fletcher: **History of the U.S.A.**, New York, 1974, p. 183.

[2] Operația a avut loc în ultimele zile de vară ale anului 1777.

[3] Întemeiată în 1682 de William Penn, Philadelphia, „Cetatea dragostei frățești“, a devenit capitala oficioasă a americanilor răsculați și sediul permanent al Congresului, păstrîndu-și această calitate pînă în 1800, cînd organele centrale ale puterii legislative și executive s-au mutat la Washington.

[4] Mic afluent al fluviului Delaware, pe care americanii îl consideră un simplu pîrîu.

[5] Ciocnirea principală a avut loc la vadul Chadds, situat la sud-est de Philadelphia.

[6] Marie Joseph Paul Yves Roch Gilbert du Motier, marchiz de Lafayette sau la Fayette (1757-1834), general și om politic francez, s-a înrolat în 1777 ca voluntar în armata americană, căpătînd din partea Congresului gradul de general-maior.

[7] Așezare întemeiată de imigranți germani în 1683, astăzi cartier al Philadelphiei. Lupta a avut loc la 4 octombrie 1777.

Bourgoyne plătește oalele sparte

Între timp, însă, planurile Londrei pentru teatrul nordic de operații începuseră să dea greș. În fruntea cîtorva sute de indieni și a 7 000 soldați, jumătate din ei germani, Bourgoyne a străbătut pădurile Canadei, convins că va face joncțiunea cu forțele britanice plecate din New York[1]. După un marș plin de peripeții, el a ajuns la fortul Ticonderoga, pe care americanii l-au părăsit repede, abandonîndu-și artileria[2].

Bourgoyne a continuat să înainteze spre sud și, dacă Howe s-ar fi îndreptat și el spre West Point, nimic nu s-ar fi putut opune unei copleșitoare biruințe britanice Dar unde era Howe? În ziua cînd Bourgoyne pornea împotriva unui alt fort american, Howe părăsea New Yorkul pe calea mării[3]. Toți cei în cauză credeau că, după ocuparea Philadelphiei, el se va înapoia imediat la New York și va stabili contactul cu grupul expediționar din Canada. Dar Howe nu a reușit acest lucru și Bourgoyne a plătit oalele sparte.

Pe măsură ce Bourgoyne înainta spre sud, miliția din Noua Anglie se mobiliza împotriva lui. Dificultățile terenului și atacurile de hărțuire i-au redus și demoralizat trupele[4]. Încă ar mai fi putut-o scoate la capăt dacă ar fi primit ajutor din New York.

Teatrul sudic al războiului din 1775-1783 (reprodus după: A History of the English Speaking Peoples — *vol. III, New York, 1963)*

Garnizoana de acolo scăzuse la jumătate, din cauza întăririlor cerute de Howe, totuși comandantul ei, Clinton, a pornit spre nord, ocupînd două forturi pe direcția West Point. Odată cu venirea ploilor de toamnă, însă, Bourgoyne s-a împotmolit la Saratoga[5].

Deși nu mai avea nici 50 km pînă la Albany, punctul proiectatei joncțiuni cu coloana plecată din New York, el nu a mai izbutit să progreseze. Au urmat lupte grele prin regiunile păduroase[6]. Hrana și munițiile englezilor scădeau vertiginos. În zdrobitoare superioritate numerică, americanii acționau pe propriile lor teritorii, cu propriile lor metode, fiecare om luptînd cu precădere pe cont propriu, ascuns în tufișuri sau pitit prin frunzișul copacilor. Astfel, ei au pricinuit grave pierderi unora dintre cele mai destoinice regimente ale Europei, iar precizia manevrelor executate de formațiile lui

---

[1] **Vezi Magazin istoric, nr. 3/1976. De la Montreal, Bourgoyne a trimis pe colonelul St. Leger cu o parte din trupe în amontele fluviului St. Lawrence, spre lacul Ontario; el însuși coborînd cu restul forțelor pe valea fluviului Hudson.**

[2] **Înfrîngerea a stîrnit consternare în Congres, care l-a destituit pe Philip Schuyler de la comanda teatrului nordic de operații, traducîndu-l în fața Curții Marțiale și înlocuindu-l cu Horatio Gates.**

[3] **În iulie 1777 (vezi și articolul precedent, inclusiv harta teatrului nordic de operații).**

[4] **Englezii au suferit două grele eșecuri: la 6 august, lîngă Ariskany (în actualul stat New York, la nord-vest de Albany), cîteva sute de fermieri au ținut în loc o puternică formație de loialiști și indieni conduși de St. Leger; peste zece zile la Bennington (statul Vermont) milițienii au decimat un detașament trimis de Bourgoyne să caute provizii.**

[5] **Mai precis, în apropierea actualei localități Saratoga Springs (statul New York), în vecinătatea lacului Saratoga. În 1949, pe cîmpul de luptă de acolo s-a creat un parc istoric național.**

[6] **Ultimele tentative de a rupe liniile americane s-au desfășurat la punctul numit Freeman's Farm și pe colinele Bemis.**

George III, regele Marii Britanii și al Irlandei (1760-1820)

Benjamin Franklin (1706-1790)

Generalul William Howe

Generalul Sir Henry Clinton

Bourgoyne nu a avut nici un rezultat.

Cînd un dezertor american a adus englezilor vestea că trupele lui Clinton din New York porniseră spre nord era prea tîrziu: mercenarii germani au refuzat să mai lupte și, la 17 octombrie 1777, Bourgoyne a capitulat în fața comandantului american Horatio Gates[1].

Îndoielile se risipesc

La acel punct al conflictului, Lumea Veche a intervenit pentru a ajuta și încuraja Lumea Nouă. Deși nu era hotărîtoare pe plan militar, înfrîngerea britanicilor la Saratoga a avut un efect imediat în Franța[2]. Aceasta nu se afla formal în conflict cu Anglia, dar furnizase coloniștilor arme și voluntari[3]. La Versailles, Benjamin Franklin și Silas Deane stăruiau în favoarea unei alianțe fățișe, dar ambele părți șovăiseră vreme de un an[4].

Acum, însă, după capitularea lui Bourgoyne, toate îndoielile s-au risipit. Coloniștii nu puteau supraviețui fără ajutorul material al Franței, iar aceasta visa să-și răzbune înfrîngerile suferite în războiul de 7 ani. Saratoga l-a determinat pe Ludovic XVI să încheie o alianță oficială.

Vestea a înmărmurit Londra, unde Partidul Whig din opoziție ceruse de mult guvernului să nu trateze cu brutalitate pe coloniști. Cabinetul britanic a găsit o generoasă formulă de compromis[5], dar era prea tîrziu. La 6 februarie 1778, înainte ca membrii Congresului să poată evalua noua ofertă, Benjamin Franklin a semnat alianța cu Franța[6].

Astfel a început un nou război, în care Anglia nu avea nici un singur aliat[7]. O armată a ei căzuse prizonieră dincolo de ocean. În Germania nu se mai găseau mercenari. Vechile temeri de invazie au semănat panică în țară. Guvernul era discreditat.

În 1777, Washington și-a stabilit cantonamentul de iarnă la Valley Forge, la nord de Philadelphia. Numeroasele dezertări care aveau loc după fiecare campanie îi reduseseră forțele la aproximativ 9 000 oameni, dintre care o treime s-au topit pînă la venirea primăverii. Fără veșminte și fără adăpos-

---

[1] La data aceea, efectivele lui Bourgoyne numărau aproape 5 000 soldați și ofițeri.

[2] Vestea a sosit la Paris în ziua de 4 decembrie 1777, cu 48 ore după Londra.

[3] Încă din 1776, celebrul dramaturg Pierre Augustin Caron de Beaumarchais (1732-1799), autorul **Bărbierului din Sevilla** și al **Nunții lui Figaro**, a vîndut mari cantități de armament și muniții americanilor sub paravanul unei firme fictive, subvenționată de regii Franței și Spaniei. La rîndul său, contele de Vergennes, ministrul de Externe al Franței, a acordat diverse ajutoare, în valoare globală de 2 000 000 dolari și o serie de împrumuturi, totalizînd 5 000 000 dolari.

[4] Ezitările contelui de Vergennes izvorau și din neîncrederea inspirată de primele eșecuri militare ale coloniștilor.

[5] Lordul North, primul ministru, a oferit americanilor „autonomia deplină" (**Home Rule**) în cadrul imperiului, cu condiția să pună de îndată capăt ostilităților.

[6] Aflînd de intențiile britanice printr-o indiscreție premeditată a lui Franklin, Vergennes — de teamă că americanii vor accepta propunerea și Franța va pierde prilejul de a lovi în vechiul ei inamic — s-a grăbit să semneze două tratate: unul de „comerț și prietenie", celălalt (secret) de „alianță condiționată și defensivă".

[7] Prima a intrat în conflict Franța (1778). I s-au alăturat Spania (1779) și Țările de Jos (1780), iar așa-zisa „Ligă a neutrilor înarmați" (Rusia, Suedia și Danemarca), deși nu s-a angajat în război, a păstrat o atitudine ostilă față de Anglia.

turi, ostaşii şi-au petrecut iarna dîrdîind de frig şi cîrtind nemulţumiţi, pe cînd la vreo 20 mile depărtare aproape 20 000 militari britanici, bine echipaţi, se bucurau de tot confortul la Philadelphia.

Navele vor decide soarta războiului

Englezii nu au schiţat nici o mişcare împotriva armatei americane. În timp ce Washington nu putea să se bizuie, nici măcar cu o zi înainte, pe asigurarea materială a forţelor sale, Howe dănţuia şi juca jocuri de noroc la Philadelphia. Ca şi în trecut, el nu a dus pînă la capăt victoria repurtată pe cîmpul de luptă şi nu şi-a anihilat adversarul. Înspăimîntat, poate, de măcelul de la Bunker Hill[1] şi sperînd încă într-o reconciliere, el a stat cu mîinile în sîn. Ceva despre reticenţele sale trebuie să fi ajuns la urechile guvernului britanic; în orice caz, cînd a aflat de alianţa dintre francezi şi răsculaţi, Londra „a acceptat" demisia lui Howe

Urmaşul său a fost Sir Henry Clinton, fostul comandant al New Yorkului, care avea concepţii diametral opuse despre modul de purtare a războiului. El şi-a dat seama că, împotriva unei populaţii înarmate şi risipite, vor capota cu regularitate metodele tactice europene — marşurile şi contramarşurile sau asedierea şi luarea cu asalt a oraşelor. După părerea lui, soluţia consta în ocuparea şi pacificarea întregului teritoriu.

Clinton a făcut, de asemenea, o cotitură radicală în materie de strategie, hotărîndu-se să renunţe la ofensivă în nord şi să înceapă acţiunea de înăbuşire a revoluţiei în sud[2]. Aici se concentrau grosul populaţiei, avuţiile materiale şi antrepozitele principalelor resurse de care dispunea ţara. Aici se găseau, de asemenea, numeroşi loialişti[3], care trebuiau încurajaţi şi organizaţi. Se simţea nevoia unei noi baze militare, căci New Yorkul era prea departe şi privirea lui Clinton s-a oprit asupra oraşelor Charleston[4] şi Savannah[5].

Ar fi multe de spus în favoarea tezelor sale şi poate că, dacă le-ar fi putut traduce în viaţă, multe s-ar fi bucurat de succes[6]. Dar, pe neaşteptate, s-a ivit o nouă forţă, care a zădărnicit brusc îndeplinirea acestor planuri ample. Savannah se afla la 800 mile şi 50 zile de marş depărtare de New York. Pînă în prezent, dominaţia mărilor îngăduise Angliei să-şi transporte trupele mult mai repede pe apă decît o puteau face americanii pe uscat. Dar toate aceste condiţii s-au modificat odată cu intervenţia Franţei şi a flotei sale militare. În mod brutal, Clinton a fost nevoit să constate că, de acum înainte, forţele navale aveau să domine şi să decidă soarta războiului.

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1976.

[2] În prealabil, însă, el a dus rămăşiţele armatei lui Howe înapoi la New York.

[3] Churchill exagerează. Cele spuse de el sînt valabile, în cel mai bun caz, pentru Georgia, Carolina de Nord şi Carolina de Sud, deşi chiar şi acolo patrioţii alcătuiau o forţă considerabilă.

[4] Cel mai mare şi mai vechi oraş din statul Carolina de Sud (întemeiat în 1670) şi important port la Atlantic. Englezii aveau să-l ocupe la 29 decembrie 1779.

[5] Port situat la vărsarea fluviului omonim în ocean (statul Georgia) şi ocupat de britanici la 29 decembrie 1778.

[6] Majoritatea istoricilor militari nu împărtăşesc părerea lui Churchill, reproşîndu-i lui Clinton multe trăsături negative, printre care şi lipsa de îndrăzneală.

MEMORIAL DE RĂZBOI

(Urmare din p. 45)

boaie. Deşi Anglia şi America se află departe de Rin, ele sînt totuşi suficient de aproape pentru a juca un rol important în obţinerea victoriei. Aceasta este lecţia celor două războaie [...]

Stalin spune în continuare că numai frontiera în sine nu salvează situaţia, deşi favorizează, ducerea cu succes a războiului împotriva Germaniei. Stalin spune că la noi sînt oameni care consideră Carpaţii şi Transilvania ca fiind frontierele naturale ale Rusiei. Este foarte greu însă să transferi frontiera în Transilvania sau pe Carpaţi. Noi nici nu insistăm asupra acestui lucru, deoarece, nu frontierele rezolvă problema, ci o armată bună şi un bun corp de comandanţi.

Stalin spune că îl roagă pe de Gaulle să-l înţeleagă. Este vorba de faptul că noi, ruşii, nu putem rezolva această problemă singuri, fără a discuta cu englezii şi americanii. Nu numai o astfel de problemă, ci şi multe altele, noi nu le putem rezolva fără aliaţii noştri şi fără încercarea de a ajunge la o hotărîre comună [...]

În afara problemei frontierei, trebuie avut în vedere ajutorul reciproc, deoarece pentru înlăturarea pericolului german nu este suficientă numai forţa a două state. Stalin spune că nu trebuie exagerată importanţa frontierelor în apărarea statului. Dacă s-ar crede că munţii Carpaţi sau Rinul pot salva situaţia, iar armata poate să doarmă, aceasta ar putea să dea naştere la aceleaşi iluzii ca acelea generate de încrederea în linia Maginot, în linia lui Hitler[1], în barajul oriental al lui Hitler [...]

Stalin spune că acest război este foarte greu şi pentru Uniunea Sovietică şi pentru Franţa şi ne-a învăţat multe [...]

Stalin spune că, atunci cînd a fost încheiat Acordul sovieto-francez, din anul 1935, nu era totul clar. Apoi noi am înţeles că Laval[2] şi colegii săi nu aveau încredere în noi, ca aliaţi. Semnînd acordul cu noi ei au vrut să ne lege ca să nu ajungem la o alianţă cu Germania. Nici noi, ruşii, nu prea am avut încredere în francezi, şi această neîncredere reciprocă a distrus pactul. Actualul război ori a lichidat această neîncredere, ori a redus-o la minimum. Prin aceasta se deosebeşte situaţia anului 1944 de situaţia anului 1935 [...]

Traducere de Valentina POPOVICI

---

[1] Aluzie la Valul Atlanticului **(M.I.)**

[2] Pierre Laval (1883-1945), prim-ministru al Franţei (1931-1932, 1935-1936, 1942-1944) şi ministru de Externe (1934-1935). A dus o politică de conciliere faţă de Italia fascistă şi Germania hitleristă. Împreună cu mareşalul Pétain a condus regimul de la Vichy (1940-1944) **(M.I.)**

PACEA DIN WESTFALIA

CONSTANTIN ANTIP

Din an în an, războiul dintre tabăra catolică, în frunte cu Habsburgii austrieci şi spanioli, şi cea protestantă, în frunte cu Suedia, avînd ca aliată Franţa, război care din 1618 răvăşea Europa, devenea tot mai impopular şi mai blestemat. Armate de soldaţi fără patrie, lipsiţi de orice convingeri politice şi sentimente morale, pustiau şi depopulau ţările prin care treceau, staţionau sau luptau, fie că erau inamice sau amice. Cuvîntul ce se făcea auzit tot mai insistent era: pace! Pace voiau popoarele. Pace doreau conştiinţele cele mai luminate ale umanităţii. De pace aveau nevoie înseşi guvernele statelor beligerante, nu pentru că motivele în numele cărora fusese dezlănţuit războiul ar fi dispărut, ci pentru că deveneau tot mai acute dificultăţile de a-l continua.

Diplomaţi şi generali în competiţie...

Cu toate că existenţa unor curente contrare făceau consensul anevoios, greu de realizat, încă din 1630 s-au iniţiat tatonări în vederea încetării conflictului. A căpătat audienţă părerea că războiul fiind general, pacea nu putea să aibă decît acelaşi caracter, de unde necesitatea unui congres internaţional. În 1635, principalele puteri inamice au subscris la ideea de a-şi desemna împuterniciţi pentru un asemenea congres, iar în 1636 şi anii următori, discuţii premergătoare la Köln şi Lübeck au avansat chiar propunerea suspendării ostilităţilor, a unui armistiţiu de lungă durată. În decembrie 1641, la Hamburg, s-au fixat preliminariile tratativelor de pace şi s-a stabilit ferm ca un congres european să se întrunească în acest scop în Westfalia. Dar nu într-un singur loc, ci în două, la 60 km depărtare unul de altul: la Münster, unde urmau să se desfăşoare negocierile între reprezentanţii statelor catolice din cele două tabere adverse, şi la Osnabrück, unde aveau să se întîlnească plenipotenţiarii împăratului Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană cu cei ai statelor protestante. Pentru a putea îndeplini oficiile de gazde, oraşele desemnate, inclusiv căile de acces dintre ele, au fost declarate neutre. Tratativele trebuiau să se ducă concomitent cu continuarea ostilităţilor, sub auspiciile a doi mediatori. La începutul primăverii lui 1642, plenipotenţiarii au început să se îndrepte spre Münster şi Osnabrück. Primii au sosit mediatorii: nunţiul papal Fabio Chigi pentru Münster şi ambasadorul veneţian Lodovico Alvisi Contarini pentru Osnabrück. Dar Congresul n-a putut începe la data fixată, 25 martie 1642. Moartea cardinalului Richelieu, la 4 decembrie 1642, şi cea a regelui Franţei, Ludovic XIII, la 14 mai 1643, i-au antrenat pe Habsburgi la tergiversare. Dizgraţierea primului ministru spaniol Olivares, la 17 ianuarie 1643, şi strălucita victorie obţinută la Rocroi, la 18 mai 1643, asupra armatei spaniole au influenţat în acelaşi sens pe francezi.

Temporizare de o parte şi de alta, care nu însemna totuşi ruptură definitivă. Delegaţii au continuat să sosească în cele două localităţi. Reprezentanţii împăratului de la Viena au venit în august 1643, plenipotenţiarii suedezi în noiembrie 1643, cei francezi în martie 1644, iar cei spanioli spre sfîrşitul aceluiaşi an. Astfel, în decembrie 1644, printr-o liturghie şi trei zile de rugăciuni obşteşti, înso-

ţite de o procesiune prin centrul Münsterului, Congresul putea fi considerat deschis. Tratativele efective vor începe, însă, spre sfîrşitul anului 1645, după ce la Münster, în fruntea delegaţiei Franţei va veni Henri d'Orléans, duce de Longueville, iar din partea Vienei, contele Maximilian de Trautmannsdorf.

Deşi în principiu puterile catolice negociau la Münster şi cele protestante la Osnabrück, cea mai mare parte a plenipotenţiarilor făceau naveta dintr-un oraş în altul. Münsterul rămînea, totuşi, centrul dezbaterilor, aici concentrîndu-se principalele doleanţe europene. Abordarea lor se va întinde pînă către finele anului 1648.

După mărturiile lui François Ogier, confesorul şefului delegaţiei franceze, tratativele se încălzeau iarna şi se răceau primăvara: mediatorii ascultau, plenipotenţiarii propuneau, secretarii alergau, dar tot ceea ce se edifica în lunile de iarnă se năruia în cele de primăvară cînd, potrivit unor vechi cutume respectate în epocă, se desfăşurau campaniile militare. Reprezentanţii păcii — ambasadorii — şi cei ai războiului — generalii — acţionau, astfel, alternativ. Veştile aduse de curierii sosiţi de pe fronturi, indiferent cărei părţi erau favorabile, schimbau situaţiile, poziţiile, punctele de vedere, anulau progresele celor mai savante combinaţii diplomatice. Fiecare dintre participanţi gîndea că războiul va lua un curs favorabil taberei pe care o reprezenta, încît prelungirea discuţiilor le apărea ca de la sine înţeleasă.

Aşa prezentîndu-se situaţia, timpul delegaţiilor statelor prezente la Congres[1] şi a suitelor acestora trebuia ocupat şi cu altceva. Şi se găseau destule lucruri: intrigi şi rivalităţi între reprezentanţi ai aceluiaşi stat (tipică fiind animozitatea dintre plenipotenţiarii francezi contele d'Avaux şi Abel Servien), şicane între aliaţi (solul francez de la Osnabrück nu era invitat la reuniunile organizate de suedezi), dispute polemice între delegaţii statelor aflate în alianţe diferite (totul devenea pretext de ceartă, de la constatarea validităţii împuternicirilor ambasadorilor pînă la cele mai insignifiante detalii protocolare), chiar ieşiri violente ca aceea a delegaţiei spaniole împotriva celei portugheze.

Don Gaspard Bracamonte, conte de Penaranda, conducătorul solilor spanioli, îşi exterioriza trufia printr-un total dispreţ faţă de oraş, străzi,

magazine, oameni, etichetă. Tactica lui consta în a afecta mina unui personaj inabordabil. Morga spaniolă de la Münster era înfruntată de aroganţa reprezentanţei suedeze de la Osnabrück, al cărui conducător, Johan Oxenstierna, nu ieşea decît în landoul pus la dispoziţie de regina Christina[2], escortat de 12 halebardieri şi un impresionant cortegiu de nobili şi paji într-o vestimentaţie teatrală, anunţîndu-şi sosirea într-o vizită (ca şi orele de deşteptare, de masă şi de culcare) prin sunete prelungi de trompetă. În schimb, contele Trautmannsdorf era un adept al sobrietăţii în manifestări, refuzînd chiar pompa oficială ce i se pregătea pentru sosire, iar ducele de Longueville[3], putea fi văzut adesea plimbîndu-se în capul gol prin piaţa catedralei din Münster sau parcurgînd strada principală doar într-o trăsură trasă de doi cai. Preocupaţi de a ridica pe principii germani la rangul de principi europeni, reprezentanţii acestora la Congres se concentrau în chipul cel mai serios asupra laturei formale, de ceremonial. Contele de Sayn und Wittgenstein se felicita ca de un mare succes pentru că obţinuse pentru suveranul său, electorul Brandenburgului, formula de Alteţă Serenissimă.

„Regina" Congresului

În Münsterul lui Francisc, principe de Bavaria şi arhiepiscop de Köln, cu căsuţele lui de lemn (excepţie făcînd cele de pe artera comercială), cu catedrala ctitorită de Carol cel Mare, cu bibliotecile sale vestite, se amestecau atunci cele mai variate obiceiuri. Pentru apropiere şi destinderea atmosferei, francezii căutau să introducă momente de amuzament la modă la Curtea Franţei. Un balet al păcii, compus de acelaşi neobosit Ogier, în interpretarea celor mai tineri diplomaţi francezi, se reprezenta în zilele de 26, 27 şi 28 ianuarie 1645, la una din reşedinţele delegaţiei Franţei, la prinţul arhiepiscop şi la Primărie pentru protipendada oraşului. Tema — consecinţele dezastruoase ale războiului şi binefacerile păcii. Într-o scenă din spectacol, un grup de ţărani în mizerie şi negustori ruinaţi, aflaţi în bejenie, deplîngeau nenorocirile care se abătuseră asupra lor, iar mesagerul zeilor, Mercur, cobora din slăvi pentru a anunţa pacea.

Un moment de desfătare generală l-a constituit prezenţa în Westfalia a ducesei de Longueville, fermecătoarea şi spirituala soră a celui in-

---

[1] În Westfalia erau reprezentate aproape toate statele Europei, în afară de Anglia, Rusia şi Turcia, care nu-şi trimiseseră ambasadori.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1976.

[3] De notat că, deşi limba oficială a Congresului era latina, în primul său discurs, ţinut la 11 iunie 1645, ducele de Longueville a folosit limba franceză. Se spune că de atunci franceza a devenit limbă a diplomaţiei.

trat în istorie sub apelativul de Marele Condé[1], făuritorul, la vîrsta de numai 22 ani, a victoriei franceze de la Rocroi. Sosirea ei la Münster, la 26 iulie 1646, a fost transformată într-un adevărat spectacol: trompeții lui d'Avaux și Servien deschideau calea unui impunător cortegiu de gentilomi și paji, de elvețieni în costume pitorești, care precedau cupeul ducal, urmat de gardă și de un impresionant șir de trăsuri, în timp ce garnizoana orașului acompania procesiunea cu salve de tun. Aproape un an, ea a fost „regina" Congresului din Westfalia. Toți delegații se grăbeau să-i facă cunoștința, se străduiau să fie remarcați, doreau să-i placă. Cum avea să scrie d'Avaux, era singurul punct asupra căruia, la Münster, s-a realizat un acord unanim.

Șaptezeci de salve de tun pentru pace!

Dar partea mondenă, galantă, amuzantă, trebuia îmbinată cu cea operativă, de lucru propriu zis a Congresului. Pentru a se ajunge la încheierea păcii se cereau învinse

25. Ewer Rohr ladet.
25. Chargez l'Harquebuse.

[1] Prințul Ludovic de Condé (1621-1686), unul din cei mai mari generali ai lui Ludovic XIV. S-a distins foarte de tînăr în bătăliile războiului de 30 ani.

obstacole serioase și împăcate interese contradictorii. Împăratul de la Viena dorea instaurarea unei monarhii universale în frunte cu Casa de Austria. Spania, interesată într-o revanșă asupra Franței, urmărea cu asiduitate subminarea pozițiilor și deteriorarea sistemului de alianțe ale acesteia. Franța avea în vedere lichidarea puterii Habsburgilor și stimula pe toate căile opoziția împotriva lor. Suedia țintea la statornicirea dominației asupra Balticei în dauna Imperiului habsburgic. Transilvania, care participa la Congres ca stat suveran, veghea la sancționarea avantajelor obținute prin pacea încheiată cu imperialii în 1645 la Linz[2]. Principii germani acționau contra autorității centrale imperiale, pentru întărirea propriului despotism local.

La 11 iunie 1645, Franța și Suedia au prezentat propuneri în vederea păcii. La 25 septembrie au fost formulate și contrapropunerile împăratului. Pe baza acestor documente s-au desfășurat dezbaterile în anii următori, problemele fiind polarizate în jurul a trei mari obiective: 1) universalitatea și durabilitatea păcii; 2) reglementarea situației statelor germane din imperiu, pornind de la starea de lucruri anterioară declanșării războiului și de la principiul asigurării „libertăților germanice"[3]; 3) satisfacerea pretențiilor teritoriale ale celor două Coroane (Franța și Suedia) și ale aliaților lor.

În jurul acestor puncte, discuțiile au durat trei ani. Tabăra Habsburgilor ajunsese la capătul puterilor, prin înfrîngerile suferite în 1647-1648, iar prezența trupelor protestante la Eger și Praga amenința direct Viena. Partida catolică, consemnează celebrul poet și dramaturg Fr. Schiller în a sa **Istorie a războiului de treizeci de ani**, fusese cuprinsă de o panică fără seamăn. Dar reacția coaliției catolice nu a fost omogenă. Deși se afla în criză de autoritate și în total declin militar, Spania hotărîse să continue războiul cu Franța, în care scop a făcut pace separată cu Olanda, recunoscîndu-i independența[4] și a părăsit Congresul. În schimb, Ferdinand III, împăratul de la Viena, a înțeles că sosise timpul să cedeze și și-a dat acordul pentru semnarea tratatelor de pace.

La 3 august 1648, la Osnabrück, se ajungea la forma definitivă a tratatului de pace dintre imperiu și Suedia. Dar în pofida nădejdilor de ultimă oră ale împăratului de a destrăma alianța franco-suedeză, ambasadorii reginei Christina declarau că nu-și vor pune semnătura pînă cînd nu vor fi onorate cererile Franței. La 24 octombrie 1648, simultan la Münster și Osnabrück, erau sancționate documentele care vor intra în istorie drept Tratatul de pace din West-

25. Legen den rechten Fuß eyn wenig Spies fellet/vnd die Wehr von Leder ziehet.
25. Posez la picque contre le pied droict, & tirez l'espée.

[2] În timpul războiului de 30 ani, Transilvania, de-a lungul domniilor principilor Gabriel Bethlen și Gheorghe Rákóczi I, a luat parte la operațiile militare în tabăra antiimperială. În urmărirea adversarilor, trupele transilvane au ajuns pînă sub zidurile Vienei (noiembrie 1619). După încheierea Păcii de la Linz (29 august 1645), principilor Transilvaniei li s-a recunoscut stăpînirea asupra a șapte comitate din Partium și Ungaria Superioară. Vezi mai pe larg în **Magazin istoric**, nr. 5/1974.

[3] Aceasta presupunea recăpătarea de către principii germani a vechilor privilegii, a dreptului de independență teritorială, reactualizarea obiceiurilor și legilor de odinioară privind alegerea împăratului etc., ceea ce însemna consfințirea îmbucătățirii Germaniei în sute de entități politice autonome și suverane.

[4] De notat că, tot în Westfalia, Elveția a devenit independentă detașîndu-se complet de imperiu.

falia[1], eveniment celebrat solemn prin șaptezeci de salve de artilerie.

Umbra unei amintiri...

Beneficiarii războiului erau în primul rînd Franța și Suedia, care nu numai că obțineau satisfacții teritoriale, ci deveneau garante însăși ale păcii încheiate. Prin slăbirea vecinilor ei, Franța prelua supremația politică în Europa, iar Suedia își realiza țelul principal urmărit de regele Gustav Adolf, devenind o putere preponderentă în Marea Baltică.

Deși statele și stătulețele germane au plătit toate conturile războiului de treizeci de ani, principii își vedeau atinse năzuințele: li se recunoșteau vechile privilegii și prerogative, deplina libertate de acțiune politică, indepen-

1. Marchiert mit der Forcket in der Hand!
1. Marchez avec la fourchette en la main.

denta și suveranitatea, dreptul de a încheia alianțe între ei și cu statele străine, cu condiția, devenită în scurt timp platonică, ca acestea să nu fie îndreptate împotriva „Împăratului și Imperiului". Westfalia a constituit platforma de lansare a statului Brandenburg (Prusia). Condus de un principe elector care devenise cel mai mare latifundiar din Germania, Brandenburgul își mărea teritoriul cu o suprafață de 30 000 kmp și se situa în fruntea statelor-protestante. Statul Brandenburg se va afirma ulterior ca principalul concurent al Austriei în competiția pentru hegemonie în cadrul corpului germanic. Casa de Austria va căuta să se consolideze în teritoriile ereditare, să compenseze pozițiile pierdute pe Rin prin extinderea spre est și sud-est, concepția statului austriac începînd să prevaleze asupra celei de imperiu.

Un mozaic de peste 350 suveranități (în cadrul cărora 40 000 seniorii, abații etc. se bucurau de cele mai felurite imunități), în frunte cu regi, duci, arhiduci, landgravi, burgravi, marca deteriorarea autorității centrale și creșterea celei locale, trecerea puterii, după expresia unui reputat istoric, James Bryce, „de la cap la membre". Prerogativele împăratului au fost restrînse la dreptul de a conferi titluri și de a confirma contribuții (impozite, taxe etc.). Toate chestiunile de importanță publică, inclusiv cele ale războiului și păcii, intrau în competența Dietei de la Ratisbona, compusă din trei Colegii — Colegiul electorilor (9 membri), Colegiul principilor (100 membri) și Colegiul orașelor libere (51 membri). Lipsită ca și împăratul de orice forță pentru a-și putea impune deciziile, a chema la ordine pe membrii recalcitranți, Dieta se va pierde în mărunțișuri de tot felul: dacă trimișii principilor trebuiau să șadă pe fotolii de stofă roșie ca delegații electorilor, sau numai pe fotolii de culoare verde, dacă era cazul să fie serviți în veselă de aur sau de argint, cîte ramuri de măceș să fie atîrnate deasupra ușilor lor de 1 mai ș.a.m.d. Frederic cel Mare al Prusiei nu se va sfii să considere Dieta o stafie, să o asemuie cu o adunătură de palavragii „care se ocupă mai mult de laturile formale decît de conținut și latră ca dulăii la lună". După Pacea din Westfalia, Sfîntul Imperiu roman de națiune germană înceta să mai existe ca o realitate politică efectivă, fiind redus la o prezență istorică pur nominală. Demnitatea imperială rămînea doar umbra unei glorioase amintiri, care, după 1006 ani de la încoronarea lui Carol cel Mare,

17. Thut Pulver auff newe Pfannen.
17. Amorçez.

Soldați din timpul războiului de 30 ani. Gravuri publicate la Frankfurt pe Main, în 1609

avea să fie ștearsă pentru totdeauna de Napoleon.

Surparea supremației Sfîntului imperiu a fost însoțită, datorită recunoașterii egalității între catolici și protestanți, de anularea despotismului spiritual al Sfîntului Scaun. În calitate de arbitru, nunțiul papal a refuzat să semneze tratatele care abrogau suveranitatea papală, iar Inocențiu, prin bula **In zelus Domus Dei**, a afurisit condițiile prescrise de pacea westfalică referitoare la libertățile religioase, declarîndu-le „pentru totdeauna nule, deșarte, nevalide, inechitabile, nedrepte, condamnate, reprobate, ușuratice, lipsite de putere și de efecte...".

Prin reglementările lor, tratatele din Westfalia au constituit un adevărat act instituțional al Germaniei, dar în același timp și un cod de normative cu rezonanță specifică pe arena internațională.

[1] Cele două tratate conțin multe prevederi identice. Textul francez de la Münster face numeroase trimiteri la textul de la Osnabrück. De exemplu, după ce se stipulează că regele Franței consimte să restituie teritoriile ocupate din Würtemberg, se spune: „În ce privește restul, paragraful: casa de Würtemberg etc. să fie inserat în acest loc în același fel în care este inserat în Tratatul dintre imperiu și Suedia".

Fărîmiţarea Germaniei, anularea influenţei imperiului, limitarea puterii Habsburgilor austrieci şi spanioli au reprezentat condiţia de bază a promovării conceptului echilibrului european. Se pleca de la principiul că trebuia menţinută o balanţă de forţe între principalele puteri, astfel încît nici una să nu se poată întări în aşa măsură încît să primejduiască garanţiile proclamate şi să încalce obligaţiile reciproc asumate. Acest echilibru constituia, în mintea celor ce-l promovau, însăşi chezăşia siguranţei tuturor statelor şi a păcii. Pornind de la primatul evaluării forţelor, principiul ocolea ideea inviolabilităţii drepturilor fiecărui popor şi stat. Aspiraţiile legitime ale popoarelor erau ignorate, interesele statelor mijlocii şi mici erau subsumate spaţiului de manevră al marilor puteri, singurele considerate ca avînd capacitatea de a trata de la egal la egal. Politica de echilibru a fost o politică de cancelarie, o politică a cabinetelor şi nu a popoarelor, viciul ei fundamental constînd în faptul că judeca situaţia şi destinele colectivităţilor naţionale ca şi cum acestea ar fi fost simple cantităţi inerte, neţinînd seama de evoluţia şi drepturile lor istorice.

Tocmai de aceea sistemul consfinţit în 1648 în Westfalia, deşi a servit ca etalon de referinţă în următorii o sută cincizeci de ani, nu a dus la stabilitatea şi eficacitatea preconizate de cei mai convinşi dintre făuritorii săi. El nu a putut asigura inviolabilitatea păcii şi a frontierelor, adică nu a zăgăzuit războaiele, nu a avut mijloacele de a frîna politica de cuceriri a marilor puteri, care, în dispreţul tratatelor, al oricăror norme de drept şi morale, îşi impuneau dominaţia asupra altor ţări, se pretau la un troc permanent de teritorii şi populaţii în toate colţurile Europei.

Garanţiile şi îngrădirile statuate prin Pacea westfalică aveau să dispară în uriaşul cutremur provocat pe continent de marea revoluţie franceză. Preluarea de către Congresul de la Viena din 1815 a principiului echilibrului european, ca element esenţial pentru a asigura autoritatea guvernelor absolutiste asupra voinţei naţiunilor, se va dovedi o operă fragilă şi de scurtă durată. Climatul revoluţionar, mişcările sociale, politice, naţionale din prima jumătate a secolului trecut, culminînd cu momentul 1848, vor contrapune echilibrului de cabinet al marilor puteri, principiul naţionalităţilor, expresie a hotărîrii de luptă a naţiunilor pentru scuturarea dominaţiei străine, pentru a se dezvolta în mod liber, independent şi suveran, în unitate, afirmîndu-se ca factor fundamental al progresului istoric.

(Urmare din p. 38)

Tasie Ioan — *Priponeşti, GL;* Tasie Daniela — *Priponeşti, GL;* Tasie Aurelia — *Priponeşti, GL;* Şarlea Dora — *Tg. Mureş;* Şarlea Dorin — *Ungheni, MS;* Şarlea Simion — *Ungheni, MS;* Dumitru Sever — *Ungheni, MS;* Ionescu Nic. — *B;* Ionescu Alex. — *B;* Ionescu Mihail — *B;* Ionescu Steluţa — *B;* Ionescu Aurelian — *B;* Virgil Dumitrescu — *Ogrezeni, IF;* Rădulescu Silvia — *Ploieşti;* Boboacă Maria — *Bărbăteşti, VL;* Dumitriu Maria — *Tg. Mureş;* Vasarhelyi Mona — *Oradea;* Costache Gh. Gh. — *B;* Stratulat C-tin — *B;* Prună Marta — *B;* Cercel D-tru — *B;* Nebunelea Dobriţa — *B;* Mircea Mihaiu — *Bărcăneşti, IF;* Bădulescu C-tin — *Făgăraş;* Costea Marin — *Bărcăneşti-Condeeşti, IF;* Cristache Nic. — *Bărcăneşti, IF;* Lungu Silvian — *B;* Tătaru Gh. — *B;* Tătaru Daniela — *B;* Tătaru Maria — *B;* Boariu Mircea — *Ploieşti;* Marin Gh. — *B;* Ormenişan Dionisie — *Socolul de Cîmpie, MS;* Nedieanu Costel — *Craiova;* Dincă Ion — *Timişoara;* Ravaru C-tin — *Girov, NT;* Dimofte Maria — *BR;* Bădălan Eleonora — *Pantelimon, IF;* Hoinarescu Gh. — *BR;* I. Cuţulab — *Ploieşti;* Cuţulab Vladimir — *Ploieşti;* Gojnea D-tru — *Ploieşti;* Hamunga Ana — *Ploieşti;* Hamunga Ion — *Ploieşti;* Coman Pompiliu — *Ploieşti;* Şalaru Ioan — *Ploieşti;* Zotoiu Valeriu — *BZ;* Moişan Ramona — *Aiud;* Moişan Mihaela — *Aiud;* Moişan Dănilă — *Aiud;* Salcă Iuliu — *Aiud;* Călin R. Voicu — *Rîmnicu-Vîlcea;* Simionescu Alex. — *B;* Cana Cristiana — *B;* Alexe Marin — *B;* Pinciu Bucur — *SB;* Drăghici Nic. — *Paroşeni, HD;* Drăghici Gh. — *Paroşeni HD;* Tomulescu Toma — *B;* Roşca D-tru — *B;* Mija Gh. — *B;* Calotă Georgeta — *B;* Ştefan I. Vasile — *B;* Ştefan I. Mihai — *B;* Bălan Gh. — *B;* Ionescu Adrian — *B;* Viscan Remus — *Timişoara;* Angheluţă M. — *B;* Mărăscu C-tin — *Hîrşova;* Muscalu Mihai — *B;* Mihălceanu Gh. — *Cluj-Napoca;* Grama George — *Focşani;* Grama Veronica — *Focşani;* Părhăuţanu El. — *IS;* Părhăuţanu D. Mihai — *IS;* Adamescu Eugen — *B;* Nicolae Tomoiagă — *Cluj-Napoca;* Tomescu Mihai — *Ploieşti;* Zaioncicovschi Vicislav — *Cernavodă;* Sterescu Călin — *Curtea de Argeş;* Albu Viorica — *Cernavodă;* Tomescu Ion — *B;* Şandru C-tin — *Sasca Mică, SV;* Rizoiu C-tin — *Sebeş, AB;* Rizoiu Eleonora — *B;* Gavril Octav — *VS;* Ţolea Ion — *B;* Dinescu Ion — *CT;* Bocu Nic. — *B;* Rada Ortansa — *B;* Savu Ecat. — *Măneşti, PH;* Rusu Victor — *Vulcan, HD;* Gherga Lucia — *Crişcior, HD;* Luca Şt. — *Purcăreni, BV;* Horvat Liana — *B;* Roşu D-tru — *B;* Ţuţui D-tru — *Sf. Gheorghe, CV;* Crişan Gh. — *SM;* Veszprémi Iosif — *Turda;* Motioc Ioan — *Turda;* Harmath Eugenia — *Jucu, CJ;* Borza Vasile — *SM;* Stanciu Gh. — *Breaza, PH;* Cosma Mihaiu — *Vîrteşcoiu, VN;* Radu Victoria — *BV;* Pătraşcu Luiza — *Giurgiu;* Petrescu Andrei — *Ploieşti;* Puşcaş Horia — *Reghin;* Sofia Ştefănescu — *B;* Cîndea Gh. — *Ilia, HD;* Domzsodi Angelica — *B;* Săvoiu D-tru — *Drobeta-Turnu Severin;* Tamaş Ovidiu — *B;* Chitacu Silvia — *B;* Dragomirescu Adrian — *B;* Mateş Andron — *Hărţăgani, HD;* Popa Draga — *Tg. Mureş;* Pojan Romeo — *Tg. Mureş;* Şerban Gh. Elena — *IS;* Rus-Vid Ioan — *Ucuriş, BH;* Sescu Franţ — *Roman;* Petre Dichel — *Horezu, VL;* Oancea D-tru — *Ploieşti;* Ene C. Ioan — *B;* Panaite Duţu — *BR;* Panaite Georgeta — *BR;* Ceauşu Ion — *Bolintin-Vale, IF;* Popescu Angela — *Medgidia;* Bogdan Ioan — *AR;* Popescu Doina — *B;* Vatrici Daniela — *B;* Mihăiţă Dumitrache — *B;* Dorobanţu Gh. — *Craiova;* Rădulescu Luminiţa — *Ploieşti;* Marcu Pamfil — *Aiud;* Petre Gh. — *Giurgiu;* Nuţă Maria — *Andrăşeşti, IL;* Gheţeu Gabriel — *IS;* Ungureanu Gh. — *Timişoara;* Sion T. Ion — *Tecuci;* Lucaciu Lucian — *Deva;* Iakabovits Ileana — *Bîrlad;* Manu Ion — *BV;* Manu Maria — *BV;* Codreş Claudiu — *Cluj-Napoca;* Cunicel Gh. — *Timişoara;* Dora Cunicel — *Timişoara;* Drumen Aurel — *Tg. Jiu;* Bizubac Dionisie — *Bălineşti, SV;* Avramescu Maria — *Rîmnicu-Vîlcea;* Maliţa Aurel — *Oradea;* Voicu Victor — *BR;* Cornea Iuliana — *Vadu-Moldovei, SV;* Pătraşcu C-tin — *Giurgiu;* Lungu Barbu — *Focşani;* Slave Şt. — *B;* Angelescu Ana — *Ploieşti;* Pintea Nic. — *Deva;* Ostaciu Mihai — *Cuculeni, IS;* Buzea George — *BR;* Vidulescu Titus — *Racoviţa, TM;* Butnaru C-tin — *Vlădeni, BT;* Anghelache Vasile — *BV;* Brişcă Traian — *B;* Ştefănescu Adrian — *B;* Dumitrache Anton — *Piteşti;* Marcel Gh. Moisei — *Galaţi;* Herman Ioan — *Oradea;* Simionescu Elena — *B;* Petru Dascălu — *B;* Dascălu Marcela — *B;* Cristescu C-tin — *Craiova;* Dumitru Savel — *IS;* Ciocan Dragoş — *B;* Pătraşcu Traian — *Timişoara;* Ivan Ioan — *Deva;* Simionescu St. Alex. — *B;* Heinrich Nic. — *Brad, HD;* Roman Ioan — *Brad, HD;* Răducanu El. — *B;* Isabella Kristen — *B;* Cojocaru Ion — *B;* Cojocaru Nicoleta — *B;* Jilavu Adrian — *B;* Antonescu Aron — *B;* Cernea Stelian — *Ploieşti;* Rus Vid Ioana — *Craiva, AR;* Aniţoaia Dan — *Victoria, BV;* Popa C-tin — *Ploieşti;* Chiru Vasile — *Galaţi;* Deacu Angelin — *Traian, TL;* Dumitrescu El. — *B;* Nan Florin — *Dej, CJ;* Mircea D-tru — *B;* Filipescu Chiriaca — *B;* Drăghici Gherase

(Continuare în p. 63)

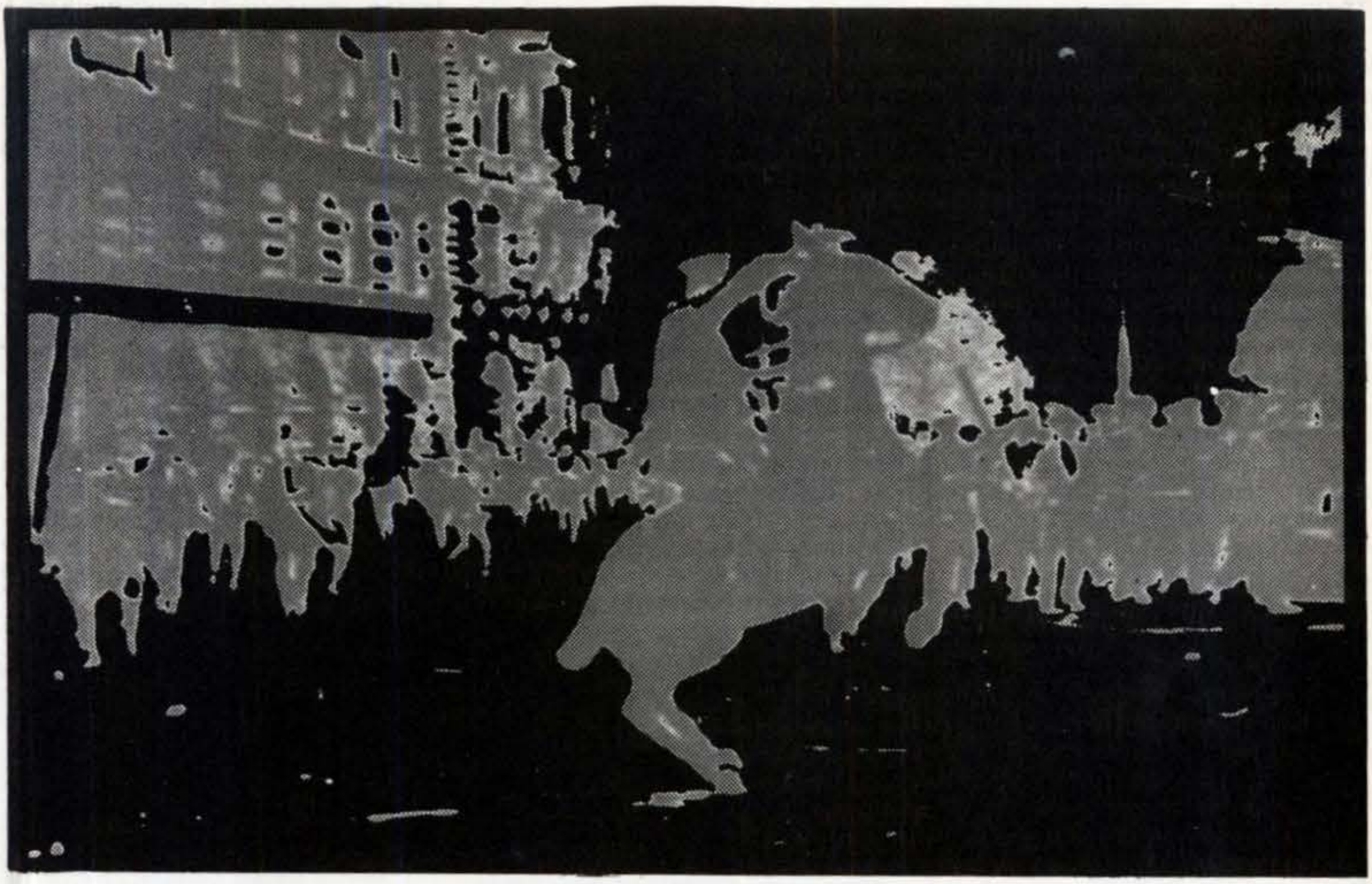

AUSTRIA 1925-1934

GEORGE E. R. GEDYE

Înfrîngerile tot mai catastrofale suferite de trupele Austro-Ungariei în perioada finală a primului război mondial, impetuosul val revoluționar din rîndurile muncitorilor și soldaților și avîntul de nestăvilit al mișcării de eliberare națională au silit guvernul habsburgic, în toamna anului 1918, să capituleze practic necondiționat, semnînd armistițiul cu aliații la 3 noiembrie. Procesul de destrămare a imperiului s-a precipitat odată cu cucerirea independenței de către popoarele subjugate. La 3 noiembrie, Adunarea Națională provizorie — convocată la 30 octombrie — a proclamat republica pe teritoriul Austriei propriuzise. Peste trei luni s-au ținut alegeri generale pentru Adunarea Constituantă, social-democrații obținînd 72 locuri, social-creștinii — 69 și așa-numiții naționaliști germani — 26. Guvernul de coaliție format atunci, în frunte cu liderul socialist Karl Renner, a avut o viață scurtă căzînd în octombrie 1920, odată cu demisia miniștrilor social-democrați.

Deceniul următor a ridicat imense dificultăți în calea tinerei republici din Europa Centrală, pe care tratatul de pace, semnat la Saint-Germain (10 septembrie 1919), o pusese sub controlul puterilor învingătoare ale Antantei. În prima jumătate a anului 1922, o gravă criză economică și financiară s-a abătut asupra țării, ducînd la prăbușirea monedei naționale și la o inflație de proporții fantastice. În toamna aceluiași an, semnînd așa-numitele Protocoluri de la Geneva, Austria a obținut din partea Angliei, Franței, Italiei și Cehoslovaciei un credit de 650 milioane coroane de aur și amînarea cu 20 ani a plății reparațiilor de război, acceptînd în schimb trecerea întregii sale economii sub controlul unui comisar, numit de Societatea Națiunilor. Drasticele măsuri ale acestuia nu au împiedicat declanșarea, în 1924, a unei alte crize economice de amploare, care s-a prelungit, sub o formă sau alta, pînă în pragul giganticului crah la scara sistemului mondial capitalist, declarat în toamna lui 1929[1].

Viața politică austriacă a cunoscut și ea mari frămîntări în această perioadă. Este exact perioada pe care a cunoscut-o și a descris-o gazetarul britanic George Eric Rowe Gedye. Născut în 1890, el s-a înrolat voluntar, de la începutul primului război mondial, în-

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 12/1975.

tr-un regiment britanic, fiind rănit grav în 1916, în cursul uneia dintre crîncenele bătălii de pe rîul Somme[1]. Ulterior a făcut parte din trupele de ocupație aliate aflate în bazinul Ruhrului, lucrînd din 1921 în calitate de corespondent al cotidianului londonez Times **pentru Germania și Austria. Din 1926 el a trecut la un alt ziar britanic,** Daily Express, **iar peste încă doi ani la** Daily Telegraph **și** New York Times.

Indiferent de redacția unde lucra, Gedye a militat consecvent crezului său democratic, zugrăvind tragicul destin al Austriei, împinsă treptat de guvernanții reacționari spre abisul Anschluss-ului hitlerist din martie 1938. Ziaristul britanic nu s-a mulțumit cu perisabilele corespondențe și articole trimise Londrei și New Yorkului, ci și-a exprimat cu hotărîre punctul de vedere în cîteva volume ca, A Wayfarer in Austria **(„Hoinărind prin Austria" — 1928),** The Revolver Republic **(1930),** Heirs to the Habsburgs **(„Moștenitorii Habsburgilor" — 1932). Ultima lucrare din acest ciclu,** Fallen Bastions **(„Bastioane căzute" — 1938), este și cea din care am extras paginile ce urmează[2].**

Cu un remarcabil simț politic și cu incontestabila vigoare a talentului, Gedye schițează portretele cîtorva protagoniști ai vieții politice vieneze. La loc de frunte se situează sinistra figură a monseniorului Ignaz Seipel (1876-1932). Ca ministru în ultimul Cabinet imperial (1918), cancelar în 1922-1924 și 1926-1929, ministru de Externe în 1930, dar mai ales ca președinte al Partidului Social-Creștin, Seipel a jucat un rol nefast, încurajînd pe căi fățișe și ocult toate partidele și formațiile ultrareacționare din Austria. Grație lui au putut lua proporții monstruoasele organizații paramilitare de tip fascist Heimwehr **sau** Heimatschutz **(„Apărarea patriei"), de sub conducerea prințului Starhemberg,** Frontkämpfer **(„Combatanții de pe front"), bande înarmate ale naționaliștilor germani, copiate după modelul „batalioanelor de asalt" naziste ș.a.m.d.**

Seipel a persecutat sistematic nu numai tînărul partid comunist, întemeiat în 1918 (despre care Gedye nu vorbește, dar care, încă la alegerile din 1920 căpătase peste 30 000 voturi), ci și vechiul și puternicul Partid Social-Democrat, care a obținut numărul cel mai mare de voturi în toate alegerile generale, provinciale și municipale din toți anii regimului parlamentar interbelic în Austria. Ziaristul britanic relatează dramaticele ciocniri dintre autoritățile conduse de reprezentanți ai extremei drepte și masele de socialiști, parțial încadrate în asociația de autoapărare Schutzbund.

Viziunea autorului nu este lipsită de deficiențe. El trece cu ușurință peste greșelile unora dintre liderii socialiști, care nu au dat milioanelor de muncitori nici linia politică, nici mijloacele de a lupta eficient împotriva valului crescînd al reacțiunii fascizante. Uneori însăși informația păcătuiește prin oarecare lipsă de acuratețe: astfel, sîngerosul 15 iulie 1927 a fost urmarea unor asasinate comise, pare-se, de cei din Frontkämpfer, **nu din** Heimwehr. **În ciuda acestor scăderi, însă, mărturia lui Gedye păstrează o indiscutabilă valoare documentară și emoțională, care va trezi, fără doar și poate, interesul cititorilor noștri.**

M. N.

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 8/1973.

[2] Redacția a utilizat versiunea franceză a cărții: **Suicide de l'Autriche** („Sinuciderea Austriei"), Paris, 1940.

Sîngeroasa zi de 15 iulie 1927

Austria, așa cum am cunoscut-o cînd mi-am început, la Viena, activitatea de corespondent permanent pentru Europa Centrală al ziarului **Times,** intrase de curînd în Societatea Națiunilor. Mareea revoluționară se retrăsese de cîțiva ani. Vijelia inflației, care dusese la prăbușirea monedei naționale, făcuse loc calmului; urmările războiului fuseseră parțial înlăturate.

Soseam într-o țară în plină reconstrucție, dar și în plină confuzie politică. Între forțele încă preponderente ale socialdemocraților și cele ale reacțiunii se crease un oarecare echilibru. Cercurile conservatoare continuau încă să viseze la revenirea frumoaselor vremuri de odinioară, cînd la Viena își aveau reședința preferată aristocrației, marii bogătași, ofițerii superiori și înalții funcționari iar biserica exercita o putere egală cu aceea a Habsburgilor.

Așa cum pățesc nouăzeci la sută dintre străinii care o vizitează prima dată, m-am îndrăgostit de Viena — din cauza amabilității locuitorilor săi, din cauza acelei calități specifice denumite **Gemütlichkeit** — farmecul meridional, strălucit îmbinat cu rigurozitatea germană.

Prima vizită am făcut-o la Cancelaria din Ballhausplatz, unde Metternich își țesuse odinioară urzelile și unde, în 1934, Dollfuss avea să-și dea duhul sub ochii asasinilor săi.

Totul m-a încîntat acolo, pînă și adresa cu rezonanță romantică. Șeful biroului de presă, dl. Ludwig, era un bărbat înalt și solid, cu umeri lați și o fizionomie bononiă, cu trăsături rustice dar rafinate. M-a primit cu o demonstrație de afecțiune care m-a flatat și mi-a făgăduit îndeplinirea oricăror dorințe încă înainte de a-mi exprima vreuna.

De aceea, a doua zi, cînd vărul meu Phillpotts, atașatul comercial al Marii Britanii, mi-a sugerat că de la dl. Ludwig nu mă voi alege decît cu fraze frumoase și nimic mai mult, am roșit, jenat de suspiciunile rudei mele. Ca să fiu cinstit, în această lună de miere vieneză, a trebuit nu o dată să-mi înăbuș indignarea în fața scepticismului anumitor confrați, referitor la măsura în care trebuiau luate **ad litteram** formulele de politețe locale.

Dar n-a trecut mult și a venit și clipa cînd mi-am revărsat și eu preaplinul indignării.

Ca orice nou venit binecrescut am scris un articol de debut plin de laude despre farmecul capitalei austriece,

despre politețea și spiritul tolerant al locuitorilor săi. Era un articol bun, deși se mulțumea să reia sub o altă formă ceea ce se mai spusese înaintea mea. **Times** l-a găsit reușit și i-a rezervat un loc bun în paginile sale.

Dar, printr-o coincidență deosebit de neplăcută, tocmai cînd articolul meu era sub tipar, redacția a primit, tot de la mine, o informație telefonică cu titlul **Frămîntări la Viena. Violente manifestări antisemite.** Ziarul a publicat-o în același număr, ca un fel de contrapondere la articolul în care lăudam plăcutul trai vienez.

Cîrtița fără milă

La conducerea guvernului se afla monseniorul Seipel, un om politic foarte abil, și, în același timp, o importantă față bisericească. Făcînd un joc politic subtil, cancelarul cîștiga încet-încet încrederea marii finanțe internaționale și a coaliției învingătoare în 1918. E drept, Anglia, Franța și Italia trataseră Austria fără menajamente, dar nu voiau s-o distrugă. La argumentele lui Seipel[1], aliații nu au putut răspunde altfel decît vîrîndu-și mîna în punga bine căptușită. Așa a început reconstruirea Austriei pe baza împrumuturilor mijlocite de Societatea Națiunilor.

Din nenorocire, pe plan intern, cancelarul practica o politică care avea să ducă de rîpă independența țării. El făcea un joc dublu: solicitarea de capital străin nu reprezenta decît prima etapă a unei manevre. În stadiul următor, Seipel a convins marea finanță internațională că investițiile sale nu vor fi în siguranță decît odată cu lichidarea forțelor de stînga. Bineînțeles, marii finanțe internaționale îi surîdea ideea unui stat austriac în care să fie restabilite integral toate vechile libertăți ale capitalismului, inclusiv aceea de a exploata nestingherit proletariatul. Aceasta presupunea înlăturarea benignelor restricții impuse patronatului de socialismul reformist.

Cu excepția unei scurte întreruperi, Seipel — „Cîrtița Bătrînă", cum îl numea organul oficial al partidului socialist, **Arbeiterzeitung** — a deținut de două ori puterea pînă în 1929[2]. Inițial, a acționat pentru excluderea socialiștilor din guvern[3] și formarea unui cabinet de dreapta, avînd o slabă majoritate parlamentară asigurată de social-creștini și pangermaniști[4]. În 1927, Seipel a inclus în coaliția guvernamentală și partidul agrar **(Landbund)**[5].

De asemenea, în ciuda nenumăratelor dezmințiri oficiale, monseniorul urmărea crearea unor forțe paramilitare de dreapta, suficient de puternice pentru a răsturna Consiliul municipal socialist al Capitalei, ales de vienezi cu o majoritate de două treimi din voturi.

Seipel era un catolic intransigent. Un singur lucru îi lipsea: inima. Înfățișarea era conformă profilului său moral: uscat la trup, chel, cu nasul acvilin, buze subțiri, privire rece și pătrunzătoare, trăsături imobile. Mica Austrie era prea strîmtă pentru „geniul" și ambițiile lui, care aminteau de Richelieu. Își propusese să restaureze puterea Bisericii și a Habsburgilor și să strivească social-democrația, pe care o detesta.

În concepția lui Seipel, imperiul catolic al Austriei urma să anexeze Ungaria, Slovacia și Transilvania, extinzîndu-și stăpînirea și peste Germania catolică — Renania, Bavaria, Würtemberg.

În dimineața aceea minunată de iulie a anului 1927, pe la ora nouă, telefonul, care zbîrnîia aproape tot timpul, a sunat din nou.

— Domnule Gedye — mi-a spus informatorul meu — se pare că pe Ringstrasse este pe cale să se petreacă ceva grav. Cîteva mii de oameni au înconjurat Parlamentul, iar poliția călare se strînge în fața Palatului de Justiție.

Am sărit într-un taxi și, în trei minute, am fost la fața locului: cel care-mi telefonase avea dreptate.

Politica guvernului Seipel — care a nimicit treptat în Austria orice forță capabilă să se opună nazismului — își dădea primele roade: începea sîngeroasa zi de 15 iulie 1927. Din acea zi, cancelarul a fost poreclit de muncitori **Keine Milde Kardinal** — Cardinalul fără milă.

Monseniorul Ignaz Seipel se voia un Richelieu al Austriei

[1] Era vorba, mai curînd, de un fel de șantaj: pentru a obține ajutoare economice, Seipel flutura în fața guvernelor occidentale amenințarea fie a unei alipiri cu Germania, fie a unei revoluții proletare.

[2] Guvernele prezidate de cardinal au fost la putere din mai 1922 pînă în noiembrie 1924 și din octombrie 1926 pînă în aprilie 1929.

[3] În calitate de lider al Partidului Social-Creștin, Seipel a manevrat din umbră în această direcție.

[4] Membrii Partidului Național-German, susținători ai Anschluss-ului și ulterior adepți ai nazismului.

[5] Partid format din mari latifundiari care luptau pentru conservarea vechilor privilegii. În deceniul 1930-1940, **Landbund**-ul a devenit unealta lui Hitler.

Resorturile unui masacru

La începutul lui iulie 1927, în localitatea Schattendorf, un grup din **Heimwehr,** baricadat într-un han, a deschis focul asupra unui cortegiu de socialiști, care defilau cu steagul roșu în frunte, ucigînd un mutilat de război și un copil. Autorii atentatului au fost judecați la Viena, în fața unei săli gemînd de lume. Tensiu-

nea în rîndul muncitorilor ajunsese la culme. În seara de 14 iulie, asasinii au fost achitaţi. Prevăzînd tulburări la anunţarea verdictului, poliţia s-a mobilizat cu 48 ore înainte. Noaptea a trecut, totuşi, fără incidente, aşa încît, în dimineaţa zilei de 15, şeful poliţiei, Johann Schober, a permis detaşamentelor sale să meargă la culcare.

Tocmai atunci muncitorii, ducîndu-se la lucru, au cumpărat **Arbeiterzeitung** şi au aflat despre scandaloasa sentinţă de achitare. În mitingurile improvizate din iniţiativa delegaţilor sindicali de ateliere, s-a hotărît încetarea parţială a lucrului şi organizarea unei manifestaţii la care să ia parte nu numai bărbaţi ci şi femei şi copii. Demonstranţii urmau să defileze pînă în centrul oraşului, să înconjure Palatul de Justiţie şi Parlamentul, apoi să se împrăştie în linişte. În cursul unor astfel de demonstraţii, serviciului de ordine al muncitorilor i se adăugau gărzi din **Schutzbund.** De data aceasta, însă, manifestaţia s-a declanşat atît de repede, încît gărzile n-au mai putut fi mobilizate.

Demonstranţii aveau, ca totdeauna, intenţii paşnice. Faptul mi-a fost confirmat mai tîrziu de şeful poliţiei politice, consilierul Pollak: la ora 8 dimineaţa el primise un telefon de la Julius Deutsch, comandantul-şef al **Schutzbund**-ului, anunţîndu-l că mii de manifestanţi se îndreptau spre centrul oraşului şi că nu putea să mobilizeze decît parţial gărzile sale. În consecinţă, Deutsch recomanda să se aducă pe traseu forţe poliţieneşti suficiente, care, prin simpla lor prezenţă, să potolească pe cei prea bătăioşi; era de dorit ca agenţii să nu fie înarmaţi, pentru a nu tulbura şi mai mult spiritele.

Dar cei mai mulţi poliţişti dormeau acasă, după o veghe de 48 ore. Nu erau disponibile decît efective reduse; ceilalţi urmau să fie chemaţi unul cîte unul, prin curieri-biciclişti.

Pe la 10, cînd am ajuns în faţa Parlamentului, Ringstrasse era plină de manifestanţi încolonaţi disciplinat. Manifestanţii purtau pancarte de protest împotriva verdictului din seara precedentă, dar nu vădeau tendinţe violente: în fotografiile pe care le-am făcut dintr-un tramvai, mulţi apar rîzînd şi glumind între ei.

Deodată, s-au auzit focuri de armă venind de undeva, din spatele Parlamentului: trăgea poliţia. Aproape simultan, în Schmerlingplatz, scuarul din faţa Palatului de Justiţie, am văzut fulgerînd în soare săbiile agenţilor şi am auzit un strigăt: „Trag în noi!"

Aşa au început cele mai sîngeroase 24 ore din istoria de pînă atunci a Vienei. Poliţia comisese o eroare grosolană descompletîndu-şi rîndurile. În zilele obişnuite, cînd nu aveau loc manifestaţii, numai în preajma Parlamentului se aflau în permanenţă 150 agenţi. La 15 iulie nu rămăseseră decît 67, pentru a păzi atît Parlamentul, cît şi Palatul de Justiţie.

Comandantul lor a barat drumul sutelor de mii de muncitori, în loc de a le permite să defileze în jurul celor două clădiri publice, ca apoi, potrivit planului iniţial, să se risipească pe la casele lor. Această măsură a stîrnit confuzie şi nervozitate în rîndurile manifestanţilor. Dar rolul esenţial l-a jucat nervozitatea unor şefi ai poliţiei, care a dus la transformarea unei demonstraţii paşnice de protest într-o răzmeriţă sîngeroasă.

În sfîrşit, o altă neghiobie a autorităţilor a fost atacarea unei mulţimi imense de către o mînă de agenţi călare. Muncitorul vienez nu are frivolitatea burghezului din capitala Austriei. În cei doisprezece ani, cît am stat acolo, am ajuns să-l cunosc aşa cum e: harnic, tăcut şi serios, cu un puternic spirit de clasă. Deşi calm, cedînd greu mîniei, răbdarea sa are şi ea limite a căror depăşire este primejdioasă: cot la cot cu tovarăşii săi, nepăsător la primejdie, muncitorul îşi sacrifică şi viaţa atunci cînd cauza proletariatului e în joc.

Anemica şarjă a poliţiei călare a dat greş şi, într-o clipă, proiectilele au început să zboare — pietre, cărămizi

Inflaţie: după primul război mondial, pentru plata salariilor într-o instituţie, banii sînt transportaţi cu cosuriţa

și lemne, găsite pe un șantier din apropiere.

Timp de două ore m-am aflat în plină încăierare. La un moment dat, am putut să fotografiez pistoalele poliției văzute din față, în timp ce muncitorii băteau în retragere în spatele meu, iar agenții înaintau spre mine trăgînd. Cred că numai aparatul de fotografiat, pe care-l țineam ca semn distinctiv al neutralității mele, mi-a salvat viața.

Eroii și călăii

Poliția călare a fost respinsă pînă la Palatul de Justiție, pe care agenții l-au apărat din interior, trăgînd în mulțime pînă la ultimul cartuș. Între timp, trîmbe de fum începuseră să se înalțe din impunătoarea clădire. Pătrunzînd într-un mic magazin de arme, manifestanții și-au procurat cîteva puști și pistoale. După incendierea Palatului de Justiție, pompierii nu au fost lăsați să se apropie, pînă la sosirea lui Karl Seitz, președintele Partidului Socialist și primarul Vienei. Cu ajutorul cîtorva prieteni, el a reușit să mai calmeze mulțimea furioasă. Dar focul se întinsese într-atît, încît orice intervenție a pompierilor era zadarnică: palatul a ars pînă în temelii.

Eroii acestui episod au fost sanitarii din **Schutzbund**, care au salvat din flăcări 30 polițiști: rămași fără muniții, ei nu aveau altă alternativă decît să ardă de vii sau să fie linșați. Pentru a-i putea trece neobservați prin mulțime, cei din **Schutzbund** i-au îmbrăcat pe agenți în propriile lor uniforme. Drept urmare, ieșind pe jumătate dezbrăcați din palat, membrii gărzilor muncitorești au fost atacați de manifestanții care i-au luat drept polițiști. La cererea autorităților, pentru a-i scoate pe polițiștii răniți, salvatorii au intrat de două ori în clădirea cuprinsă de flăcări. În cursul acestei acțiuni, unsprezece dintre ei și-au pierdut viața.

La un moment dat, împușcăturile au căpătat, brusc, o altă tonalitate. Șeful poliției distribuise oamenilor săi puști și carabine, unele folosind gloanțe dum-dum, care provoacă răni groaznice. Am văzut numeroase cartușe de acest gen în biroul lui Braunthal, redactorul șef de la **Kleines Blatt**[1]. Într-o discuție ulterioară, consilierul Pollak, șeful Siguranței, mi-a mărturisit că „muniția fusese distribuită din prea mare grabă".

Seara, poliția și-a luat o cruntă revanșă asupra populației, începînd să tragă la întîmplare în cele mai mici grupuri de trecători, nu numai în zona ciocnirilor, ci și în alte cartiere. Muncitorii au răspuns declarînd grevă generală. Aveau la dispoziție și alte mijloace de luptă, dar conducătorii lor au refuzat să-și ia răspunderea de a le folosi, în ciuda sîngelui vărsat. Se știe că în încăperile vechiului Arsenal și în cartierele muncitorești model, se aflau sute de mii de puști și mitraliere. Amestecîndu-mă printre micile grupuri formate pe străzi, am auzit de multe ori formulîndu-se aceeași nemulțumire: „De ce nu ne dau arme șefii noștri, ca să ne apărăm?"

Greva generală a fost înăbușită după trei zile, grație mai ales **Heimwehr**-ului care, de atunci, a devenit un pericol tot mai mare pentru democrație. În ultimii doi ani, fasciștii comiseseră cinci atentate, asasinînd militanți socialiști fără ca justiția să-i pedepsească. Din iulie 1927, un fel de lege nescrisă a acordat dreptei permisiunea de a-și lichida adversarii politici. Influența crescîndă a stîngii în alegerile de orice fel — parlamentare, municipale etc. — s-a izbit de protecția, tot mai crescîndă, acordată de autorități formațiilor fasciste înarmate.

După încetarea masacrului, au fost înmormîntați cei 84 civili uciși[2], dintre care 75 în „morminte de onoare", puse la dispoziție de municipalitate. Poliția și i-a îngropat pe ai săi, în total patru — cifră elocventă pentru a stabili răspunderile în declanșarea măcelului.

Cele 75 sicrie ale manifestanților căzuți se înșirau la poarta cimitirului central, pe 75 catafalcuri.

Flăcări și fum în Palatul de Justiție

---

[1] Cotidian vienez de dreapta aflat sub influența Partidului Social-Creștin.

[2] Alte surse indică aproximativ 140 morți și peste 1 500 răniți.

Cărți sosite la redacție

● **Dr. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu — VIAȚA POLITICĂ ÎN ROMÂNIA. 1918-1921.**

Ediția a II-a completată. Ed. Politică, București, 1976, 376 pp., 17 lei: *viața politică a societății românești în perioada imediat următoare primului război mondial, marcată de momente cruciale în istoria țării noastre: desăvîrșirea procesului istoric de formare a statului național unitar român, prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România și transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român, eveniment care a reprezentat triumful marxism-leninismului în mișcarea muncitorească din țara noastră, deschizînd o etapă nouă, superioară, în lupta întregului popor.*

● **Augustin Deac, Ion Felea — DĂRUIRE TOTALĂ.**

Lucrare apărută sub egida Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Ed. Politică, București, 1975, 80 pp., 2,50 lei: *momente din viața și activitatea luptătorilor antifasciști Pompiliu Ștefu (1914-1942) și Nicolae Mohănescu (1910-1942), asasinați la Jilava.*

● **Virgiliu Ene — ANTON BACALBAȘA.**

Carte apărută, de asemenea, sub egida Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., în colecția **Evocări.** Ed. Politică, București, 1975, 70 pp., 2 lei; *o scurtă prezentare a publicistului și militantului socialist a apărut și în revista noastră (nr. 2/1976).*

● **Vasile Bîrză — ALEXANDRU RUSU.**

Colecția **Evocări,** Ed. Politică, București, 1975, 68 pp., 2 lei: *portretul tînărului erou utecist (1923-1945), căzut în luptele pentru alungarea hitleriștilor din Cehoslovacia.*

● **Mircea Malița — DIPLOMAȚIA.**

Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, 608 pp., 29,70 lei: *conceptele de bază ale acestei discipline, evoluția instituțiilor și metodele diplomatice; o secțiune a lucrării este consacrată diplomației românești.*

● **FONTES HISTORIAE DACO-ROMANIAE.**

Vol. III, publicat de **Alexandru Elian** *și* **Nicolae-Șerban Tanașoca,** Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 572 pp., 41 lei: *izvoare literare bizantine, privind istoria poporului român în secolele XI-XIV.*

● **Vasile Netea — PE DRUMUL UNITĂȚII NAȚIONALE.**

Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, 280 pp., 9 lei: *studii și evocări consacrate unor evenimente și personalități de seamă din istoria patriei noastre reliefînd originea comună, continuitatea neîntreruptă și unitatea de limbă și cultură a tuturor românilor.*

● **Ioan Popovici, Nicolae Caloianu, Sterie Ciulache, Ion Leței — ENCICLOPEDIA DESCOPERIRILOR GEOGRAFICE.**

Coordonare științifică și cuvînt înainte de prof. univ. dr. **Ioan Popovici.** Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975, 390 pp., 32 lei: *prima lucrare de acest fel din literatura geografică din țara noastră, alcătuită din două părți: descoperirea și explorarea continentelor (scurtă cronologie) și, respectiv, un mic dicționar de călători și exploratori.*

● **DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA DOBROGEI.**

Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., *volum întocmit de* **Tudor Mateescu,** București, 1975, 344 pp.: *278 documente inedite, semnificative pentru istoria Dobrogei în perioada 1830-1877.*

● **Onisifor Ghibu — DIN ISTORIA LITERATURII DIDACTICE ROMÂNEȘTI.**

Ediție îngrijită de **Octav Păun;** *tabel cronologic, studiu introductiv, note și comentarii,* **V. Popeangă.** Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, 316 pp., 16,70 lei: *reeditarea lucrării din 1916, în care autorul (1883-1972) întreprinde o analiză critică din punct de vedere istoric și pedagogic a bucoavnelor, abecedarelor și manualelor de citire.*

● **I. Mocanu — ÎNSEMNĂRI DESPRE SPIONAJUL TEHNICO-ECONOMIC.**

Ed. Militară, București, 1975, 156 pp., 4,50 lei: *incursiuni în tehnicile și practicile spionajului tehnico-economic, ale cărui trăsături caracteristice s-au manifestat îndeosebi în sec. XX.*

● **Philip Gosse — ISTORIA PIRATERIEI.**

Cuvînt înainte: **Sergiu Columbeanu;** *traducere din limba engleză:* **Leon Levițchi.** Ed. Politică, București, 1975, 312 pp., 11 lei: *incursiune bogat ilustrată prin documente de epocă în lumea piraților, în lucrarea din care revista noastră a publicat un fragment în nr. 7/1975.*

● **ZIRIDAVA, III-IV.**

Arad, 1974, 300 pp. *Studii și comunicări pe teme de arheologie, istorie și istoria culturii, în publicația Muzeului Județean Arad.*

Poșta M I

— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.

— Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe nu se înapoiază. **În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copiile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru** cei care ne scriu de mînă, adesea cu creionul și foarte neciteț **că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.**

— Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

GORUNUL LUI MIHAI VITEAZUL

ION ANTONESCU, *profesor de istorie la* Școala Generală Chieșd, jud. Sălaj, *ne comunică următoarele:* „În comuna Chieșd, există un gorun pe care tradiția l-a legat de numele lui Mihai Viteazul. Se spune că înainte de lupta de la Guruslău *(vezi și* Magazin istoric, *nr. 4/1973)* marele voievod s-a oprit pentru puțin timp și la Chieșd. Aici, sub un gorun tînăr, a ținut sfat cu căpitanii săi. În prezent, copacul multisecular este îngrijit de uteciștii și pionierii din localitate.

Tot în comuna Chieșd se află și o fîntînă părăsită («Fîntîna cornilor») unde se spune că oștenii viteazului domn s-au răcorit și și-au adăpat caii. Apoi, prin sunete de corn, s-a dat semnalul ridicării taberei, oastea îndreptîndu-se spre Guruslău".

TORNA, TORNA, FRATRE !

TRAIAN D. POPESCU *din* com. Pătîrlagele, jud. Buzău, *ne solicită cîteva informații referitoare la expresia* Torna, torna fratre! *(„Întoarce-te... frate!") socotită de mulți istorici și filologi drept prima menționare a unor cuvinte românești.*

Cele trei cuvinte romanice sînt consemnate în cronicile bizantine în legătură cu una din năvălirile avarilor peste Dunăre, în anul 587, cînd ajunseseră pînă în Tracia. În timpul unei înaintări, unui soldat din oastea generalului bizantin Commentiolus i-a căzut bagajul de pe spatele animalului care-l purta. Atunci, cineva i-a strigat: Torna, torna, fratre! *Soldatul nu a auzit, în schimb, ceilalți din preajmă, crezînd că este vorba de un semnal de retragere, s-au întors și au început să fugă, producîndu-se astfel panică în întreaga oștire.*

IMPERIUL LATIN DE CONSTANTINOPOL

„Cît a durat Imperiul latin de Constantinopol — *ne întreabă* PETRIȘOR NEGUȚ *din* Giurgiu — și cine l-a desființat?"

Imperiul latin de Constantinopol a fost întemeiat de cruciații celei de-a IV-a Cruciade, care la 12 aprilie 1204 au ocupat Constantinopolul. La 16 mai 1204, Balduin de Flandra, unul din conducătorii cruciați, a fost încoronat împărat. I-a urmat la tron fratele său Henric (1206-1216) care a reușit să obțină supunerea unui mare număr de principi greci și bulgari. Imperiul continua tradițiile bizantine, biserica de rit latin, deținînd un loc egal cu biserica greacă. Tendințele de unire a celor două biserici au eșuat.

Slăbit prin desele atacuri ale țarilor bulgari, ale împăratului de la Niceea și ale despotului Epirului, Imperiul latin de Constantinopol a fost desființat în 1261 (25 iulie) în timpul lui Mihail VIII Paleologul, cînd oastea greacă, sub conducerea lui Alexios Strategopulos a cucerit Constantinopolul.

1916-1918

ALEXANDRU OLARU *din* Cisnădie, jud. Sibiu: „Am citit cu mare interes însemnările lui I.G. Duca din nr. 1/1976. Am 77 de ani și am trăit evenimentele de atunci. E greu să vă descriu bucuria noastră cînd s-a înfăptuit Unirea din 1918. Aș dori să aflu din revistă și alte pagini din cronica participării României la primul război mondial".

Unele articole pe această temă am publicat deja în nr. 4/1967, 11/1968, 7/1972, 6/1973, 12/1975, 2/1976, redacția avînd în vedere și alte materiale consacrate evenimentelor care au marcat participarea țării noastre la primul război mondial.

ALARMĂ NEMOTIVATĂ

Tot pe marginea unui articol apărut în revista noastră (Adamclisi, *nr. 12/1973, 3/1974) studentul* IOAN LUCIAN BOGDAN, *din* București, *ne adresează o alarmantă scrisoare (însoțită de un decupaj din presă) în legătură cu soarta* Tropaeum-*ului* Traiani.

Aducem la cunoștința cititorului nostru bucureștean că monumentul de la Adamclisi se află în grija unor specialiști de prestigiu și nu a unor diletanți care s-au specializat în pseudosesizări cu iz de senzațional.

LICEUL „ANDREI ȘAGUNA" DIN BRAȘOV

STELIAN EMIL SOCACIU *din* București, *ne trimite un istoric al liceului „Andrei Șaguna" din Brașov, de la a cărui înființare s-au împlinit de curînd 125 ani și din care reținem:* „Întemeiat în 1850, din inițiativa și strădania unor cărturari de frunte, ca George Barițiu, Iacob Mureșianu, Ion Popazu, sprijiniți de Andrei Șaguna, liceul brașovean a devenit în scurt timp unul din prestigioasele așezăminte culturale din acea parte a țării. De numele său se leagă multe fapte cu rezonanță în istoria întregii țări. Astfel, în aula sa a avut loc în anul 1882 primul spectacol cu opereta *Crai Nou* de Ciprian Porumbescu, profesor al liceului. În 1909, în curtea acestei școli, Aurel Vlaicu și-a prezentat modelul aparatului său de zburat. Primul aparat Roentgen din Brașov a funcționat în laboratorul de fizică al liceului. Biblioteca școlii dispune în prezent de cca. 45 000 volume. Personalități de frunte ale vieții culturale și științifice românești au fost profesori sau elevi ai liceului «Andrei Șaguna», printre care s-au aflat: Titu Maiorescu, Nicolae Teclu, Vasile Goldiș, George Dima, Octavian Goga, Silviu Dragomir, Valeriu Braniște, Șt. O. Iosif, Ilie Cristea etc."

MULȚUMIRI

Din corespondența sosită în ultimul timp pe adresa revistei noastre, am reținut sugestiile, propunerile, informațiile și completările trimise de următorii cititori cărora le mulțumim: A. F. SĂLĂGEANUL, *din* Arad; EUGEN HLIFERARIU, *din* Iași; NICULIN FERARU, *din* București; *elev* NECULAI POPA, *din* Brașov; GEORGE BENGESCU, *din* Bacău; STELU PETRE, *din* București; ALEXANDRU LAZĂR, *din* Turda; PANTELIMON M. BOARĂ, *din* satul Gemeni, jud. Mehedinți; PAVEL C. MOTEA din Craiova.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

PLEȘA M. ALEXANDRU, str. Negru Vodă, nr. 30 E, Giurgiu, *solicită: nr. 1, 4-8/1975.*

TODEA NICOLAE GHIȚĂ, com. Albac nr. 47, jud. Alba, *solicită: nr. 1-9/1967; 1-5/1968.*

NICOLAE VARGA, str. Furtunei, nr. 3, Tg. Mureș, *oferă colecția completă.*

MATEI C. ION, str. Radu de la Afumați, nr. 70, București, *oferă: nr. 5-12/1970; 1-12/1971; 1-12/1972; 1-12/1973; 1-7, 9, 10, 12/1974; 1-12/1975.*

VICTOR GIUGLEA, str. Caporal Preda, nr. 5, București, *oferă: nr. 7/1967; 7-8/1968; 6-8/1970; 1/1971; 5/1972 și colecția completă 1967-1975.*

NIC. MIREA, str. Pătrașcu Vodă, nr. 14, București, tel. 50.59.59, *solicită nr. 4/1974.*
PETCU VASILE, str. Mihai Viteazul, nr. 5, bl. W, sc. III, ap. 48, Hunedoara, *solicită: nr. 1-4, 6, 8, 9/1967; 10/1968; oferă: 5/1968; 4/1969; 8/1970; 3/1971; 9/1975.*
IOAN MUNTEANU, com. Racovița, jud. Timiș, *solicită: nr. 1, 4, 6/1967; oferă: nr. 7, 8, 10, 11/1968.*
BUNEA GHEORGHE, str. Rusu Șirianu, nr. 42, Timișoara, *oferă colecția completă (lipsă nr. 1/1967, 5, 6/1974)*

2793 RĂSPUNSURI EXACTE...

(Urmare din p. 55)

— *B*; Crețeanu Ana — *Brădești, VS*; Costandache Rudolf — *B*; Orth Friedrich — *AR*; Voinea Adriana — *Giurgiu*; Ene Laurențiu — *BR*; Tudor Mihaela — *B*; Gîndu Victor — *B*; Nițulescu Ion — *Giurgiu*; Dumitrașcu Georgeta — *Ploiești*; Stegaru Stelian — *GL*; Dăucan Eugenia — *B*; Dăucan Fănică — *B*; Popescu Maria — *B*; Cozma Mircea — *B*; Cozma Maria — *B*; Drăgănescu Pompiliu — *Mișei, AG*; Savu Gh. Ioan — *B*; Cristescu D-tru — *B*; Cojoc Ioan — *B*; Ciocan Vicențiu — *Hălăucești, IS*; Cocian Ioan — *Turda*; Velea Vasile — *Turcoaia, TL*; Ionescu Rodica — *B*; Boghiu Adrian — *BC*; Bădăluță Mihai — *Turda*; Pușcașu Eliza — *IS*; Crețeanu Teodor — *Brădești, VS*; Andrei Vera — *Moinești, BC*; Popea Victor — *BV*; Popea Zmărăndica — *BV*; Lăzărescu Ioan — *Lugoj*; Trosan Adam — *Călan, HD*; Andriescu Ion — *Fălticeni*; Andriescu Minodora — *Fălticeni*; Andriescu Ionel — *B*; Gafencu Gh. — *Fălticeni*; Rotaru El. — *Călărași*; Roșca Vasilica — *B*; Ursescu Maria — *IS*; Vaidaș Ioan — *Voșlăbeni, HR*; Ioan Slavu — *Deva*; Melania Slavu — *Deva*; Istrati Cristina — *B*; Vesa Nic. — *B*; Marcel Moisei — *Galați*; Marinov Al. — *BV*; Bocec Maria — *Roman*; Ciorăscu Virgil — *Săveni, BT*; Chesaru Gh. — *B*; Banu Vladimir — *B*; Rus Emil — *Cîmpia Turzii, CJ*; Nicolescu Daniela — *Slatina*; Țolea Ion — *B*; Ichim Aurelian — *Rîmnicu Sărat*; Dascălu Elena — *Poienarii Rali, PH*; Magdalena Trandafirescu — *B*; Stănescu Anton — *B*; Hristescu Nic. — *B*; Traian Radu — *B*; Carmen Călinescu — *B*; Viziteu Gh. — *Făgăraș*; Radu Doru — *Giurgiu*; Lăcrițeanu Ana — *Pitești*; Gavrilescu Aurel — *Pitești*; Călinescu Teofil — *Giurgiu*; Antonescu Aron — *B*; Dan Marinescu — *B*; Nichifor Gh. — *Fălciu, VS*; Trâmbițașu Mircea — *Ploiești*; Mircea Barcan — *Timișoara*; Basarab Ana — *Romoș, HD*; Cîmpeanu Vladimir — *B*; Samborschi Elena — *B*; Stăncioiu Eugen — *B*; Radu Sevastița — *Giurgiu*; Roman Ioan — *Brad, HD*; Ștefănescu Iulica — *B*; Heinrich Nic. — *Brad, HD*; Kristen Adolf — *B*; Roman Minodora — *Brad, HD*; Vărgatu Alin — *B*; Martoma Sorin — *Cîmpia Turzii, CJ*; Brafman Anca — *B*; Anghelescu Maria — *B*; Rădulescu Mircea — *Timișoara*; Alexe Ilie — *B*; Mircea Vatrici — *B*; Moraru D-tru — *B*; Radu Ion — *Giurgiu*; Manolache Gh. — *B*; Ioan Rozinca — *Deva*; Eugenia Rozinca — *Deva*; Roth Emil — *B*; Sandor Ioan — *BV*; Petrișor Alex. — *Socolu de Cîmpie, MS*; Cusen Iliana — *BV*; Cusen Mariana — *BV*; Rașcu Damian — *Oradea*; Olaru Eugen — *B*; Olaru Adrian — *B*; Purda Viorel — *Săcădat, BH*; Kantor Vasile — *Tg. Mureș*; Manolache Anca — *B*; Gheoancă Petru — *Ploiești*; Pâslă H. Octavian — *Craiova*; Botea Rodica — *B*; Tașcă Alex. — *B*; Corduneanu Eugen — *Gh. Gh. Dej, BC*; Bogdan Dumitrescu — *B*; Gavrilescu Nic. — *Bărbătești, VL*; Cornaciu Nela — *Giurgiu*; Pripoae Nic. — *Cîmpina*; Nicolae Costilă — *Curtea de Argeș*; Dumitru Ruxandra — *Curtea de Argeș*; Ciucă Valeriu — *Drobeta-Turnu Severin*; Cherbel Victor — *Craiova*; Jurescu Ioan — *Lugoj*; Sotirescu Dan — *BR*; Brișcă Traian — *B*; Drăgoi Vasile — *B*; Chichernea Nic. — *Făgăraș*; Geo Ciolcan — *B*; Ivaneș Ioan — *CT*; Vintilă I. Gh. — *Vulcana-Pandele, DB*; Hușțiu Nec. — *BC*; Negură Virginia — *Piatra-Neamț*; Negură Robert — *Piatra-Neamț*; Tăușanu Silvia — *Roman*; Merfu Elena — *Tg. Jiu*; Merfu Ion — *Tg. Jiu*; Vulpescu Gh. — *Oltenița*; Neagu Rodica — *B*; Palamiuc Doina — *GL*; Iliescu Trandafir — *B*; **Ecaterina Zahiu — *B*; Ioniță Popov — *Ploiești***; Leneschi N. — *Gura Humorului, SV*; Anghel Ion — *Breaza*; Anuța Paul — *Segarcea, DJ*; Ecobici Georgeta — *Tîrgu Jiu*; Tansanu Ioan — *Roman*; Zahiu Leonida — *B*; Surdu D-tru — *Bicaz, NT*; Popa Olga — *Turda*; Damaschin Lucian — *Turda*; Paul Dumitrescu — *Tîrgoviște*; Teodorescu Liviu — *Cîmpulung Moldovenesc*; Ionescu Șt. — *Oradea*; Lecca Vladimir — *Rîmnicu Vîlcea*; Anastasiu Marcel — *Craiova*; Crișlea Ioan — *Fălticeni, SV*; Baciu Vasile — *IS*; Lăzărescu Ioan — *Lugoj*; Cristea Rodica — *SB*; Maran Daniela — *TL*; Dan Grecu — *Cluj-Napoca*; Man Maria — *Sighetul Marmației*; Hăprian Otilia — *Deva*; Leoca Octavian — *Dej*; Vasilian Eugenia — *B*; Ionescu C-tin — *SB*; Grasu Petru — *Ripiceni, BT*; Cimpoeru C-tin — *Slobozia, IL*; Calinca Aglaia — *Turnu-Măgurele*; Cristocea Panop — *Țăndărei, IL*; Iovulescu Nic. — *Ploiești*; Vărșăndan Ionel — *Arad*; Marcu Vasile — *Turda*; Aurica Ene — *B*; Gherga Aurel — *Caransebeș*; Lizette Panait — *B*; Năstase C-tin — *Slatina*; Breahnă Vasile — *Brănești, IF*; Breahnă Aurel — *IS*; Țan Alexandra — *Cîmpulung Muscel*; Ursu C-tin — *B*; Șerban Irina — *Petrila, HD*; Révai Vasile — *Tîrgu-Mureș*; Luca Dan — *Cluj-Napoca*; Guja Alexandrina — *Cluj-Napoca*; Guja Ovidiu — *Cluj-Napoca*; Gherman Vasile — *SM*; Gherman Maria — *SM*; Podoleanu Georgeta — *GL*; Todoran Ion — *Cîmpina*; Dijmarescu D-tru — *Timișoara*; Făcăianu Vasile — *CT*; Ionescu Ionel — *Cioroiaș, DJ*; Bețivu Ion — *Pitești*; Nicu Dan — *BR*; Spineanu Octavian — *GL*; Berindeiu Iosif — *Cîmpeni, AB*; Mesabrovszky Iosif — *BV*; Chiriac Gh. — *Tîrgu Ocna*; Rachieru Petre — *BC*; Lungu Ion — *Focșani*; Asultanei Victor — *Buhuși*; Soloninca Nic. — *Aiud*; Samoilă Nic. — *Turda*; Duca Eugen — *Poeana, IS*; Berindeiu Varvara — *Cîmpeni, AB*; Rachieru Elena — *BC*; Chiriac Alexandrina — *BC*; Zanfirescu Viorica — *BV*; Ardelean Camelia — *Baia Mare*; Nicolau Maria — *B*; Avasiloaiei Dan — *Cluj-Napoca*; Avasiloaiei Elena — *Cluj-Napoca*; Avasiloaiei Petru — *Cluj-Napoca*; Tătaru Alexandru — *Baia Mare*; Popa Teodor — *B*; Breahnă Liviu — *Ploiești*; Staicu Marius — *BZ*; Precupaș Florica — *Timișoara*; Melania Sofronie — *Dobra, HD*; Aurelia Oprean — *Simeria, HD*; Bucure Ana — *Beregsău Mare, TM*; Iacoban Ioan — *SV*; Ceară Nic. — *CT*; Emil Nedelescu — *Rîmnicu-Vîlcea*; Drăgan Gheorghe — *Lugoj*; Cosma Rodica — *Varatu, NT*; Guja Ivenale — *Cluj-Napoca*; Strat Carmen — *SV*; Strat Corneliu — *SV*; Ana Nedelescu — *Rîmnicu-Vîlcea*; Cristian Mircea — *B*; Creța Livia — *B*; Nanu Adina — *B*; Tulbure Vasile — *GL*; Puica Adrian — *Socodor, AR*; Gheorghe D-tru — *Bistrița*; Iliești Ioan — *Baia Mare*; Lupașcu Otilia — *Timișoara*; Lupașcu Maria — *Timișoara*; Lupașcu Ovidiu — *Timișoara*; Neagu Stan — *B*; Hodoreanu Emanoil — *B*; Apostoiu Maria — *Ploiești*; Apostoiu Ion — *Ploiești*; Băiceanu Marcel — *Gh. Gh. Dej, BC*; Băiceanu Costache — *Gh. Gh. Dej, BC*; Gheorghe Cutean — *Pitești*; Gheorghiu Luicianu — *B*; Sasu Miron — *Făgăraș*; Suciu Marcel — *B*; Albescu Liviu — *Vulcan, HD*; Micu Grigore — *B*; Staicu Adrian — *BZ*.

POȘTA CONCURSULUI

După publicarea răspunsurilor exacte (în nr. 12/1975) și a listei cîștigătorilor (în nr. 1/1976) din cadrul Ediției 1975 a Concursului Magazin istoric, *pe adresa revistei au continuat să sosească un mare număr de scrisori cu specificația* Pentru concurs.

Cum nu dispunem de spațiu pentru a răspunde fiecăruia din cei care ne-au scris, iată cîteva precizări în raport de conținutul scrisorilor primite:

— răspunsurile exacte la cele 100 întrebări au fost publicate tocmai spre a oferi concurenților posibilitatea unei verificări a modului în care au rezolvat cele trei serii de întrebări;

— în cazul întrebărilor 24, seria II, și 11, seria III au fost socotite bune oricare alte variante de răspuns. Pentru întrebarea 12, seria III, se cerea indicată o localitate din județul Ilfov, și nu din alt județ;

— după cum am precizat în nr. 7/1975, răspunsurile trebuiau să fie — așa cum, de altfel, au fost în marea lor majoritate — „foarte concise, indicînd numai elementele cerute de întrebare, fără nici un adaos";

— am reținut unele din sugestiile și propunerile adresate, pe care le vom avea în vedere la viitoarele ediții ale concursului Magazin istoric.

Reamintim, totodată, concurenților cîștigători ai abonamentelor la Magazin istoric, *rugămintea de a ne comunica în timp optim (respectiv 30 aprilie a.c.) orice modificare survenită în privința numelui și domiciliului, spre a putea contracta abonamentele cuvenite, cu începere de la data de 1 iunie a.c.*

Mulțumim tuturor cititorilor care au urmărit cu interes concursul nostru, celor care ne-au adresat felicitări și aprecieri pentru organizarea lui. Vedem în aceasta încă o dovadă grăitoare a preocupărilor lor pentru istorie și a atașamentului față de revista noastră.

CONTENTS (Romanian History) **R. POPA** 1247: The Charter of the Knights of Saint-John... 2 • **M. DOGARU** and **T. PINTEAN** Memorable Houses and Places of the Working-Class Movement of Romania... 7 • **I. FELEA, M. TĂLĂNGESCU** and **I. TOACĂ** Constantin Dobrogeanu-Gherea (1855 — 1920) ... 10 • **N. COPOIU** 1861 — 1862: Documents regarding the Union... 12 • **A. BARNEA, G. BICHIR** and **A. SUCEVEANU** Thracian Populations and Tribes... 15 • **M.P. DÎMBOVIȚA** and **M. DINU** The Thracian Treasure of Băiceni... 18 • **P.A. SHAPIRO** Transylvania 1784: The Revolt of Horea, Cloșca and Crișan... 20 • **C. POPIȘTEANU** Visiting the Accademia dei Lincei.. 33 • **N. MINEI**... at Bashbakanlyk Arshiv and Topkapy Sarai... 35 • **G. POTRA** Cotroceni Palace... 37 • **G. UNC** 1910—1917: The Mexican Revolution and Its Echo in Romania... 39

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **R. POPA** 1247: La Charte aux Chevaliers de Saint-Jean... 2 • **M. DOGARU** et **T. PINTEAN** Maisons et lieux mémorables du mouvement ouvrier de Roumanie...7 • **I. FELEA, M. TĂLĂNGESCU** et **I. TOACĂ** Constantin Dobrogeanu-Gherea (1855—1920)... 20 • **N. COPOIU** 1861—1862: Documents concernant l'Union... 12 • **A. BARNEA, G. BICHIR** et **A. SUCEVEANU** Populations et tribus thraces... 15 • **M. P. DÎMBOVIȚA** et **M. DINU** Le trésor thrace de Băiceni... 18 • **P.A. SHAPIRO** Transylvanie 1784: La révolte de Horea, Cloșca et Crișan... 20 • **C. POPIȘTEANU** En visite à l'Accademia dei Lincei... 33 • **N. MINEI**... à Bashbakanlyk Archiv et Topkapy Saraï... 35 • **G. POTRA** Le Palais de Cotroceni... 37 • **G. UNC** 1910 — 1917: La révolution mexicaine et son écho en Roumanie... 39

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Р. ПОПА** 1247: Диплом рыцарей иоаннитов... 2 • **М. ДОГАРУ, Т. ПИНТЯН** Мемориальные места рабочего движения в Румынии... 7 • **И. ФЕЛЯ, М. ТАЛАНДЖЕСКУ, И. ТОАКЭ** Константин Добруджану-Геря (1855—1920) ... 10 • **Н. КОПОЮ** 1861—1862: документы Воссоединения... 12 • **А. БАРНЯ, Г. БИКИР, А. СУЧЕВЯНУ** Фракийские племена ... 15 • **М. ПЕТРЕСКУ-ДЫМБОВИЦА, М. ДИНУ** Фракцийское сокровище в Бэйченах ... 18 • **П. А. ШАПИРО** Трансильвания 1784: Восстание во главе с Хоря, Клошка и Кришан ... 20 • **К. ПОПИШТЯНУ** Аккадемия деи Линчеи ... 33 • **Н. МИНЕЙ** Башбаконлык Аршив и Топкапы Сарай ... 35 • **Г. ПОТРА** Дворец в Котроченах ... 37 • **Г. УНК** 1910—1917: мексиканская революция и её отголоски в Румынии ... 39

INHALT (Rumänische Geschichte) **R. POPA** 1247: Die Urkunde der Johanniter... 2 • **M. DOGARU, T. PINTEAN** Häuser und denkwürdige Stätten der Arbeiterbewegung Rumäniens... 7 • **I. FELEA, M. TĂLĂNGESCU, I. TOACĂ** Constantin Dobrogeanu-Gherea (1855—1920)... 10 • **N. COPOIU** 1861—1862: Dokumente der Vereinigung... 12 • **A. BARNEA, G. BICHIR, A. SUCEVEANU** Trakische Geschlechter und Stämme... 15 • **M.P. DÎMBOVIȚA, M. DINU** Der Trakerschatz von Băiceni... 18 • **P.A. SHAPIRO** Transsylvanien im Jahre 1784 — der Aufstand des Horea, Cloșca und Crișan... 20 • **C. POPIȘTEANU** Auf Besuch in der Accademia dei Lincei... 33 • **N. MINEI** Bei Başbakanlik Arşiv und Topkapî Sarai... 35 • **G. POTRA** Palast Cotroceni... 37 • **G. UNC** 1910 — 1917: die mexikanische Revolution und deren Widerhall in Rumänien... 39

SUMARIO (Historia rumana) **R. POPA** 1247. El diploma de los caballeros ioanitos... 2 • **M. DOGARU, T. PINTEAN** Casas y lugares memorables del movimiento obrero de Rumania... 7 • **I. FELEA, M. TĂLĂNGESCU, I. TOACĂ** Constantin Dobrogeanu-Gherea (1855—1920)... 10 • **N. COPOIU** 1861—1862. Documentos de la Unión... 12 • **A. BARNEA, G. BICHIR, A. SUCEVEANU** Linajes y tribús tracios... 15 • **M.P. DÎMBOVIȚA, M. DINU** Il tesoro tracio de Băiceni... 18 • **P. A. SHAPIRO** Transilvania de 1784 — la sublevación dirigida por Horea, Cloșca y Crișan... 20 • **C. POPIȘTEANU** En visita a Accademia dei Lincei... 33 • **N. MINEI**... a Başbakanlik Arşiv y Topkapi Sarai... 35 • **G. POTRA** El palacio Cotroceni... 37 • **G. UNC** 1910—1917: la revolución mejicana y los ecos en Rumania.. 39

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011631

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42 427